

PŘEHLED JUDIKATURY

ve věcech majetkových vztahů mezi manžely

2., aktualizované a rozšířené vydání

Sestavili

JAN ŠARMAN

HANA ŠUPÁKOVÁ

JUDIKATURA

PŘEHLED JUDIKATURY
ve věcech majetkových vztahů mezi manžely

PŘEHLED JUDIKATURY

ve věcech majetkových vztahů mezi manžely

2., aktualizované a rozšířené vydání

Sestavili
Jan Šarman
Hana Šupáková

Vzor citace: Šarman, J., Šupáková, H.: Přehled judikatury ve věcech majetkových vztahů mezi manžely. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 608.

Právní stav citované judikatury byl uzavřen ke dni 31. 12. 2009.

© Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010

ISBN: 978-80-7357-592-2

PŘEHLED JUDIKATURY
ve věcech majetkových vztahů mezi manžely
2., aktualizované a rozšířené vydání

Sestavili: Jan Šarman, Hana Šupáková

Publikace číslo 808

Vydává Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3
v roce 2010 jako 66. svazek ediční řady Přehledy judikatury

Šéfredaktor: Václav Fiala
Redaktorka: Veronika Machková

Sazba a tisk SERIFA®, s. r. o.
Jinonická 80, 150 00 Praha 5

Všechny naše publikace si můžete objednat na adrese:
Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3
tel.: 246 040 400, fax: 246 040 401, email: obchod@wkcr.cz, www.wkcr.cz

PŘEHLED JUDIKATURY
ve věcech majetkových vztahů mezi manžely

Úvod	13	Ke zohlednění držby při rozdělení věci v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	53
I. ROZSAH SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	15	14. K vytvoření věci manžely	54
1. K výkladu působnosti zák. č. 91/1998 Sb. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů zaniklého prohlášením konkursu	15	15. K výkladu pojmu „výkon podnikání“ dle § 143 obč. zák.	56
2. Ke vztahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů a společného jmění manželů	23	16. K posouzení věci sloužící výlučně výkonu povolání jednoho z manželů ...	58
3. K právnímu režimu úroků z vkladu jednoho manžela	24	17. K bezdůvodnému obohacení při zrušení smlouvy uzavřené jen s jedním z manželů	59
4. Ke stavebnímu spoření nezletilého dítěte	25	18. K vypořádání společné věci	61
5. K vlastnictví družstevního bytu	25	19. K časovému rámci režimu společného jmění manželů	62
6. K vlastnictví obchodního podílu manžely	27	20. K platnosti smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových práv manželů dle § 24a zák. o rodině	63
7. K vázanosti soudu návrhem v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. K zahrnutí podniku do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	29	21. K výnosům výlučného majetku spadajícím do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	66
8. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů podnikajícího manžela	37	22. K závaznosti podpisu směnky jen jedním z manželů	68
9. K režimu leasingových splátek při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. K příjmům za dříve provedenou činnost inkasovaným do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	42	23. K platnosti úvěrové smlouvy uzavřené bez souhlasu druhého z manželů	69
10. K vymezení předmětu řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Podnik jako předmět bezpodílového spoluvlastnictví manželů	43	24. K vypořádání věci, jejíž hodnota se od zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů podstatně snížila	70
11. K nabytí věci koupené z výlučných prostředků jednoho z manželů do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	48	25. K vlastnictví věci vytvořené manžely. K úhradě nákladů vynaložených na předmět bezpodílového spoluvlastnictví manželů při změně ceny věci	70
12. K právnímu režimu věci nabyté jedním z manželů ve veřejné dražbě	49	26. K dluhům manželů rozvedených před 1. 8. 1998	72
13. K vlastnictví věci koupené z výlučných prostředků jednoho z manželů.		27. K vlastnictví věci zakoupené z peněz půjčených jedním z manželů. K možnosti manželů vyloučit režim bezpodílového spoluvlastnictví manželů	76
		28. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů příkázáním do podílového spoluvlastnictví manželů	78
		29. K vlastnictví věci koupené za úrok z peněz jednoho z manželů	78
		30. K vydržení vlastnického práva do společného jmění manželů	79

31.	K investici společných prostředků do součásti výlučně vlastněné věci	83	44.	K povaze vlastnictví k věci nabyté jedním z manželů za trvání manželství za jeho oddělené prostředky	132
32.	K právnímu režimu věci v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů po zániku tohoto spoluvlastnictví	83	45.	Žaloby na určení neplatnosti ručitého závazku manžela nebo určení, že takový závazek netvoří společné jmění manželů účastníků	137
33.	K důsledkům vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů za trvání nově založeného manželství	85	II. ZMĚNA ROZSAHU SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ		141
34.	K vlastnictví podniku nabytého ženatým zůstavitelem před 1. 8. 1998	87	46.	Ke zúžení rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů dohodou před 1. 8. 1998	141
35.	K vlastnictví věci po zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví jednoho z manželů, byla-li náhrada vyloučenému spoluvlastníku (třetí osobě) vyplacena z prostředků bezpodílového spoluvlastnictví manželů	92	47.	K možností aplikace dohody podle § 143a obč. zák.	142
36.	K bezpodílovému spoluvlastnictví manželů a vypořádání nákladů na pořízení provozovny v budově třetí osoby	95	48.	Ke kontextuální interpretaci dohody o vypořádání společného jmění manželů	146
37.	K úrokům z odděleného majetku jednoho z manželů jako zdroje bezpodílového spoluvlastnictví manželů	103	49.	K rozsahu postižení majetku patřícího do společného jmění manželů exekucí	151
38.	K rozhodování o výnosech a věcech pořízených v rámci podnikání jednoho z manželů v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví	107	50.	K časovému rámci ochrany věřitele před účinky dohody o zúžení společného jmění manželů	152
39.	K bezúčinnosti dohody o vypořádání společného jmění manželů, dotýkající se práv věřitelů. Bezúčinná dohoda, vylučovací žaloba a vymáhání pohledávky	113	51.	K zániku a vypořádání společného jmění manželů po jeho zúžení	155
40.	K dovolání se smlouvy o zúžení společného jmění manželů v souvislosti s přechodem práva nájmu bytu podle § 706 odst. 1 obč. zák.	117	52.	K právnímu režimu přírůstků a výnosů z majetku ve společném jmění manželů získaných po zániku společného jmění manželů	159
41.	K otázce společného jmění manželů, nevzniklo-li společné členství manželů v bytovém družstvu	119	53.	K vyloučení manžela z užívání společné věci	167
42.	K ochraně třetích osob v případě zúžení společného jmění manželů. Odvolání se na smlouvu o zúžení společného jmění manželů v souvislosti s přechodem práva nájmu bytu podle § 706 odst. 1 obč. zák. Dovolání se smlouvy o zúžení společného jmění manželů v souvislosti s přechodem práva nájmu bytu podle § 706 odst. 1 obč. zák.	123	54.	K otázce společného jmění manželů a nabytí obchodního podílu jednoho z manželů ve společnosti s ručením omezeným za trvání manželství	170
43.	K otázce komu patří příjem z podnikání z doby před uzavřením manželství avšak vyplacený po sňatku	126	55.	K otázce vynaložení prostředků na věc v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů a změna jejího právního režimu	173
			III. DOMNĚNKA SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ		177
			56.	K nemožnosti exekuce pohledávky z účtu manžela povinného	177

57.	K vypořádání investic do věci v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, vypořádaném na základě zákonné domněnky	182	70.	K důsledkům poskytnutí plnění nezúčastněnému manželovi na základě platné smlouvy o převodu nemovitosti uzavřené v rozporu s § 145 odst. 2 obč. zák.	211	
58.	K vypořádání investic do věci v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, vypořádaném na základě zákonné domněnky	184	71.	K odstoupení od smlouvy, jejímiž účastníky byli manželé	212	
59.	Použití fikce vypořádání společného jmění manželů na právo na zrušení a vypořádání společného nájmu družstevního bytu a členství v bytovém družstvu rozvedených manželů	188	72.	K vlivu účastenství manželky v řízení o zákazu převodu věci ve společném jmění manželů	214	
IV. UŽÍVÁNÍ, SPRÁVA A ZÁVAZKY SOUVISEJÍCÍ S MAJETKEM VE SPOLEČNÉM JMĚNÍ MANŽELŮ			192	73.	K odporovatelnosti úkonu snižujícím hodnotu bezpodílového spoluvlastnictví manželů	216
60.	K užívání věci spadající do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	192	74.	K režimu právních vztahů týkajících se majetku a závazků tvořících společné jmění manželů v době mezi zánikem a vypořádáním společného jmění manželů	222	
61.	K potřebě souhlasu manžela s právním úkonem směřujícím k získání věci do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	193	75.	K účinku soudního vypořádání společného jmění manželů úpadce a jeho manžela na práva konkursních věřitelů	222	
62.	K potřebě souhlasu manžela ke koupení věci do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	194	76.	K platnosti dohody o převodu členského podílu uzavřené jen jedním ze společných členů družstva	227	
63.	K soudnímu prodeji zástavy (patřící do společného jmění manželů) zastavené bez souhlasu jednoho z manželů	195	77.	K žalobě na splnění závazku náležejícího do společného jmění manželů sjednaného jen s jedním z manželů	234	
64.	K reivindikaci věci spadající do společného jmění manželů	197	78.	K naléhavému právnímu zájmu na určení, že výlučný závazek manžela netvoří společné jmění manželů	238	
65.	K aktivní legitimaci k žalobě na ochranu vlastnictví k věci ve společném jmění manželů	200	79.	K právním následkům závazků převzatých jedním z manželů bez souhlasu druhého a přesahujících míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů	243	
66.	K relativní neplatnosti výzvy k vrácení daru do společného jmění manželů učiněné jen jedním manželem	203	80.	K pořízení věci ve společném jmění manželů i za peníze získané závazkem jen jednoho z manželů	247	
67.	K solidární odpovědnosti manželů za závazek jednoho z nich ze smlouvy o dílo	204	81.	K otázce vědomosti třetí osoby o obsahu smlouvy o zúžení společného jmění manželů ohledně nemovitosti v případě veřejné přístupnosti této smlouvy ve sbírce listin katastru nemovitostí	252	
68.	K věcné legitimaci manžela povinného v řízení o exekuci	205	82.	K vyloučení bývalého účastníka společného jmění manželů z užívání společné věci	254	
69.	K neplatnosti smlouvy uzavřené manžely, z nichž jeden je nezpůsobilý k právním úkonům	207	83.	K pasivní legitimaci pozůstalého manžela ke splnění závazku ze společného jmění manželů	257	

V. ZÚŽENÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ SOUDEM	264
84. Ke zúženému, ale nevypořádanému společnému jmění manželů	264
85. K závažnosti důvodů, pro které soud může zúžit společné jmění manželů ...	266
86. K důsledkům pozastavení provozování živnosti ve vztahu ke zrušení bezpodílového spoluvlastnictví manželů	269
87. K promlčení práva na zúžení společného jmění manželů soudem. Zamítnutí žaloby na zúžení společného jmění manželů podle § 148 odst. 2 obč. zák. ze závažných důvodů	271
88. Vyloučení věci ze společného jmění manželů na základě shodné vůle manželů	274
89. Ke stejné velikosti vypořádacích podílů při vypořádání společného jmění manželů soudem	275
VI. SOUHLAS K PODNIKÁNÍ	277
90. K výkladu pojmu „souhlas k podnikání“	277
VII. VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	280
91. K vypořádání manželů – nájemníků družstevního bytu	280
92. K vypořádání nemovitosti ve společném jmění manželů dohodou	284
93. K nemožnosti zaknihování věcného práva po lhůtě tři let od zániku společného jmění manželů	288
94. K nemožnosti zaknihování věcného práva po lhůtě tři let od zániku společného jmění manželů	290
95. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů manžela podnikajícího ve sdružení dle § 829 obč. zák. Ke stanovení hodnoty družstevního bytu. K vlivu zhodnocení vylučného majetku manžela na vypořádací podíl bezpodílového spoluvlastnictví manželů	290
96. K určení ceny domu v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	291
97. K vypořádání dosud nesplaceného dluhu. K vypořádání škody způsobené jedním z manželů na vozidle	297
98. K platnosti konkludentní dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	300
99. K poučovací povinnosti soudu při zpětvzetí návrhu na vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	303
100. Ke zpětvzetí návrhu na vypořádání společného jmění manželů	305
101. Ke způsobu oceňování věci při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	305
102. Ke zhodnocení společné věci po zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů	309
103. K ocenění bytové jednotky pro účely vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	311
104. K platnosti dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	312
105. K vypořádání stavby stojící na pozemku jednoho z manželů	315
106. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	317
107. K dílčí dohodě o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	318
108. K právu na vypořádání manželů – členů bytového družstva	322
109. K právu na spravedlivý proces při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	327
110. K vypořádání zúženého společného jmění manželů	332
111. K dědictví po rozvedeném manželovi s nevypořádaným bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů	336
112. K možnosti zaknihování smlouvy o majetkovém vypořádání dle § 24a zákona o rodině	339
113. K nemožnosti exekuce ideálního podílu věci patřící do společného jmění manželů	342

114. Ke stanovení podílů při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	344	129. K použití pravidla oceňování věci v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (společného jmění manželů)	395
115. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů podnikajícího manžela. K vypořádání leasingu při ukončení bezpodílového spoluvlastnictví manželů	345	130. K ocenění členského podílu pro účely vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, jestliže v bytě bydlí děti účastníků	400
116. Ke způsobům vypořádání společného jmění manželů	351	131. K úhradě tzv. vnosu do bezpodílového spoluvlastnictví manželů při jeho vypořádání, jestliže hodnota pořízené věci se zvýšila	405
117. K určení podílů na bezpodílovém spoluvlastnictví manželů odděleně hospodařících manželů	353	132. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů v souvislosti s jeho předchozím zúčením	409
118. K nutnosti zjištění obsahu leasingové smlouvy při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. K provádění nenavržených důkazů	355	133. K nemožnosti nařízení prodeje společné věci a rozdělení výtěžku v řízení o vypořádání společného jmění manželů	416
119. K vypořádání investic do nemovitosti	361	134. K právu manžela k vylučnému majetku druhého. K neoprávněnému výběru z bankovního účtu druhého manžela	418
120. Ke stanovení výše úhrady za stavební materiál z majetku jednoho z manželů použitý na stavbu v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů	363	135. K oceňování nemovitosti v záplavovém území v rámci řízení o vypořádání společného jmění manželů	421
121. K možnosti přikázání společné pohledávky jen jednomu z manželů	366	136. K vlivu prohlášení o vylučném vlastnictví jednoho z bývalých manželů v dohodě o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (společného jmění manželů) na její platnost	425
122. K východiskům soudní praxe při vypořádávání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	369	137. K vypořádání zúčeného společného jmění manželů	432
123. K určení ceny členských práv k družstevnímu bytu při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	373	138. K povinnosti náhrady při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví a možnost započtení nebo snížení této náhrady s odkazem na dobré mravy	432
124. K povinnosti manžela nahradit investici z bezpodílového spoluvlastnictví manželů do jeho majetku	375	139. K vypořádání členského podílu v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (společného jmění manželů), jestliže byl v průběhu řízení převeden na třetí osobu za cenu vyšší než obvyklou	440
125. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů po tříleté lhůtě od jeho zániku	377	140. K určitosti výroku soudu o vypořádání věci náležejících do společného jmění manželů, v němž se odkazuje na soupis konkursní podstaty	444
126. K vypořádání hodnoty členského podílu v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a péče o rodinu	381	141. K požadavku specifikace tvrzení o investicích do společné věci v řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví	448
127. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, zápočty a prostředky vynaložené na potřeby rodiny	384		
128. K ocenění obchodního podílu při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů	391		

142. K vlastnictví věci po zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví jednoho z manželů, byla-li náhrada vyloučenému spoluvlastníku (třetí osobě) vyplacena z prostředků bezpodílového spoluvlastnictví manželů 450
143. K právní úpravě vypořádání společného jmění manželů po jeho zániku prohlášením konkurzu. Rozdělování aktiv a pasiv společného jmění manželů zaniklého prohlášením konkurzu mezi manžela a úpadce 451
144. K rozhodování o výnosech a věcech pořízených v rámci podnikání jednoho z manželů v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví 456
145. Právní úprava vypořádání společného jmění manželů po jeho zániku prohlášením konkurzu 462
146. K neúčinnosti dohody o vypořádání společného jmění manželů z hlediska oprávněného věřitele 467
147. K účinnosti smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových vztahů pro dobu po nesporném rozvodu 472
148. K otázce práva na náhradu za prostředky jednoho manžela vnesené do společného jmění manželů, jestliže hodnoty za ně pořízené byly již spotřebovány 476
149. K naléhavému právnímu zájmu na určení existence a obsahu dohody o vypořádání společného jmění manželů pro dobu po rozvodu 478
150. K otázce komu patří příjem z podnikání z doby před uzavřením manželství avšak vyplacený po sňatku 481
151. K otázce vypořádání společného jmění manželů a bytové náhrady 482
152. Vypořádání společného jmění manželů a hodnota členského podílu v bytovém družstvu 487
153. K modifikaci podílů manželů na společném jmění podle míry jejich účasti na rozvratu manželství 490
154. K otázce výše vypořádacího podílu na zaniklém společném jmění manželů a nevěra jednoho z manželů jako příčina rozvratu manželství účastníků. Vázanost soudu návrhem na vypořádání společného jmění manželů 493
155. K účinnosti dohody o vypořádání společného jmění manželů, jejímž předmětem jsou nejen nemovitosti 498
156. K otázce vrácení daru podle § 630 obč. zák. jen jednomu z dárců – manželů po uplynutí tří let po zániku jejich společného jmění manželů 502
157. K oceňování spoluvlastnického podílu v rámci řízení o vypořádání společného jmění manželů při jeho zatížení zástavním právem, jestliže jeden z účastníků je sám vlastníkem zbývajících podílu 506
158. K použití pravidla oceňování věci v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (společného jmění manželů) 509
159. K přikázání (hodnoty) obchodního podílu při vypořádání společného jmění manželů 514
160. K vypořádání stavby v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů ležící na pozemku ve vylučném vlastnictví jednoho z bezpodílových spoluvlastníků 521
161. K nerovnosti podílů při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů v souvislosti s vnosi z odděleného majetku 523
162. K otázce podniku jako předmětu bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Vázanost soudu návrhem v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů 532
163. K vlastnictví věci pořízené jen jedním z manželů z půjčky (úvěru), jestliže smlouvu o půjčce (úvěru) uzavřel sám 541
164. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů v souvislosti s jeho předchozím zúžením 544
165. K právu účastníka řízení právně i skutkově argumentovat před soudem 547
166. K zúžení společného jmění manželů a jeho následné vypořádání 554
167. K pasivní legitimaci pozůstalého manžela ke splnění závazku ze společného jmění manželů 556

168. Povahu vlastnictví k věci nabyté jedním z manželů za trvání manželství za jeho oddělené prostředky ve veřejné dražbě	556
169. K otázce prohlášení konkursu na majetek jednoho z manželů	556
170. K otázce společného jmění manželů a nabytí obchodního podílu jednoho z manželů ve společnosti s ručením omezeným za trvání manželství	562
171. K otázce úspěšnosti žaloby na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí	563
172. Důsledky konkursu a exekuce pro společný nájem bytu	566
173. Vyloučení věci ze společného jmění manželů na základě shodné vůle manželů	566
174. Vynaložení prostředků na věc v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů a změna jejího právního režimu	566
175. Společenství manželů v řízení o vyloučení věci ve společném jmění manželů z konkurzní podstaty. Postup správce konkurzní podstaty podle § 27 odst. 5 ZKV v případě majetku ve společném jmění manželů	566
176. Vliv řízení o vypořádání společného jmění manželů na oprávnění správce nakládat se sepsanou věcí	572
177. K vyloučení manžela z užívání společné věci	575
178. K platnosti dohody o převodu členského podílu uzavřené jen jedním ze společných členů družstva	575
179. Ke stejné velikosti vypořádacích podílů při vypořádání společného jmění manželů soudem	575
180. Rozhodování soudu o užívání věci, která je ve společném jmění manželů	575
181. Vypořádání stavby v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, ležící na pozemku ve výlučném vlastnictví jednoho z bezpodílových spoluvlastníků	577
VIII. SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ – VÝKON ROZHODNUTÍ, VYLUČOVACÍ ŽALOBA A KONKURZNÍ ŘÍZENÍ	579
182. K analogickému použití § 262a odst. 1 o. s. ř. na případy zaniklého společného jmění manželů	579
183. K době, která je významná pro vyloučení věci z výkonu rozhodnutí z hlediska vědomosti oprávněného o obsahu smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů	582
184. K otázce prohlášení konkursu na majetek jednoho z manželů	584
185. K otázce úspěšnosti žaloby na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí ve vztahu ke zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů	584
186. K důsledkům konkursu a exekuce pro společný nájem bytu	585
187. K otázce společenství manželů v řízení o vyloučení věci ve společném jmění manželů z konkurzní podstaty. Postup správce konkurzní podstaty podle § 27 odst. 5 ZKV v případě majetku ve společném jmění manželů	585
188. K vlivu řízení o vypořádání společného jmění manželů na oprávnění správce nakládat se sepsanou věcí	585
Výběr z ustanovení právních předpisů citovaných v textu	587
Přehled uveřejněných judikátů podle právních předpisů	590
Věcný rejstřík	601

PŘEHLED JUDIKATURY

ve věcech majetkových vztahů mezi manžely

2., aktualizované a rozšířené vydání

Sestavili
Jan Šarman
Hana Šupáková

Předkládaný Přehled judikatury je druhým, aktualizovaným a rozšířeným vydáním souboru judikatury z oblasti společného jmění manželů, který navazuje na úspěšné první vydání z roku 2006.

V minulých letech došlo ke značnému rozšíření judikatury v oblasti společného jmění manželů a vzhledem k tomu byl i obsah této publikace rozšířen o nová rozhodnutí, převážně Nejvyššího soudu.

Čtenář zde nalezne také relevantní judikaturu, která odráží rozhodování soudů ve vztahu k institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Tento institut byl upraven v občanském zákoníku v době před účinností novely č. 91/1998 Sb. Oba instituty na sebe v mnohém navazují a judikaturu k bezpodílovému spoluvlastnictví manželů lze s určitou licencí použít i při práci se stávající úpravou společného jmění manželů.

Domníváme se, že publikace má potenciál oslovit široké spektrum čtenářů, neboť je praktickou a přehlednou pomůckou nejen pro advokáty, soudce a pracovníky v oblasti sociálních služeb, ale i pro všechny, kterých se instituce manželství bezprostředně týká.

Redakce

Zkratky užívané pro citované prameny:

AdN	Ad Notam
ASPI JUD	označení judikátu v systému ASPI
PrRo	Právní rozhledy
R	Sbírka rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu
Sb. n. u. ÚS	Ústavní soud České republiky: Sbírka nálezů a usnesení, C. H. Beck, Praha
SoJ	Soudní judikatura
SoRo	Soudní rozhledy

Zkratky užívané pro citované předpisy:

obch. zák.	obchodní zákoník
obč. zák.	občanský zákoník
o. s. ř.	občanský soudní řád
ZKV	zák. č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání

Další zkratky:

BSM	bezpodílové spoluvlastnictví manželů
SJM	společné jmění manželů

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR (od roku 2000) lze nalézt na www.nsoud.cz.
Rozhodnutí Ústavního soudu ČR lze nalézt na www.judikatura.cz.

I. ROZSAH SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ

1. K výkladu působnosti zák. č. 91/1998 Sb. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů zaniklého prohlášením konkursu

čl. X zák. č. 91/1998 Sb.
§ 143, § 149 odst. 2, § 150 obč. zák.,
ve znění před novelou provedenou
zák. č. 91/1998 Sb.
§ 14, 20, 32 zák. č. 328/1991 Sb.,
o konkursu a vyrovnání

Bezpodílové spoluvlastnictví manželů, zaniklé před 1. srpnem 1998, se vypořádá podle ustanovení občanského zákoníku, ve znění účinném do 31. července 1998.

I při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, zaniklého prohlášením konkursu, zůstává zachován princip rovnosti podílů manželů na společném majetku (§ 150 věta první obč. zák.), manžel úpadce je však ustanovením § 14 odst. 1 písm. k) zák. č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon“), zbaven možnosti prosadit u majetku, se kterým úpadce podnikal, vypořádání jeho příkázáním do svého výlučného vlastnictví.

Majetkem ve smyslu ustanovení § 14 odst. 1 písm. k) citovaného zákona se ve spojení s ustanovením § 143 obč. zák. rozumí věci, pohledávky, jiná práva a jiné hodnoty ocenitelné penězi, nikoli však pasiva (např. společné dluhy manželů); ta totiž nemohou být součástí konkursní podstaty úpadce (§ 6 zákona), neboť v konkursním řízení jde o pohledávky úpadcových věřitelů, podléhající režimu ustanovení § 20 a násl. zákona.

Nemovitosti, které jeden z manželů nabyt při podnikání za trvání manželství a s nimiž dále sám podnikal, zpravidla nejsou věcmi sloužícími výkonu jeho „povolání“.

Pohledávka manžela úpadce, založená po prohlášení konkursu rozhodnutím soudu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, je pohledávkou třetí třídy [§ 32 odst. 2 písm. c) zákona].

Řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví úpadce je zvláštním druhem sporu vyvolaného konkursem, kterým se vymezuje rozsah majetku konkursní podstaty a který nahrazuje spor o vyloučení věci z konkursní podstaty.

Správce konkursní podstaty může zpeněžit jen věci, které již nemohou být z podstaty vyloučeny a o jejichž definitivní příslušnosti k podstatě nemá pochybnosti. Zpeněžení věci je zpravidla možné po marném uplynutí lhůty, kterou konkursní soud stanovil tomu, kdo uplatňuje, že věc neměla být do soupisu zařazena, k podání žaloby vůči správci, nebo po zamítnutí takové žaloby.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 1999, sp. zn. 31 Cdo 1908/98
R 20/00

Z odůvodnění:

Krajský soud v Ústí nad Labem rozsudkem ze dne 5. června 1997 vypořádal bezpodílové spoluvlastnictví manželů D., zaniklé prohlášením konkursu na majetek dlužníka M. D. (usnesením téhož soudu ze dne 7. září 1995), a to tak, že do výlučného vlastnictví žalované příkázal z celkové masy

bezpodílového spoluvlastnictví pouze část movitých věcí v hodnotě 97 500 Kč. Ostatní movité věci a nemovitosti (s výjimkou rodinného domku manželů) spolu s pohledávkami, jež se pojily s provozováním podniku úpadce (vše v hodnotě 185 000 000 Kč), přikázal do vlastnictví úpadce. Dále rozhodl, že rodinný dům manželů D. s označenou stavební parcelou, garáží a zahradou (nemovitosti v hodnotě 5 137 000 Kč) se přikazují do jejich rovnodílného podílového spoluvlastnictví. Soud prvního stupně vypořádal bezpodílové spoluvlastnictví ke dni 29. prosince 1995, kdy bylo podle jeho zjištění vyvěšeno usnesení o prohlášení konkursu na úřední desce konkursního soudu.

Při vymezení předmětu vypořádání dospěl soud k závěru, že do něj nepatří majetkové vztahy, které se týkají manželů, ale nevznikly v souvislosti s bezpodílovým spoluvlastnictvím, pokud je účastníci neučinili předmětem řízení; lze řešit jen pohledávky a dluhy spojené s bezpodílovým spoluvlastnictvím. Prostředky získané úpadcem z (blíže neurčených) úvěrových smluv, jež uzavřel při podnikání, do bezpodílového spoluvlastnictví nezařadil, maje za to, že jeho součástí se staly až věci po vyčerpání úvěru za tyto prostředky pořízené. Dluhy úpadce podle soudu nelze vypořádat jinak než v režimu konkursního řízení. Odkazuje na zásady vypořádání vyjádřené v § 150 občanského zákoníku v rozhodném znění, tedy ve znění účinném do 31. července 1998 (dále jen „obč. zák.“), a na znění § 14 odst. 1 písm. k) zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále též jen „zákon“), přikázal tu část majetku, s níž úpadce podnikal, úpadci a dodal, že je třeba chránit věřitele úpadce. Přikázání rodinného domku do podílového spoluvlastnictví manželů D. odůvodnil tím, že v něm budou společně bydlet a užívat jej. Movité věci přiřčené žalované jsou dle soudu těmi, které tvoří zařízení a vybavení domku a prokazatelně nesloužily podnikání.

K odvolání žalované Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 4. června 1998 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil s tím, že „z konkursní podstaty úpadce budou v rámci konkursu uspokojovány zjištěné pohledávky věřitelů přihlášené do konkursu vedeného na jeho majetek u krajského soudu pod sp. zn. K 71/95“. Proti svému rozsudku pak připustil dovolání. Podle odvolacího soudu je rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích o výčtu věcí přikázaných manželům a výroku o vzniku podílového spoluvlastnictví správný. K odvolacím námitkám žalované uvedl, že nemovitosti, s nimiž úpadce podnikal, prohlášením konkursu – v intencích § 14 odst. 1 písm. k) zákona – připadly do podstaty a soud nebyl oprávněn o nich rozhodnout jinak. O rozsahu majetku, se kterým úpadce podnikal, přitom neměl pochyb. Doplnění potvrzujícího výroku odůvodnil odvolací soud nutností úplného vyčerpání předmětu řízení, vycházející z toho, že při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, jehož předmětem jsou věci nabyté z úvěrových prostředků, je třeba určit, kdo je povinen k úhradě závazků vzniklých z úvěrových smluv. Dovolání soud připustil, jelikož přisuzuje zásadní význam řešení otázky rozsahu věcí, které mohou být přikázány do vlastnictví některého z manželů při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví zaniklého prohlášením konkursu.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná (zastoupená advokátem) včasné odvolání, namítajíc, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci, a uplatňujíc tak dovolací důvod dle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. Podle dovolatelky měl soud vyhovět naprosto shodnému návrhu účastníků řízení. Tento závěr odůvodňuje tím, že s podanou žalobou zcela souhlasila, včetně právního odůvodnění, dále zásadou vázanosti soudu návrhem, znalostí konkursního řízení – potud, že eventuální výsledek řízení o vypo-

řádání se promítá už v žalobě a že je předem porušen princip stejné účasti žalované na majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví – a zásadou, že při tomto vypořádání nelze vlastnictví nabýt, leč jen pozbyt. Soud prvního stupně návrhu vyhověl jen co do masy vypořádávaného majetku, čímž porušil zásady dané § 150 obč. zák., přihlížel pouze k právům věřitelů úpadce, jejichž ochrana mu nepřísluší, a dovolatelku v podstatě zcela zbavil práv ke spornému majetku, nehledě na opomenutou nezletilou dceru účastníků.

Argumentaci odvolacího soudu dovolatelka vytýká, že citací § 14 odst. 1 písm. k) zákona a odkazem na zásady vyjádřené v § 150 obč. zák. jen konstatoval známý stav a nehodnotil nepříznivý stav, jež do budoucna vznikne založením spoluvlastnictví k rodinnému domku. Závěry odvolacího soudu má dovolatelka za rozporné s těmi, jež v řízení o předběžném opatření vyslovil rozhodnutím ze dne 18. září 1997 (uváděje, že právo správce konkursní podstaty prodat věci, které by mohly při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví připadnout žalované, je omezeno jejím spoluvlastnickým právem). Žádné ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání – pokračuje dovolatelka – neodporuje zásadám pro vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví podle občanského zákoníku, ani je nemodifikuje. Samo vypořádání nijak neovlivňuje vymezení konkursní podstaty. Dovolatelka má za správný takový postup vypořádání, podle něž soud k návrhu správce vypořádá bezpodílové spoluvlastnictví podle zásad uvedených v občanském zákoníku, správce poté vyznačí v soupisu konkursní podstaty poznámku podle § 19 zákona v té části podstaty, která se stala výlučným vlastnictvím úpadcova manžela, soud podle § 19 odst. 2 zákona uloží tomuto manželovi lhůtu k podání vylučovací žaloby vůči správci a teprve tento spor rozhodne o rozsahu konkursní

podstaty ve vztahu k bezpodílovému spoluvlastnictví úpadce. Proto požaduje, aby napadené rozhodnutí, případně též rozhodnutí soudu prvního stupně, bylo zrušeno a věc vrácena k dalšímu řízení.

Dovolání je přípustné podle § 239 odst. 1 o. s. ř. Dovolací soud přihlíží z úřední povinnosti k vadám vyjmenovaným v § 237 odst. 1 o. s. ř. (tzv. „zmatečností“) a (je-li dovolání přípustné) k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci; jelikož tyto vady nebyly dovoláním namítány a z obsahu spisu nevyplývají, je dovolatelce u dovolání, jehož přípustnost byla založena ustanovením § 239 odst. 1 o. s. ř., k dispozici pouze dovolací důvod ve smyslu § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. (srov. rozhodnutí uveřejněné pod číslem 34/1994 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek). Tímto dovolacím důvodem, který žalobkyně jako jediný také uplatnila, je dovolací soud vázán, včetně toho, jak jej dovolatelka obsahově vymezila (srov. § 242 odst. 1 a 3 o. s. ř.). Vzhledem k tomu, že odvolací soud nevymezil právně významné otázky výrokem rozhodnutí (srov. nálezy Ústavního soudu z 20. února 1997, sp. zn. III. ÚS 253/96, uveřejněný v příloze sešitu č. 7, ročníku 1997, Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek), je dovolání přípustné pro všechny právní otázky, na nichž napadené rozhodnutí spočívá (za samozřejmého předpokladu, že jejich řešení bylo dovoláním zpochybněno). Povahu potvrzujícího rozsudku přitom napadené rozhodnutí neztrácí ani ve své „doplňující“ části; ta totiž – jak se podává níže – žádná nová práva a povinnosti účastníkům řízení nezakládá.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vylo-

žil, případně ji na daný skutkový stav nepravdě aplikoval.

Právní závěr, že úpadce s nemovitostmi, které soud v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů přikázal do jeho výlučného vlastnictví, podnikal, je správný, neboť vychází z odpovídajících skutkových závěrů. Při absenci vad řízení jsou skutková zjištění o této otázce v dovolacím řízení napadnutelná pouze prostřednictvím dovolacího důvodu podle § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř.; ten však – jak rozvedeno výše – dovolatelka u dovolání přípustného podle § 239 odst. 1 o. s. ř. použít nemůže. Ze skutkového základu sporu, tak, jak byl soudy zjištěn v předchozích stádiích řízení, proto Nejvyšší soud i v tomto směru vychází a poukaz dovolatelky na údajně odlišné závěry, jež o povaze majetku manželů D. vyslovil v rozsudku ze dne 23. února 1995 krajský soud (uvedl-li, že účelem nabytí nemovitosti manželem žalované bylo rozmnožení majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví, a zastavené nemovitosti proto nelze považovat pouze za věci, které svou povahou slouží výlučně výkonu povolání jen jednoho z manželů), ponechal jako bezvýznamný stranou dalších úvah. Ostatně úsudek, že věci neslouží výkonu povolání jen jednoho z manželů (úpadce), závěry o povaze majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví, s nímž úpadce podnikal, nevyvrací, nýbrž podporuje. Tím je totiž řečeno, že věci (nemovitosti) nebyly v úpadcově výlučném vlastnictví (srov. § 143 obč. zák.); závěr, že nemovitosti, které jeden z manželů nabytí při podnikání za trvání manželství a s nimiž dále (sám) podnikal, nejsou věcmi sloužícími výkonu (jen) jeho „povolání“, je přitom závěrem typově správným.

K právnímu posouzení věci je nutno uvést následující:

Jedním z účinků prohlášení konkursu na majetek dlužníka podle § 14 odst. 1

písm. k) zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, v rozhodném znění (ke dni 7. září 1995), tedy ve znění zákonů č. 122/1993 Sb., č. 42/1994 Sb., č. 74/1994 Sb., č. 117/1994 Sb., č. 156/1994 Sb., č. 224/1994 Sb. a č. 84/1995 Sb., je, že zaniká úpadcovo bezpodílové spoluvlastnictví manželů a do konkursní podstaty spadá ta jeho část, s níž úpadce podnikal. Podle § 26 odst. 1 citovaného zákona je v takovém případě třeba provést vypořádání zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví manželů, přičemž správce konkursní podstaty je k provedení tohoto vypořádání oprávněn namísto úpadce, včetně podání návrhu na vypořádání soudem (odst. 2 věta první citovaného ustanovení). Dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů je správce oprávněn uzavřít jen formou smíru schváleného soudem a před předložením soudu musí s dohodou projevit souhlas věřitelský výbor (odst. 2 věta druhá a třetí citovaného ustanovení).

Příslušná ustanovení občanského zákoníku jsou ve věci i nadále použitelná (včetně zásad, podle nichž má být bezpodílové spoluvlastnictví vypořádáno) ve znění účinném do 31. července 1998. Na bezpodílové spoluvlastnictví manželů zaniklé před 1. srpnem 1998 totiž ustanovení článku VIII bodu 2 zákona č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů (účinného od 1. srpna 1998), logicky nedopadá; majetek tvořící masu zaniklého, avšak dosud nevypořádaného bezpodílového spoluvlastnictví se nemůže stát součástí společného jmění, jež by samo muselo prohlášením konkursu na majetek manžela-úpadce nebo zánikem manželství (srov. § 149 odst. 1 obč. zák., ve znění účinném od 1. srpna 1998) zaniknout.

Platí tedy, že podle § 150 obč. zák. se při vypořádání bezpodílového spoluvlast-

nictví manželů vychází z toho, že podíly obou manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlédně především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.

Ustanovení občanského zákoníku o zániku a vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů jsou k citovaným ustanovením zákona o konkursu a vyrovnání v poměru obecného ke zvláštnímu. Účel zákona o konkursu a vyrovnání, jímž je uspořádání majetkových poměrů dlužníka, který je v úpadku (srov. § 1 odst. 1 zákona), a cíl konkursu – to jest dosažení poměrného uspokojení věřitelů z dlužníkovy majetku (srov. § 2 odst. 3 zákona), se tu prosazuje omezením smluvní volnosti účastníků řízení (nemožností správce a druhého z manželů vypořádat bezpodílové spoluvlastnictví mimosoudně) a omezením způsobu vypořádání ohledně majetku, se kterým úpadce podnikal. Zejména obsah ustanovení § 14 odst. 1 písm. k) zákona výrazně modifikuje zásady, na nichž takové vypořádání – podle § 150 obč. zák. – obecně spočívá; v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů zaniklého prohlášením konkursu se ve specifických poměrech úpadku jednoho z manželů touto cestou prosazuje žádoucí ochrana konkursních věřitelů. V tom, že napadené rozhodnutí vychází z ustanovení, jež chrání věřitele úpadce i při vypořádání jeho bezpodílového spoluvlastnictví, tedy jeho nesprávnost nespočívá.

Vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů zaniklého prohlášením kon-

kursu pak má – a dovolatelka se mylí, dovozuje-li opak – přímý vliv na vymezení konkursní podstaty. *Ratio legis* úpravy obsažené v ustanovení § 14 odst. 1 písm. k) zákona tkví (pouze) v tom, že soud musí při rozhodnutí o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví tu část majetku, s níž úpadce podnikal, přikázat do výlučného vlastnictví úpadce; jen tak se totiž definitivně stane součástí konkursní podstaty (srov. § 6 zákona) zpeněžitelnou v dalším průběhu konkursního řízení (srov. § 27 a násl. zákona). Uvedené platí bez zřetele k tomu, zda úpadcův díl majetku bude co by důsledek takového vypořádání větší než díl majetku přikázaný druhému manželu. Samotným prohlášením konkursu však k rozdělení masy majetku zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví (na část, která do konkursní podstaty spadá a bude do ní sepsána, a na část zbývající, jež by připadla manželu úpadce) nedochází a děje se tak až rozhodnutím, jímž soud spoluvlastnictví vypořádá nebo schválí smír účastníků ve věci vypořádání.

Jinak řečeno, princip rovnosti podílů manželů na společném majetku (kvantitativní hledisko vypořádání) zůstává i v případě konkursu zachován, avšak manžel úpadce je ustanovením § 14 odst. 1 písm. k) zákona zbaven možnosti prosadit u majetku, se kterým úpadce podnikal, vypořádání jeho přikázáním do svého výlučného vlastnictví.

Majetkem ve smyslu § 14 odst. 1 písm. k) zákona se přitom (ve spojení s § 143 obč. zák.) rozumí věci (movité i nemovité), pohledávky, jiná práva (např. práva průmyslová) a jiné hodnoty ocenitelné peněží, nikoli však pasiva, tedy (typicky) společné dluhy manželů; ta totiž nemohou být součástí konkursní podstaty úpadce (§ 6 zákona), neboť v konkursním řízení jde o pohledávky úpadcových věřitelů, podléhající režimu ustanovení § 20

a násl. zákona. Hodnotový rozdíl mezi majetkem přikázaným takto úpadci a majetkem přikázaným manželu úpadce je (ponecháme-li stranou vypořádání společných dluhů manželů a realizaci zásady vyjádřené v druhé větě ustanovení § 150 obč. zák.) důvodem k určení částky, již bude manžel, který nerovnoměrným rozdělením získal do výlučného vlastnictví majetek vyšší hodnoty, povinen z titulu vypořádání doplatit druhému z manželů. Již dříve (ve stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia uveřejněném pod číslem 52/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, pod bodem XXXIV. stanoviska) přitom Nejvyšší soud formuloval závěr, že je-li takto v průběhu konkursu založena pohledávka manžela úpadce, není tuto pohledávku – ač jde obecně o pohledávku třetí třídy, a nikoli o pohledávku za podstatou – třeba přihlašovat do konkursu.

Jelikož do konkursní podstaty bez dalšího náleží majetek, který dlužníkovi patřil v den prohlášení konkursu (srov. § 6 zákona), je povinností správce konkursní podstaty zařadit po prohlášení konkursu do soupisu konkursní podstaty všechny věci náležející do bezpodílového spoluvlastnictví úpadce, avšak s poznámkou, že dosud neproběhlo vypořádání. Rozhodnutí, kterým soud na základě požadavku obsaženého v § 26 odst. 1 zákona bezpodílově spoluvlastnictví vypořádá (lhostejno, zda k návrhu správce nebo k návrhu úpadcova manžela podanému vůči správci), je pak podkladem pro vyloučení věcí, jež byly přikázány manželu úpadce, z konkursní podstaty. Správce tak učiní u příslušných položek soupisu konkursní podstaty poznámkou o výsledku řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví. Řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví je tu zvláštním druhem sporu vyvolaného konkursem (incidenčního sporu), kterým se vymezuje rozsah majetku konkursní podstaty a který v případě, že důvodem za-

řazení věci do soupisu byla jen okolnost, že nedošlo k vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví úpadce, nahrazuje spor o vyloučení věci z konkursní podstaty. Žaloba o vyloučení věci z konkursní podstaty vycházející z toho, že soud věc v rámci vypořádání již přikázal do výlučného vlastnictví manžela úpadce, není nutná. Výsledek řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví zaniklého prohlášením konkursu je správce (i jako účastník řízení), stejně jako konkursní soud, povinen respektovat; konkursnímu soudu proto ani nepřísluší vyzývat manžela úpadce po proběhnuvším vypořádání k podání vylučovací žaloby.

Rozpornost závěrů odvolacího soudu – a tudíž ani nesprávnost právního posouzení věci v napadeném rozhodnutí – neplyne ani z rozhodnutí vrchního soudu ve věci předběžného opatření; závěry formulované při rozhodování o předběžném opatření se totiž od závěrů vyslovených v rozhodnutí konečném lišit mohou (to je dáno již „předběžnou“ povahou rozhodnutí). Právo správce konkursní podstaty zpeněžit věci, které by mohly při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví připadnout žalované, je (s výjimkou situace, kdy zpeněžením odvracel hrozící škodu na sepsaném majetku) navíc omezeno jen pro dobu trvání sporu, kterým má být s definitivní platností vyřešena otázka zařazení věci do konkursní podstaty. Toto omezení se podává již z ustanovení § 19 a § 27 a násl. zákona, bez zřetele k tomu, že uvedená zásada byla vyjádřena též v rozhodnutí o předběžném opatření. Správce totiž může zpeněžit jen věci, které již nemohou být (typicky postupem podle § 19 odst. 2 zákona) z konkursní podstaty vyloučeny, a o jejichž definitivní příslušnosti ke konkursní podstatě tak nemá pochybnosti. Zpeněžení věci (tam, kde správce pochybnosti původně měl) je zpravidla možné po marném uplynutím lhůty, kterou konkursní soud stano-

vil tomu, kdo uplatňuje, že věc neměla být do soupisu zařazena, k podání žaloby vůči správci, nebo po zamítnutí takové (včas podané) žaloby (srov. § 19 odst. 2 zákona). V případě bezpodílového spoluvlastnictví úpadce odpadá možnost vyloučení věci z podstaty právě rozhodnutím soudu o vypořádání.

Co do námitky dovolatelky, že při shodném procesním postoji účastníků měl soud žalobě vyhovět tak, jak byla podána, když jí byl vázán, lze uvést, že rozhodnutí soudu, které by nerespektovalo způsob vypořádání majetku, s nímž úpadce podnikal, předepsaný ustanovením § 14 odst. 1 písm. k) zákona, by bylo nezákonné. Výklad podávaný soudní praxí je jednotný i v tom, že v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů soud návrhem (žalobou) vázán není, neboť z právního předpisu [zde z ustanovení § 150 obč. zák. ve spojení s § 14 odst. 1 písm. k) zákona] vyplývá – ve shodě s ustanovením § 153 odst. 2 a § 206 odst. 2 o. s. ř. – určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky [srov. např. zhodnocení praxe soudů při výkladu a aplikaci ustanovení novely občanského soudního řádu (zákona č. 49/1973 Sb.), schválené usnesením pléna bývalého Nejvyššího soudu ČSSR ze 16. prosince 1974, sp. zn. Plsř 2/74, uveřejněné pod číslem 1/1975 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 6 – 7].

Dovolání je přesto důvodné.

Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Zásadám vypořádání plynoucím z ustanovení § 150 obč. zák. především neodpovídá – přes jejich modifikaci ustanoveními zákona o konkursu a vyrovnání – způsob vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví ohledně rodinného domku a souvisejících nemovitostí.

Právní teorie i soudní praxe sice připouští, že zaniklé bezpodílové spoluvlastnictví manželů lze vypořádat i tím, že bude přikázána do podílového spoluvlastnictví (bývalých) manželů, jde však o postup výjimečný, jenž má zpravidla původ v dohodě nebo alespoň souhlasných procesních postojích účastníků řízení a k němuž soud přistoupí, jen odůvodňují-li to okolnosti konkrétního případu; takový postup totiž popírá vlastní cíl vypořádání, jímž obecně je ukončení spoluvlastnického vztahu (likvidace zvláštního podvojného vlastnictví, které mimo manželství existovat nemůže). Je-li dále vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví předpokladem následného zpeněžení vypořádaného majetku v konkursu (té části, jež zůstane v podstatě), musí být provedeno způsobem, který nebude klást zpeněžení další překážky. Prikázáním označených nemovitostí do rovnodílného podílového spoluvlastnictví manželů D. by se nepochybně ztížila možnost zpeněžení úpadcova podílu na věci v konkursu. Pomineme-li předkupní právo realizovatelné dovolatelkou podle § 140 obč. zák. i v konkursu (srov. rozhodnutí uveřejněné pod číslem 8/1999 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek), byl by prodej úpadcova podílu na věci závislý na ochotě zájemce o koupi sdílet spoluvlastnictví věci se žalovanou, případně vést spor o zrušení podílového spoluvlastnictví; již proto zvolený způsob vypořádání těchto nemovitostí vhodný není.

Za rozhodné pro způsob vypořádání tohoto majetku však Nejvyšší soud má závěry o významu zásady rovnosti podílů obou manželů na společném majetku, jednalo-li o bezpodílové spoluvlastnictví zaniklé prohlášením konkursu na majetek jednoho z nich. Slouží-li uvedené nemovitosti potřebám obou manželů a jejich nezletilé dcery (srov. dále § 150 odst. 1 větu třetí obč. zák.), pak se zřetelem k hodnotě věci, jež byly přikázány úpadci, a zjevné ne-

vhodnosti vypořádání nemovitostí přikázáním do podílového spoluvlastnictví manželů odpovídá popsáním principům vypořádání, aby výlučnou vlastníci byla určena žalovaná.

Odvolací soud rovněž pochybil výrokem o uspokojování zjištěných pohledávek věřitelů přihlášených v označeném konkursu z konkursní podstaty. Tento výrok je z pohledu rozhodnutí o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví bezcenný a co do svého dopadu do poměrů konkursního řízení zavádějící. Zásada, že z konkursní podstaty se uspokojují zjištěné pohledávky konkursních věřitelů, je toliko opakováním důsledků plynoucích přímo ze zákona o konkursu a vyrovnání (srov. § 20 až § 25 a § 30 až § 33 zákona), navíc – ve spojení s tím, že má jít o pohledávky „přihlášené“ – opakováním nepřesným, a tudíž i nesprávným. Z konkursní podstaty totiž podle § 27 odst. 5 a § 31 odst. 1 zákona mohou být uspokojeny i pohledávky věřitelů, které se přihlašovat nemusejí.

V rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů v tzv. širším smyslu se na návrh účastníků vypořádávají i společné dluhy manželů, které vznikly za trvání manželství, ať již v souvislosti s jejich bezpodílovým spoluvlastnictvím, či nikoli [shodné závěry rozhodovací praxe plynou např. z rozboru a zhodnocení rozhodovací činnosti soudů v ČSR ve věcech vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a stanoviska občanskoprávního kolegia bývalého Nejvyššího soudu ČSR k výkladu zákonných ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví, z 3. února 1972, sp. zn. Cpj 86/71, uveřejněného pod číslem 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 42/1972“), str. 262 – 263], a – ve shodě s § 150 větou druhou obč. zák. – dluhy jen jednoho z manželů vzniklé při pořizování majetku náležícího do bezpodílového spoluvlastnictví [srov. např. rozhod-

nutí uveřejněné pod číslem 57/1970 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 57/1970“)]. Přitom vždy platí, že vypořádání těchto závazků nezasahuje do práv a povinností třetích osob (věřitelů a jiných), které nejsou účastníky řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a jimž zůstávají nedotčena všechna jejich práva i námitky (srov. R 42/1972, str. 263).

Napadeným rozhodnutím ani rozhodnutím soudu prvního stupně nebyly vypořádány společné dluhy manželů, jejichž existence nebyla účastníky ani tvrzena (s přihlédnutím k tomu, že jeden z manželů je v úpadku, by k úhradě jejich nesplacených zůstatků museli být oba manželé stejně zavázáni rovným dílem). Kritizovaným výrokem měly být zjevně postiženy pouze dluhy úpadce. Podobný výrok ovšem neobstojí již proto, že úpadce má obecně povinnost k úhradě všech svých dluhů (nejen těch pohledávek, jež byly v konkursu přihlášeny a zjištěny); toliko ji na něm za trvání konkursu nelze vynutit jinak než v rámci konkursního řízení, za podmínek stanovených zákonem o konkursu a vyrovnání.

Rozsudek odvolacího soudu pak postrádá argumentaci odůvodňující absenci výroku o dorovnání podílu žalované se zřetelem k hodnotě věci a pohledávek přikázaných úpadci a k hodnotě věci a pohledávek přikázaných jí. Tato argumentace je nutná i tehdy, má-li absence dotčeného výroku původ v zohlednění dluhů jen jednoho z manželů vzniklých při pořizování majetku náležícího do bezpodílového spoluvlastnictví. Přitom nemůže být pominuta též zásada, podle níž to, co každý z manželů vynaložil na společný majetek ze svého, má mu být uhrazeno ze společného majetku druhým manželem jen ve výši odpovídající poměru velikosti podílu, kterého se každému z nich dostává z bezpodílového spoluvlast-

nictví (srov. R 57/1907), redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci za trvání bezpodílového spoluvlastnictví (srov. rozhodnutí uveřejněné pod číslem 43/1974 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek). Právní posouzení věci je v dotčeném směru neúplné, a tudíž i nesprávné.

Lze tudíž uzavřít, že dovolací důvod ve smyslu § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. byl dovolatelkou zčásti uplatněn právem, a napadené rozhodnutí proto za správné mít nelze. Nejvyšší soud proto, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), rozsudek odvolacího soudu podle § 243b odst. 1 části věty za středníkem o. s. ř. zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 věta první o. s. ř.).

2. Ke vztahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů a společného jmění manželů

zák. č. 91/1998 Sb.

Společné jmění manželů a bezpodílové spoluvlastnictví manželů jsou dva rozdílné instituty, a to pojmenováním, předmětem, rozsahem, obsahem i zánikem. Pokud bylo za trvání jednoho manželství soudem zrušeno bezpodílové spoluvlastnictví manželů jako institut manželského majetkového práva, nemohlo dojít k jeho transformaci ve společné jmění manželů jako nového institutu manželského majetkového práva.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2000, sp. zn. 30 Cdo 1803/2000
PrRo 6/03

Z odůvodnění:

Jak společné jmění manželů, tak bezpodílové spoluvlastnictví manželů jsou klíčo-

vé, nikoli však vřezahrnující a vřezastřejšující instituty manželského majetkového práva, představující komplex majetkových vřezahů manželů. Tzv. velká novela zákona o rodině provedená zákonem číslo 91/1998 Sb., účinným k 1. 8. 1998, podstatně zasáhla i do manželského majetkového práva, včetně jeho základního institutu. Bezpodílové spoluvlastnictví manželů upravené v občanském zákoníku v rámci věcných práv bylo nahrazeno širším institutem, společným jměním manželů. Ačkoli předmětem nového institutu společného jmění manželů nejsou pouze věci, byl zařazen při novelizaci opět do věcných práv pod marginální rubriku „Spoluvlastnictví a společné jmění“. Lze souhlasit s dovolatelkou, že se nejedná pouze o změnu názvu, nýbrž o úplně novou koncepci manželského majetkového práva, když zejména předmět společného jmění manželů je značně rozsáhlý (věci, ostatní majetek, závazky). Nade vši pochybnost však lze konstatovat, že institut společného jmění manželů měl nahradit a také nahradil institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů, jak sama připoustí i dovolatelka.

Co se tedy týče právní otázky vymezené dovoláním, zda je institut společného jmění manželů totožný s bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů, lze uzavřít, že nikoli. Jedná se o dva rozdílné instituty, a to pojmenováním, předmětem (včetně možností jeho modifikací i před uzavřením manželství), rozsahem i obsahem, i zánikem (bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo možné zrušit za trvání manželství rozhodnutím soudu). Pokud však jde o systematické zařazení do občanského zákoníku, volil zákonodárce, zřejmě z důvodů použitelnosti stávající judikatury, téměř totožné umístění.

V přezkoumávané věci tedy nelze souhlasit s názorem odvolacího soudu, že novelou z roku 1998 došlo pouze ke změně

názvosloví. Avšak jak soud prvního stupně, tak soud odvolací ve svých odůvodněních dospěly k závěru, že bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo nahrazeno společným jměním manželů. Oba soudy také správně učinily závěr, že pokud bylo za trvání jednoho manželství soudem zrušeno bezpodílové spoluvlastnictví manželů jako institut manželského majetkového práva, nemohlo dojít k jeho transformaci ve společné jmění manželů jako nového institutu manželského majetkového práva. Obecně řečeno, pokud je chápáno bezpodílové spoluvlastnictví manželů jako komplex (systém) vlastnických vztahů manželů a tento byl za trvání manželství zrušen, pak logicky vzato není možná jeho transformace v institut nově zákonodárcem vytvořený, tj. ve společné jmění manželů nahrazující bývalé bezpodílové spoluvlastnictví manželů.

3. K právnímu režimu úroků z vkladu jednoho manžela

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.
§ 143, § 150 obč. zák.

Do bezpodílového spoluvlastnictví manželů patří úroky z vkladu náležejícího jen jednomu z manželů, a pokud byla věc koupena zčásti i za tyto úroky, je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, byť na její pořízení byly použity převážnou mírou i výlučné prostředky jen jednoho z manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2005, sp. zn. 22 Cdo 798/2004
SoRo 8/05

Z odůvodnění:

V daném případě byla kupní smlouva ohledně předmětné nemovitosti uzavřena v roce 1992, tedy v době existence institu-

tu BSM; proto věc dovolací soud posoudil podle občanského zákoníku, ve znění před novelou č. 91/1998 Sb.

V bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka (§ 143 obč. zák.).

Výnosy, užitky a přírůstky věcí patří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, ať již věc sama je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů nebo ve vlastnictví jednoho z manželů (R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 243). Toto stanovisko se opírá o znění § 143 obč. zák., podle kterého do bezpodílového spoluvlastnictví patří vše, co některý z manželů nabyt za trvání manželství, ledaže by šlo o věc, která je tímto ustanovením z bezpodílového spoluvlastnictví vyňata.

Jestliže byla nějaká věc získána za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví zčásti z prostředků patřících jenom jednomu z manželů, náleží za podmínek uvedených v ustanovení § 143 obč. zák. rovněž do bezpodílového spoluvlastnictví (R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 269). To vyplývá i z § 150 obč. zák., který stanoví, že při vypořádání BSM je každý z manželů oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek. Jinými slovy lze citovanou zásadu vyjádřit tak, že jsou-li na koupi určité věci vynaloženy vedle oddělených prostředků některého z manželů také prostředky náležející do

BSM, pak pořízená věc patří do BSM účastníků bez ohledu na výši těchto společných prostředků.

Dovolací soud neshledal důvod k tomu, aby se od uvedených právních názorů, z nichž konstantní soudní praxe vychází, odchýlil. Dovolatelé lze přisvědčit v tom, že po roce 1990 se změnila společenská podmínka natolik, že dosavadní pojetí BSM bylo nutno modifikovat. To ovšem učinila novela občanského zákoníku, provedená zákonem č. 509/1991 Sb., kterou byl do občanského zákoníku zařazen § 143a odst. 1, který stanoví: „Manželé mohou dohodou rozšířit nebo zúžit zákonem stanovený rozsah bezpodílového spoluvlastnictví. Obdobně se mohou dohodnout i o správě společného majetku.“ Manželé tedy měli od 1. 1. 1992, kdy uvedená novela nabyla účinnosti, dostatek možností, jak vyloučit důsledky úpravy nabývání věcí do BSM podle § 143 obč. zák. V daném případě účastníci před uzavřením předmětné kupní smlouvy z 3. 6. 1992 BSM podle § 143a obč. zák. nezúžili.

Proto je správný právní názor odvolacího soudu, že do BSM patří úroky z vkladu náležejícího jen jednomu z manželů, a že pokud byla věc koupena zčásti i za tyto úroky, je v BSM, byť na její pořízení byly použity převážnou mírou i výlučně prostředky jen jednoho z manželů.

4. Ke stavebnímu spoření nezletilého dítěte

§ 143 odst. 1 písm. a), § 149 odst. 2 obč. zák.

Peněžní prostředky, které manželé investovali do stavebního spoření jejich nezletilého dítěte, nepatří do společného jmění manželů.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30. 10. 2003, sp. zn. 19 Co 452/2003

SoRo 9/04

Z odůvodnění:

V daném případě byla smlouva o stavebním spoření uzavřena na jméno nezletilé L., která se tak stala účastníkem stavebního spoření, a pokud jde o peněžní prostředky z tohoto stavebního spoření, jedná se o vlastní prostředky nezletilé L., které nelze zahrnout do aktiv společného jmění manželů. Na tomto závěru nic nemění ani skutečnost, že tyto prostředky byly uloženy na účet stavebního spoření za trvání manželství účastníků z jejich společných prostředků. V této souvislosti lze poukázat zejména na to, že pokud by nezletilá v době ukončení stavebního spoření nabyla již zletilosti, byly by prostředky na stavebním spoření vyplaceny jí, nikoliv účastníkům řízení. Pokud je ještě nezletilá v době ukončení stavebního spoření, jedná se o její prostředky, které její zákonní zástupci sice spravují, ale k nakládání s nimi je třeba schválení soudu podle § 179 odst. 1 o. s. ř., který zkoumá, zda zamýšlené vynaložení peněžních prostředků je v zájmu nezletilé.

5. K vlastnictví družstevního bytu

**§ 143 odst. 1 písm. a) obč. zák.
§ 23 odst. 1 zák. č. 72/1994 Sb.,
o vlastnictví bytu**

Nevzniklo-li společné členství manželů v bytovém družstvu, pak byt, který nabyt do vlastnictví ten z manželů, který se stal členem družstva, není ve společném jmění manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1668/2003

SoRo 9/04

Z odůvodnění:

Pokud v souzeném sporu šlo o vznik práva na přidělení družstevního bytu, je třeba vycházet ze znění obč. zák. před novelou č. 509/1991 Sb., kdy toto právo mělo v dané věci vzniknout.

Vznikne-li jenom jednomu z manželů za trvání manželství právo na přidělení družstevního bytu, vznikne s právem společného užívání i společné členství manželů v družstvu; z tohoto členství jsou oba manželé oprávněni a povinni společně a nerozdílně (§ 175 odst. 2 obč. zák., ve znění před novelou č. 509/1991 Sb., obdobně viz § 703 odst. 1 obč. zák., v platném znění). Nabyli-li práva užívat byt některý z manželů před uzavřením manželství, vznikne oběma manželům právo společného užívání tohoto bytu uzavřením manželství (§ 176 odst. 1 obč. zák., ve znění před novelou č. 509/1991 Sb., obdobně viz § 704 odst. 1 obč. zák., v platném znění). Nabyli-li práva na přidělení družstevního bytu jeden z rozvedených manželů před uzavřením manželství, zanikne právo společného užívání bytu rozvodem; právo byt užívat zůstane tomu z manželů, který nabyl práva na byt před uzavřením manželství (§ 177 odst. 2 obč. zák., ve znění před novelou č. 509/1991 Sb., obdobně viz § 705 odst. 1 obč. zák., v platném znění).

Členu stavebního bytového družstva vznikne splacením členského podílu právo, aby mu byl orgánem družstva přidělen do osobního užívání družstevní byt (§ 154 odst. 2 obč. zák., ve znění před novelou č. 509/1991 Sb.). U svépomocné výstavby, kde se členský podíl neplatí jen v penězích, stačila ke vzniku tohoto práva úhrada splatné peněžní části členského podílu a uzavření písemné smlouvy o jiném plnění mezi členem a příslušným orgánem družstva [čl. 14 písm. c) Vzorových stanov stavebních bytových družstev].

Společné jmění manželů (dále též „SJM“) tvoří majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku nabytého mimo jiné jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela [§ 143 odst. 1 písm. a) obč. zák.].

Byt v budově ve vlastnictví, popřípadě spoluvlastnictví bytového družstva (dále jen „družstvo“), jehož nájemcem je fyzická osoba – člen družstva, lze jako tzv. jednotku převést jen tomuto členu družstva (§ 23 odst. 1 věta první zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony – dále jen „zákon o vlastnictví bytů“). Členové bytových družstev, kteří jsou nájemci bytů a nebytových prostorů, mohou do šesti měsíců ode dne účinnosti tohoto zákona vyzvat bytové družstvo k uzavření smlouvy, kterou na ně družstvo bezplatně převede vlastnictví k bytu a nebytovému prostoru. Uplynutím této lhůty toto právo zaniká (§ 24 zákona č. 42/1992 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech).

Družstevní byt v domě ve vlastnictví bytového družstva není ve vlastnictví člena bytového družstva, nicméně členský podíl, který může být předmětem převodu nebo dědění, má majetkovou hodnotu, jejíž cena se stanoví jako cena obvyklá, tj. cena, kterou by bylo možno za převod členského podílu v rozhodné době a místě dosáhnout (rozsudek velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2002, sp. zn. 31 Cdo 2428/2000, publikovaný pod č. C 1528 ve svazku 21 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck). Je-li členem bytového družstva jen jeden z manželů, v případě zániku manželství členský podíl

případá ze zákona tomuto manželovi. Z uvedeného jasně vyplývá, že zákon v těchto případech chrání majetková práva toho, kdo získal právo na uzavření zmíněné dohody před uzavřením manželství; členský podíl, pokud má majetkovou hodnotu, lze považovat za jeho majetek. Nevzniklo-li společné členství manželů v bytovém družstvu, pak byt [jednotka ve smyslu § 2 písm. h) zákona o vlastnictví bytů], který nabyt do vlastnictví podle § 23 odst. 1 věty první zákona o vlastnictví bytů a § 24 zákona č. 42/1992 Sb. ten z manželů, který se stal členem družstva, není ve společném jmění manželů.

V daném případě žalovanému vzniklo právo na přidělení družstevního bytu do osobního užívání před uzavřením manželství. Pokud členovi družstva vzniklo právo na přidělení bytu před uzavřením manželství, vzniklo sice uzavřením manželství právo společného nájmu družstevního bytu manželé, nevzniklo však společné členství v družstvu a členský podíl se nestal společným. Protože členem bytového družstva byl jen žalovaný, který také byl jako člen výlučně oprávněn vyzvat družstvo k převodu bytu do vlastnictví, převedlo družstvo byt jako jednotku do jeho výlučného vlastnictví v souladu s § 23 odst. 1 zákona o vlastnictví bytů. Předmětný byt (jednotka) je majetkem nabytým jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela [§ 143 odst. 1 písm. a) obč. zák.], a proto nemůže být předmětem SJM.

V dané věci žalovaný získal právo na přidělení družstevního bytu před uzavřením manželství. Proto bylo třeba pokládat členský podíl za majetek žalovaného. Byt získaný žalovaným do vlastnictví na základě § 24 zákona č. 42/1992 Sb. a § 23 odst. 1 zákona o vlastnictví bytů tak nepatří do společného jmění manželů. Další argumenty odvolacího soudu, které jej vedly

k zamítnutí žaloby, jsou již nadbytečné a z důvodů procesní ekonomie se jimi dovolací soud nezabýval.

6. K vlastnictví obchodního podílu manželé

§ 114 odst. 3, § 143 odst. 1, 2 obč. zák.

Jestliže i jen jeden z manželů nabyde za trvání manželství a z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota takového podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004

Z odůvodnění:

Podle § 143 odst. 2 obč. zák., stane-li se jeden z manželů za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá nabytí podílu včetně akcií ani nabytí členských práv a povinností členů družstva účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev.

Podle § 114 odst. 3 obč. zák. jeden obchodní podíl může náležet více osobám a na tyto vztahy se použijí přiměřeně ustanovení občanského zákoníku o spoluvlastnictví.

Dovolací soud při značně rozporné a početné odborné literatuře ke sporné právní problematice vlastnictví obchodního podílu manželé sdílí názor prezentovaný autory S. Radvanovou a M. Zuklínovou v publikaci Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, nakladatelství C. H. Beck, Praha 1999, str. 48; M. Bartošíkovou a I. Štenglovou v publikaci Společnost s ručením

omezeným, Praha 2003, nakladatelství C. H. Beck, str. 86; a J. Dvořákem v publikaci *Majetkové společenství manželů*, ASPI Publishing, Praha 2004, str. 179. Nejvyšší soud tak k věci zaujímá následující názor: S obchodním podílem je spjata majetková hodnota, která je ve smyslu § 118 odst. 1 obč. zák. jinou majetkovou hodnotou (majetkem) a jako taková může být předmětem občanskoprávních vztahů. Jestliže i jen jeden z manželů nabude za trvání manželství a z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota takového podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů, neboť to přímo vyplývá z výše citovaného kogentního ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) obč. zák. Gramatický ani logický výklad navazujícího ustanovení § 143 odst. 2 obč. zák. takový závěr nevylučuje. Nestanoví-li eventuální dohoda manželů o zúžení jejich společného jmění, uzavřená v souladu s ustanovením § 143a obč. zák., něco jiného, nelze (s ohledem na předcházející vymezení předmětu společného jmění manželů) posledně citované ustanovení zákona vykládat jinak, než že jím není dotčena skutečnost, že následkem vynaložení prostředků patřících do společného jmění, aniž by se současně stali „kolektivními“ společníky ve společnosti s ručením omezeným, se obchodní podíl nabytý jedním z manželů stává součástí společného jmění obou manželů.

Důsledkem ustanovení § 143 odst. 2 obč. zák. je toliko oddělení či odlišení právního postavení společníka – manžela, jenž se stal společníkem obchodní společnosti, od právního postavení druhého manžela, který se společníkem nestal. Jen manžel – společník má práva a povinnosti vyplývající pro něj z úpravy postavení společníka obchodní společnosti v obchodním zákoníku či jiném právním předpise nebo ve společenské smlouvě. Je však oddělen

od majetkové hodnoty obchodního podílu, která zůstává manželům společná. Proto je také omezen v nakládání s obchodním podílem, pokud nejde o jeho obvyklou správu ve smyslu § 145 odst. 2 obč. zák., neboť stejnou měrou, jako náleží jemu, náleží i druhému manželovi.

K argumentaci výše citovaným ustanovením § 114 odst. 3 obč. zák. dovolací soud poznamenává, že podle jeho názoru v případě, kdy vlastníky jedné věci je více osob, musí jít vždy o spoluvlastnictví, a to i v případě, kdy věc náleží do společného jmění manželů z důvodu uvedeného v § 143 odst. 1 písm. a) obč. zák. Jsou-li oba manželé vlastníky celé věci a nelze-li hovořit o existenci podílu každého z nich na takové věci, nelze než dospět k závěru, že přes určitou transformaci institutu bezpodílového spoluvlastnictví do společného jmění manželů jde stále o pokračující bezpodílové spoluvlastnictví. Individuální vlastnictví dvou osob k téže věci je logický nesmysl. Zvláštnost společného jmění manželů jako formy spoluvlastnictví pak spočívá v tom, že jeho předmětem může být i majetek nehmotné povahy a závazky, které nejsou věcmi ve smyslu § 119 obč. zák. Proto jsou ustanovení občanského zákoníku upravující společné jmění manželů – § 143 až § 151 – také ustanoveními upravujícími spoluvlastnictví.

Pokud oba soudy dospěly k právnímu závěru, že obchodní podíl žalovaného v dané obchodní společnosti je jeho výlučným majetkem a že přichází v úvahu jen postup podle § 149 odst. 2 obč. zák., tedy že žalovaný je povinen do společného majetku nahradit jen to, co ze společného jmění účastníků bylo vynaloženo na jeho obchodní podíl, pak nesprávně vyložili použitý právní předpis (§ 143 odst. 2 obč. zák.) a v důsledku toho aplikovaly ustanovení, které na daný případ nedopadá (§ 149 odst. 2 obč. zák.).

7. K vázanosti soudu návrhem v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. K zahrnutí podniku do bezpodílového spoluvlastnictví manželů

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

§ 153 odst. 2 o. s. ř.

Dispozici účastníků předmětem řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů je třeba respektovat potud, že soud vypořádá jen ty věci, resp. majetek náležející do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, které účastníci učinili předmětem řízení. Překročit jejich návrhy v takovém řízení může podle § 153 odst. 2 o. s. ř. jen ohledně výše (ceny) a toho, jak je vypořádá z hlediska kvalitativního, tedy jak věci rozdělí (kterému z manželů je přikáže), případně přikáže jednomu z nich s povinností vyplátit finanční částku na vyrovnání podílu druhému manželovi.

Podnik sice mohl být i předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů, ale jen za předpokladu, že šlo o podnik náležející oběma manželům jako podnikatelům. Pokud však podnikatelem byl jen jeden z manželů a šlo o věc sloužící výkonu jen jeho povolání, náleží podnik do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela a nemohl se stát předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 9. 2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004

PrRo 3/05

Z odůvodnění:

Žalobkyně se žalobou doručenou Obvodnímu soudu pro Prahu 1 (dále „soud prvního stupně“) 16. 9. 1996 domáhala vy-

pořádání bezpodílového spoluvlastnictví účastníků jako bývalých manželů. Uvedla, že bezpodílové spoluvlastnictví manželů – účastníků (dále „BSM“) zaniklo rozvodem manželství ke dni 15. září 1993. BSM bylo vypořádáno dohodou účastníků z 12. 9. 1996 jen částečně, nevypořádána však zůstala hodnota živnosti žalovaného, který podnikal pod obchodním názvem Č. Hodnota jeho živnosti byla asi 1 400 000 Kč. Žalobkyně navrhla, aby znaleckým posudkem byla zjištěna hodnota živnosti žalovaného ke dni zániku BSM a poté mu uloženo, aby jí na vyrovnání podílů ze zaniklého BSM zaplatil polovinu hodnoty živnosti.

Soud prvního stupně žalobu zamítl, když dospěl k závěru, že věci náležející do BSM účastníků byly vypořádány dohodou z 12. 9. 1996, kterou považoval za platnou a kterou žalobkyně akceptovala, že „do rámce BSM nepatří hodnota živnosti žalovaného ani jiné nezahrnuté hodnoty“. Uvedl také, že ani není zřejmé, na jakém základě se žalobkyně vypořádání poloviny hodnoty živnosti či podniku žalovaného domáhá, když podnik tvoří souhrn majetkových hodnot sloužících podnikání žalovaného, tedy výkonu jeho povolání. Žalobkyně by se tak mohla domáhat, aby byly podle § 150 obč. zák. zohledněny výraznější vklady ze společného majetku na oddělený majetek žalovaného, to však měla učinit při uzavírání dohody 12. 6. 1996, když „se nemůže samostatně takového zohlednění domáhat, neboť to lze provést pouze ve vztahu k celkové mase majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví“.

V odvolání proti tomuto rozsudku (čl. 38) a jeho doplnění (čl. 48) žalobkyně uvedla, že dohodou účastníků z 12. 9. 1996 zůstaly nevypořádány náklady – prostředky, které byly vynaloženy ze společného na ostatní majetek žalovaného, tj. na podnik žalovaného, když výše nákladů je otáz-

kou dokazování, neboť sama neměla přístup k účetním dokladům žalovaného.

Odvolací soud usnesením rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Odvolací soud dospěl k závěru, že dohodou účastníků z 12. 9. 1996 bylo platně vypořádáno BSM účastníků jen částečně. Nevypořádána zůstala hodnota živnosti žalovaného, neboť účastníci uvedli, že „ohledně hodnoty živnosti a ohledně comba ke kytáře podají návrh na vypořádání u soudu“. Je proto povinností žalobkyně, aby prokázala, co ze společných prostředků bylo vynaloženo na samostatný majetek žalovaného, sloužící jeho podnikání.

Při jednání soudu prvního stupně 7. 12. 2001 žalobkyně uvedla, že „žalovaný v rámci podnikání vynaložil určité částky BSM, a to 200 000 Kč, jak sám uvedl v řízení o výživném dcery účastníků, 142 000 Kč koupě automobilu Favorit, 75 000 Kč vrácená půjčka otci, 65 000 Kč cena zakoupeného automatu Clark, 125 000 Kč půjčka a úrok poskytnuté manželům N., 120 000 Kč dle vyjádření žalovaného plnění tichým společníkům. Tyto prostředky byly vynaloženy na podnikání ze společného majetku účastníků. Je tedy třeba je vypořádat v rámci vypořádání BSM“.

Soud prvního stupně pak rozsudkem vyhlášeným téhož dne, čj. 26 C 172/96-140, určil, že „z věcí, jež měli žalobkyně a žalovaný v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, připadá do vlastnictví žalovaného podnik: Ing. J. K. Č., IČ: ..., místem podnikání P., D. 32“ (výrok I.). Dále rozhodl, že „žalovaný je povinen zaplatit žalobkyni 700 000 Kč, a to do 60 dnů od právní moci rozsudku“ (výrok II.), a o nákladech řízení a soudním poplatku (výroky III. – VI.).

Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že manželství účastníků bylo pravo-

mocně rozvedeno k 15. 9. 1993 a ke dni zániku manželství žalovaný podnikal jako fyzická osoba pod obchodním jménem Ing. J. K. – Č., s předmětem podnikání úklidové služby, přičemž podle tvrzení žalovaného úklidové služby neprováděl osobně, nýbrž prostřednictvím zaměstnanců. Dohodou ze dne 12. června 1996 došlo mezi účastníky k částečnému vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (dále „BSM“).

Dále soud prvního stupně uvedl, že „předmětem sporu je právní posouzení, zda předmětem vypořádání je podnik podnikajícího manžela, tedy jeho cena, nebo výdaje vynaložené ze společného majetku manželů, případně jednotlivé věci zahrnující podnik, nebo tyto věci s vyloučením věcí sloužících k podnikání, a přirozeně cena takového předmětu vypořádání“.

Podle soudu prvního stupně „předmětem vypořádání BSM je podnik žalovaného“, který dohodou z 12. 9. 1996 vypořádán nebyl. Podnik je věcí hromadnou ve smyslu § 5 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále „obch. zák.“). Na jeho právní poměry se použijí ustanovení o věcech v právním smyslu. Jestliže § 143 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1997 Sb. (dále „obč. zák.“), stanovil, že předmětem BSM je vše, co může být předmětem vlastnictví, potom je předmětem BSM také podnik jednoho z manželů, a to jako celek, nikoli jeho jednotlivé složky. Podnik je tvořen hmotnou složkou podnikání (věci jako vybavení kanceláří, automobil, výrobní stroje), osobní složkou (struktura a kvalifikační úroveň zaměstnanců, jejich zkušenosti apod.) a nehmotnou složkou (práva a majetkové hodnoty účelově k provozování podniku určené, obchodní jméno a také např. dobré jméno). Zahrnutí podniku do BSM však nezakládá účast druhého z manželů na rozhodování

o podniku za trvání BSM. Podnik je proto způsobitelným předmětem vypořádání BSM účastníků. Nejde o věc sloužící k výkonu povolání žalovaného, neboť za věc sloužící výkonu povolání jednoho z manželů se považují věci, jimiž podnikající manžel přímo a osobně vykonává pracovní činnost, a tak tomu v daném případě nebylo. Podnik přikázal soud prvního stupně žalovanému a uložil mu, aby na jeho vypořádání zaplatil žalobkyni částku 700 000 Kč. Protože žalobkyně neměla přístup k podnikání žalovaného a ten odmítl předložit soudu daňová přiznání a znalci další listiny potřebné k určení ceny podniku, soud prvního stupně na podkladě provedených důkazů za použití volné úvahy stanovil cenu podniku částkou 1 400 000 Kč. Při vypořádání tohoto majetku vzal soud prvního stupně v úvahu, že na vzniku a provozu podniku měl zásluhu pouze žalovaný, současně však přihlédl k tomu, že žalobkyně pečovala o domácnost a nezletilou dceru, a proto vycházel z toho, že podíly účastníků při vypořádání jsou stejné.

Městský soud v Praze potvrdil rozsudek soudu prvního stupně a rozhodl o nákladech řízení (výroky I. a III.). Dále odvolací soud potvrdil usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 13. 3. 2002, čj. 26 C 172/96-173, kterým byl zamítnut návrh žalovaného na prominutí pořádkových pokut (výrok II.).

Odvolací soud převzal skutková zjištění soudu prvního stupně a ztotožnil se s jeho právním závěrem, že podnik je hromadnou věcí, která je způsobitelným předmětem vlastnictví, jakož i předmětem bezpodílového spoluvlastnictví podle § 143 obč. zák., ve znění ke dni zániku manželství účastníků (15. 9. 1993). Odvolací soud dospěl k závěru, že k tomu, aby byla věc vyloučena z BSM jako věc sloužící výkonu povolání, musí splňovat podmínku, že jde o věc, která má a může sloužit výlučně vý-

konu povolání jen jednoho z manželů a která zároveň (po pořízení k takovému účelu) slouží výlučně jednomu z manželů. Pokud však může sloužit i druhému manželu, popř. i k jinému účelu než výkonu povolání, nelze ji z BSM vyloučit. S ohledem na povahu podnikání žalovaného, které vykonával prostřednictvím svých zaměstnanců, nutno dovodit, že podnik žalovaného, tvořený hmotnou složkou (stroje), mohl sloužit jinému účelu než výkonu povolání žalovaného, a není tak vyloučen z předmětu vypořádání zaniklého BSM. Za situace, kdy žalovaný přes opakované výzvy odmítl soudu i znalci předložit požadované doklady za účelem zjištění ceny podniku, soud prvního stupně správně postupoval podle § 136 o. s. ř. a určil cenu podniku volnou úvahou. Odvolací soud považoval určenou cenu podniku částkou 1 400 000 Kč za přiměřenou, odpovídající provedenému dokazování. Okolnost, že žalovaný požádal dne 3. 7. 2002 příslušný finanční úřad o vystavení kopií daňového přiznání za roky 1991 až 1993, o čemž předložil v odvolacím řízení doklad, považoval z hlediska odvolacího řízení za nevýznamnou, neboť žalovaný měl dostatek času k prokázání svých tvrzení v řízení, které bylo zahájeno již 16. 9. 1996. Odvolací soud dospěl k závěru, že soud prvního stupně provedl dostatečné dokazování ke skutečnostem, jež se staly podkladem pro stanovení ceny podniku volnou úvahou, a námitku žalovaného o neprovedení výsledku navržených svědků považoval za nedůvodnou.

Proti výroku I. rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání, jehož přípustnost uplatňuje podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Namítá, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 2 o. s. ř.) a že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování (§ 241a odst. 3 o. s. ř.). Uvádí, že v předmětném řízení nešlo o vypořádá-

ní zaniklého společného jmění manželů, ale o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Podle § 143 obč. zák., platného v době zániku jejich manželství, do BSM patřilo vše mimo jiné s výjimkou věcí sloužících osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů. Úvaha soudu, že podnik, případně jeho hmotnou složku nelze považovat za věci sloužící k výkonu povolání podle ustanovení § 143 obč. zák. a že takové ustanovení je třeba vykládat restriktivně, postrádá oporu v zákoně. Soud prvního stupně zmiňuje hmotnou složku podniku, ačkoliv do hodnoty podniku, který přikázal žalovanému, zahrnul i část podniku nehmotnou, tedy hodnotu obchodního jména. Žalovaný je přesvědčen, že hmotné zařízení spočívající v několika málo opotřebovaných a jako opotřebovaných koupených exemplářích není možné zahrnout pod pojem podnik ve smyslu obchodního zákoníku. Podnik spočívající v souboru věcí, jak tomu bylo v případě dovolatele, sám o sobě je souborem věcí sloužících výlučně jeho povolání, a tudíž do BSM nepatří. Stejně jako do BSM nemůže patřit běžné zařízení opravárenské dílny živnostníka, tak nemůže do BSM patřit soubor věcí, které žalovaný v době zániku manželství měl, které sloužily výlučně k jeho podnikání a které používal výlučně k tomuto podnikání.

Odvolací soud vykládá pojem věci patřících do BSM ještě širěji než soud prvního stupně, poněvadž dospívá k závěru, že není třeba, aby tyto věci byly používány někým z manželů k běžné činnosti, ale že dokonce postačí pouze to, že tyto věci mohou být užívány některým z manželů k osobní potřebě. Otázkou zásadního právního významu spatřuje v tom, zda pouhá možnost použití věcí sloužících k výkonu povolání jednoho z manželů k uspokojení osobních potřeb některého z manželů způsobuje, že věc není ze zaniklého BSM vyjmuta. Pochybení spatřuje žalovaný také v ocenění podniku volnou

úvahou. Cena 1 400 000 Kč nemůže obstát už jen proto, že sama žalobkyně uvedla, že podnik měl hodnotu 510 000 Kč a plnění společníků ve výši 120 000 Kč nemůže být ani ziskem, ani hodnotou podniku. Pochybení soudu spatřuje také v zamítnutí návrhů na provedení důkazů, když soud prvního stupně označil navržené svědky za nevěrohodné. Žalovaný dále namítl, že členkou senátu odvolacího soudu, který ve věci rozhodoval, byla JUDr. I. S., která však ve věci rozhodovala jako samosoudkyně v řízení před soudem prvního stupně dvakrát rozsudkem, a to ve dnech 22. 1. 1997 a 5. 11. 1997. Žalovaný navrhl, aby rozsudky soudů obou stupňů byly zrušeny a věc byla vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští. Proto se Nejvyšší soud ČR po zjištění, že dovolání bylo podáno včas řádně zastoupeným účastníkem řízení a že splňuje zákonem požadované náležitosti (§ 241, § 241a odst. 1 o. s. ř.), zabýval nejprve otázkou jeho přípustnosti.

Podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. dovolání je přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil.

V daném případě soud prvního stupně v pořadí svým druhým rozsudkem z 9. 11. 1997, čj. 26 C 172/96-27, žalobu zamítl. Tento rozsudek byl usnesením odvolacího soudu z 9. 4. 1998, čj. 20 Co 10/98-51, zrušen a věc byla soudu prvního stupně vrácena k dalšímu řízení se závazným právním názorem, že BSM účastníků nebylo dohodou z 12. 9. 1996 zcela vypořádáno. Soud

prvního stupně pak rozsudkem ze 7. 12. 2001, čj. 26 C 172/96-140, rozhodl jinak než v rozsudku předchozím, když BSM vypořádal. Odvolací soud rozsudkem z 8. 7. 2002, čj. 20 Co 193/2002 a 20 Co 194/2002-187, ve znění opravného usnesení ze 17. 2. 2004, čj. 20 Co 193/2002 a 20 Co 194/2002-208, rozsudek soudu prvního stupně ze 7. 12. 2001 potvrdil a proti tomuto rozsudku směřuje dovolání žalovaného. Dovolání je proto podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. přípustné.

Dovolací soud dále přezkoumal rozsudek odvolacího soudu podle § 242 odst. 1 a 3 o. s. ř. To znamená, že zjišťoval, zda v řízení došlo k tzv. zmatečnostním vadám, které způsobují nesprávnost rozhodnutí odvolacího soudu a které jsou uvedeny v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř. K takovým vadám v řízení nedošlo, a to ani k vadě namítané žalovaným [§ 229 odst. 1 písm. e) o. s. ř.], tj. že ve věci rozhodovala členka odvolacího senátu JUDr. I. S. jako vyloučený soudce ve smyslu § 14 odst. 2 o. s. ř., neboť již rozhodovala ve věci před soudem prvního stupně. Jak vyplývá z opravného usnesení odvolacího soudu ze 17. 2. 2004, čj. 20 Co 193/2002-208 a 20 Co 194/2002-208, byla v záhlaví písemného vyhotovení rozsudku tohoto soudu z 8. 7. 2002, čj. 20 Co 193/2002-187 a 20 Co 193/2002-187, nesprávně jako členka senátu uvedena JUDr. I. S., neboť i podle obsahu protokolu o jednání odvolacího soudu z 8. 7. 2002 senátu předsedal JUDr. P. H. a členkami senátu byly JUDr. I. K. a JUDr. M. Č.

Dále dovolací soud zkoumal, zda v řízení nedošlo k jiným vadám, které by měly za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Jednou ze základních zásad sporného řízení občanskoprávního je zásada dispozitivní, spočívající v tom, že procesní iniciativa náleží účastníkům řízení. Ti disponují

jak řízením, tedy zda žalobou řízení zahájí nebo jejím zpětvetím vyvolají jeho skončení, tak předmětem řízení, neboť žalobou vymezí, o čem má soud rozhodovat. Soud je žalobou vázán a nemůže přisoudit více nebo něco jiného, než žalobce požadoval. Jen výjimečně dochází k prolomení této zásady. Opodstatněnost výjimek z dispozitivce předmětem řízení vyplývá z hmotného práva, které pro vypořádání některých nároků stanoví kogentní pravidla, jež by bez těchto výjimek nemohla být při rozhodování soudů respektována.

Dispozice předmětem řízení je upravena v § 153 odst. 2 o. s. ř., který stanoví, že soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jen tehdy, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu nebo jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.

Jedním z příkladů, kdy z hmotného práva vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky, je i vypořádání BSM. Podle § 150 obč. zák. se vychází z toho, že podíly obou manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlédne k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a o obstarávání společné domácnosti. Z tohoto ustanovení tedy vyplývají dvě fáze vypořádání: nejprve kvantitativní, kdy je zjištěn rozsah a cena vypořádávaných věcí, a poté vypořádání kvalitativní, kdy dochází (zpravidla) k rozdělení věci mezi účastníky, případně výlučným vlastníkem věci se stává jeden z manželů s povinností vypořádat finančně podíl druhého.

Občanský zákoník původně ve znění před novelou provedenou zákonem č. 131/1982 Sb. umožňoval jen dva způsoby vypořádání BSM: podle § 149 odst. 2 dohodou manželů a dále § 149 odst. 3 stanovil, že neprovede-li se vypořádání dohodou, provede je na návrh některého z manželů soud. To znamenalo, že k vypořádání BSM mohlo dojít kdykoliv po zániku manželství a nebyla pro něj stanovena žádná lhůta. Judikatura vycházela z výkladu tohoto ustanovení, obsaženého také ve Zprávě o zhodnocení rozhodovací činnosti soudu ve věcech vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. Cpj 119/71, publikované pod R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. V této zprávě bylo uvedeno, že „vypořádání BSM se musí týkat všeho majetku, který náležel do BSM a jako společný existoval v době jeho zániku..., vzhledem k ustanovení § 143 obč. zák. není soud vázán návrhy účastníků, nýbrž je povinen zjišťovat, co patří do BSM“. To také vylučovalo uzavření částečné dohody o vypořádání BSM. Pokud byl podán návrh na vypořádání BSM, nebyl soud vázán návrhy účastníků (řízení o vypořádání BSM je tzv. *iudicium duplex*, v němž mají oba účastníci postavení žalobců a žalovaných) ani ohledně rozsahu věcí do BSM náležejících, jejich ceny ani ohledně jejich přikázání tomu kterému z nich.

Zákonem č. 131/1982 Sb. došlo ke změně úpravy vypořádání BSM v § 149 obč. zák. tak, že kromě vypořádání dohodou manželů a soudem na návrh některého z manželů, který mohl BSM vypořádat jen k návrhu podanému do tří let od zániku manželství (§ 149 odst. 2 a 3), byl v § 149 odst. 4 obč. zák. upraven nový způsob vypořádání BSM zákonnou domněnkou. Podle tohoto ustanovení, nedošlo-li do tří let od zániku BSM k jeho vypořádání dohodou nebo nebylo-li BSM na návrh podaný do tří let od jeho zániku vypořádáno rozhodnutím sou-

du, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádají podle stavu, v jakém každý z nich věci v BSM pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. Totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, manželům společných. Oproti dřívější úpravě v zájmu právní jistoty v majetkových vztazích mezi rozvedenými manžely bylo jejich právo vypořádat BSM dohodou nebo soudem k návrhu některého z nich časově omezeno, a pokud svého práva nevyužili, nastupovala domněnka o jeho vypořádání. Tyto závěry považuje dovolací soud za správné a použitelné i v dané věci.

Nejvyšší soud ČR v rozsudku z 27. 11. 1998, sp. zn. 22 Cdo 1622/98, uvedl, že „po účinnosti zákona č. 131/1982 Sb. bylo možné ohledně vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů uzavřít platně i takovou dohodu, která nevypořádávala všechny hodnoty do tohoto spoluvlastnictví náležející, ale jen jejich část“. Poukázal také na to, že „již bývalý Nejvyšší soud České republiky v rozsudku z 28. 9. 1989, sp. zn. 3 Cz 45/89, vycházel z názoru zastávaného i v odborné literatuře, že je možné dílčí vypořádání BSM“. K tomu dodal: „Jestliže nenastoupila zákonná domněnka vypořádání uplynutím tříleté lhůty, uvedené v ustanovení § 149 odst. 4 obč. zák., provede soud následně dílčí vypořádání v návaznosti na předcházející vypořádání dohodou tak, aby celkové vypořádání odpovídalo hlediskům ustanovení § 150 obč. zák.“ Dále Nejvyšší soud ČR v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1622/98 zaujal názor, že „při konečném vypořádání, jimž má být vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví uzavřeno, nepřichází v úvahu přezkoumání správnosti ustanovení platné dohody o rozdělení části společného majetku či

ustanovení o vyrovnání podílů v rámci tohoto dílčího vypořádání – předchozí platnou dohodu vypořádané hodnoty již nelze znovu vypořádat“.

Nová úprava vypořádání BSM ponechala tedy na vůli manželů, zda se vypořádají dohodou (a to i částečnou) nebo se obrátí na soud nebo budou srozuměni s vypořádáním podle zákonné domněnky. Pak ovšem je třeba dovodit, že pokud mohli manželé platně uzavřít jen částečnou dohodu o vypořádání BSM a soud k návrhu některého z nich nevypořádal veškerý zbývající majetek do BSM náležející, došlo u této (dohodou ani soudem nevypořádané) části BSM k vypořádání zákonnou domněnkou. Tato hmotněprávní úprava vypořádání BSM pak vede Nejvyšší soud k závěru, že dispozici účastníků předmětem řízení o vypořádání BSM je třeba respektovat potud, že soud vypořádá jen ty věci, resp. majetek náležející do BSM, které účastníci učinili předmětem řízení. Překročit jejich návrhy v takovém řízení může podle § 153 odst. 2 o. s. ř. jen ohledně výše (ceny) a toho, jak je vypořádá z hlediska kvalitativního, tedy jak věci rozdělí (kterému z manželů je přikáže), případně přikáže jednomu z nich s povinností vyplatit finanční částku na vyrovnání podílu druhému manželovi. Pokud by soud v řízení o vypořádání BSM vypořádal i věci, resp. majetek, který účastníci předmětem řízení neučinili, pak by jednal v rozporu s § 153 odst. 2 o. s. ř. a šlo by o vadu řízení, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Žalobkyně učinila předmětem vypořádání BSM soudem částku, která byla vynaložena na oddělený majetek žalovaného z prostředků náležejících do BSM, přičemž zjevně vycházela z toho, že tímto odděleným majetkem je podnik žalovaného, resp. hodnoty, které tento podnik tvoří. Opírala se tedy o ustanovení věty druhé § 150 obč. zák., podle kterého je každý z manže-

lů povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Pokud je takový nárok opodstatněn, projeví se ve výroku soudu tak, že manželovi povinnému k takové náhradě je uložena povinnost zaplatit druhému polovinu částky, kterou soud zjistil jako částku z BSM vynaloženou na oddělený majetek. Soud prvního stupně však rozhodl tak, že jako společný vypořádal podnik (který sám zároveň označil jako podnik žalovaného), čímž překročil návrh žalobkyně. Takový návrh na vypořádání podniku neučinil ani žalovaný, který má v řízení o vypořádání BSM rovněž postavení navrhovatele. Tím, že soud vypořádal něco zcela jiného, než bylo učiněno účastníky předmětem sporu, došlo v řízení k vadě, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci [§ 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř.].

K závěru soudů obou stupňů, že podnik, provozovaný jen jedním z manželů jako živnostníkem, je věcí, která je předmětem BSM, dovolací soud v první řadě považuje za nutné zdůraznit, že s ohledem na čl. VIII odst. 2 větu první zákona č. 91/1998 Sb. a na to, že bezpodílové spoluvlastnictví účastníků zaniklo dne 15. září 1993, je třeba na daný spor aplikovat ustanovení občanského zákoníku o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. [viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2001, sp. zn. 22 Cdo 2289/99, publikované v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaného nakladatelstvím C. H. Beck Praha (dále jen „Soubor rozhodnutí“), pod č. C 259]. Od 1. 7. 1998, kdy nabyt účinností zákon č. 91/1998 Sb., je v obč. zák. v ustanoveních § 143 a násl. upraveno majetkové společenství manželů jako společné jmění manželů.

Rozsah bezpodílového spoluvlastnictví je zásadně vytyčen v § 143 obč. zák. a může být modifikován podle § 143a obč. zák.

K modifikaci bezpodílového spoluvlastnictví účastníků ve smyslu § 143a obč. zák., jak vyplývá z obsahu spisu, nedošlo.

Podle § 143 obč. zák. v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů, a věci vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.

Nejvyšší soud ČR již v rozsudku ze dne 16. listopadu 2000, sp. zn. 22 Cdo 2470/2000, publikovaném v Soudních rozhledech č. 2, ročník 2001, zaujal názor, že „předpokladem vyloučení věci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů z důvodu, že podle své povahy slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů, je také to, že současně neslouží i druhému z manželů“. K tomu mimo jiné v odůvodnění uvedl: „Aby věc byla z tohoto důvodu vyloučena z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, musí splňovat podmínku, že jde o věc, která má a může sloužit výlučně výkonu povolání jen jednoho z manželů a která zároveň (po jejím pořízení k tomuto účelu) skutečně slouží výlučně jen jednomu z manželů.“ V pozdějším rozhodnutí Nejvyšší soud ČR k téže problematice v rozsudku ze dne 30. srpna 2001, sp. zn. 22 Cdo 1439/2000, publikovaném v Souboru rozhodnutí pod C 708, zaujal názor, že „pro úvahu o vyloučení věci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů z důvodu, že podle své povahy slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů (§ 143 obč. zák., ve znění před novelou č. 91/1998 Sb.), není rozhodující, zda byla určena pro výkon povolání jen jednoho z manželů, ale to, k čemu v soula-

du s vůlí obou účastníků skutečně sloužila a zda nesloužila i druhému z manželů“. Dále Nejvyšší soud ČR v rozsudku z 2. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000, publikovaném pod C 1127, svazek 16 Souboru rozhodnutí, uvedl, že „výkonem povolání je také podnikání jednoho z manželů jako fyzické osoby ve smyslu § 2 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále „obch. zák.“), podle kterého se podnikáním rozumí soustavná činnost prováděná podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku“. Podle § 2 odst. 2 písm. b) obč. zák. je podnikatelem osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění. Tyto závěry jsou i nadále použitelné.

Pojem podniku byl až do novely obč. zák., provedené zákonem č. 370/2000 Sb., vymezen v § 5 tak, že podnikem se rozumí soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání. K podniku náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží k provozování podniku nebo vzhledem ke své povaze mají tomuto účelu sloužit. Zákonem č. 370/2000 Sb. byl doplněn v § 5 odstavec 2, v němž je uvedeno, že podnik je věc hromadná. Na jeho právní poměry se použijí ustanovení o věcech v právním smyslu. Tím není dotčena působnost zvláštních právních předpisů vztahujících se k nemovitým věcem, předmětům průmyslového a jiného duševního vlastnictví, motorovým vozidlům apod., pokud jsou součástí podniku.

Věc hromadnou definuje právní teorie, např. Učebnice občanského práva hmotného, díl I, vydaná nakladatelstvím ASPI Publishing, s. r. o., v roce 2002, str. 227, jako „soubor věcí, které tvoří jediný předmět právních vztahů, neboť je s nimi nakládáno jako s jedním celkem, a to podle okolností hospodářsky nedílným nebo dělitelným.“ Podnik, byť je výslovně uváděn jako věc hromadná teprve novelou, zákonem č. 370/2000 Sb.,

již i podle původního vymezení v § 5 odst. 1 obč. zák., jako soubor nejen hmotných, ale také i osobních a nehmotných složek, k němuž náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, větší hromadnou byl.

Podnik byl i v době před účinností novely obch. zák. provedené zákonem č. 370/2000 Sb. předmětem převodu, když již např. § 476 obch. zák. upravoval smlouvu o prodeji podniku, podnik byl i předmětem dědění (§ 11 odst. 1 obch. zák.). Není tedy žádný důvod k tomu, aby nemohl být i předmětem BSM, tj. majetkového společenství manželů, upraveného obč. zák., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. To však jen za předpokladu, že šlo o podnik náležející oběma manželům jako podnikatelům. Pokud však podnikatelem byl jen jeden z manželů a šlo o věc sloužící výkonu jen jeho povolání, náleží podnik do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela a nemohl se stát předmětem BSM. Při aplikaci § 150 obč. zák. však v případě podnikajícího manžela, který za trvání manželství nabyl podnik do svého vlastnictví, nelze odhlédnout od § 148a obč. zák., ve znění novely provedené zákonem č. 509/1991 Sb. Ten stanovil, že k použití majetku z bezpodílového spoluvlastnictví manželů potřebuje podnikatel při zahájení podnikání souhlas druhého manžela. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlas druhého manžela nepotřebuje.

8. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů podnikajícího manžela

§ 143, 147, 148a, 149, 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Podnikající manžel je povinen nahradit do bezpodílového spoluvlastnictví

manželů takovou částku, jež se rovná pozitivnímu (kladnému) rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů, což zpravidla je cena jeho podniku (pokud nebyl vytvořen i vynaložením oddělených prostředků podnikajícího manžela).

Slouží-li předmět leasingu výlučně podnikání jednoho z manželů, náleží práva a povinnosti s ním spojené k jeho podniku, a proto lze k hodnotě majetkového práva spjatého s leasingem přihlídnout jen v rámci zjišťování ceny podniku.

Pokud se předmětem vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů stane podnik, investice vynaložené na zřízení provozovny, resp. ordinace, se při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů samostatně nezohledňují. Pro vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů mají tyto investice význam v tom, že případná pohledávka vzniklá na základě takové investice vůči třetí osobě je součástí nehmotné složky podnikání podnikajícího manžela a musí k ní být přihlídnuto při stanovení ceny jeho podniku ke dni zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Jde-li o pohledávku vynaloženou na zřízení provozovny v budově patřící třetí osobě, je třeba přihlídnout k tomu, zda nájemce je oprávněn požadovat po pronajimateli náhradu vynaložených nákladů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2296/2004
SoRo 9/05

Z odůvodnění:

Dovolací soud považoval dovoláním napadený rozsudek odvolacího soudu za rozhodnutí po právní stránce zásadního významu pro řešení otázky, jak přihlížet k leasingovým splátkám zaplaceným za

trvání manželství podnikajícím manželem na věc, která sloužila jeho podnikání a kterou nabyl do vlastnictví po zániku manželství, neboť tuto otázku dovolací soud již řešil, dospěl však k poněkud jinému závěru než soud odvolací. Doposud neřešena je otázka, zda při vypořádání BSM je tu povinnost nahradit částky, které byly v souvislosti s podnikáním jednoho z manželů ze společných prostředků vynaloženy na nemovitost ve vlastnictví třetí osoby. Tyto otázky, jakož i problém, zda a jak při vypořádání BSM přihlížet k nákladům, které byly vynaloženy za trvání manželství podnikajícím manželem na věc sloužící jeho podnikání, považuje dovolací soud za zásadní a pro jejich řešení připustil dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

Protože majetkové společenství účastníků jako manželů – BSM – zaniklo před 1. červencem 1998, je třeba ho vypořádat podle občanského zákoníku, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. (k tomu srov. R 20/2000 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

V BSM je vše, co může být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů (§ 143 obč. zák.).

Zanikne-li bezpodílové spoluvlastnictví, provede se vypořádání podle zásad uvedených v § 150 obč. zák. (§ 149 odst. 1 obč. zák.). Při vypořádání se vychází z toho, že podíly manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlédně především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o ro-

dinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání domácnosti (§ 150 obč. zák.).

Podle § 148a odst. 3 obč. zák. k použití majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů potřebuje podnikatel při zahájení podnikání souhlas druhého manžela. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlas druhého manžela nepotřebuje.

Otázku, zda a jak lze při vypořádání BSM přihlížet k nákladům, které byly vynaloženy za trvání manželství podnikajícím manželem na věc sloužící jeho podnikání, jakož i problematiku leasingových splátek, zaplacených z prostředků v BSM na věc, která má po zániku BSM připadnout jen jednomu z manželů, dovolací soud již řešil v rozsudku ze dne 24. února 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003. Výkonem povolání je také podnikání jednoho z manželů jako fyzické osoby (rozsudek Nejvyššího soudu ČR z 2. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000, publikovaný pod C 1127, svazek 16 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu). Podnikání, definované v § 2 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále jen „obch. zák.“), jako „soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku“, je jedním z možných způsobů ekonomického zajištění manželů. V porovnání se zaměstnaneckým poměrem je podnikání výdělečným způsobem rizikovějším, a to už jen proto, že podnikatel musí vedle své práce vynaložit i materiální a jiné náklady. Pro BSM má podnikání manžela významný ekonomický dopad nejen jako jeho zdroj, ale ovlivňuje také jeho rozsah: věci sloužící výkonu povolání, resp. podnikání, manžela jsou jeho odděleným majetkem a také neúspěšné podnikání může mít vliv na rozsah BSM. Podle § 147 obč. zák. pohledávka věřitele

jen jednoho z manželů, která vznikla za trvání manželství, může být při výkonu rozhodnutí uspokojena i z majetku patřícího do bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Proto také § 148a odst. 1 obč. zák. vyžaduje souhlas druhého manžela k prvnímu použití společného majetku podnikatelem k podnikání.

Výnos z podnikání stejně jako mzda z pracovního poměru náležející jednomu z manželů je nejčastějším zdrojem BSM, z něhož je pak pořizován společný majetek manželů. Ze žádného ustanovení občanského zákoníku nevyplývá, že společným majetkem by měl být jen zisk, chápaný jako rozdíl mezi výnosem z podnikání a náklady na podnikání v souvislosti s ním vynaloženými. Není tedy žádného zákonného důvodu, aby jakýkoliv výnos z podnikání manžela byl vylučován z režimu bezpodílového spoluvlastnictví. Ostatně podle standardní judikatury (R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 243) i výnosy z odděleného majetku jednoho z manželů patří do BSM. Pokud jsou však z výnosu podnikání pořizeny věci sloužící podnikání, stávají se výlučným vlastnictvím podnikajícího manžela, neboť tak stanoví zákon v § 143 obč. zák. Jsou-li pak výnosy vloženy zpět do podnikání (např. na nákup materiálu, mzdy zaměstnanců, placení daní apod.), jde o použití prostředků BSM na oddělený majetek jednoho z manželů, který by měl k požadavku druhého z manželů do BSM nahradit. Ke dni zániku manželství by tak podnikající manžel měl podle § 150 obč. zák. vrátit, co ze společného bylo na tyto jeho věci (popř. jeho podnikání) vynaloženo. Přitom ovšem nelze pominout, že věc, jež slouží jen podnikání jednoho z manželů, slouží i k vytváření dalších výnosů, kterými je BSM účastníků obohacováno, jsou-li tyto výnosy použity ke společným účelům (např. příspěvek na společnou domácnost, pořizování věcí sloužících oběma manželům,

zaplacení dovolené atp.). Stejně tak by nemělo být přehlíženo, že cena věci sloužící podnikání se jejím používáním (i vytvářením výnosů, jež patří do BSM) snižuje. Podnikání je tedy nutno chápat jako činnost, z níž výnosy náleží oběma manželům a která obvykle slouží i k získávání hodnot náležejících do BSM. Potom ovšem nelze opomenout ani výdaje a závazky podnikajícího manžela, které mu vznikly v souvislosti s jeho podnikáním, neboť je nelze oddělovat od podnikání, z něhož má prospěch i druhý manžel.

Z výše učiněných závěrů pak vyplývá značná obtížnost vyčíslení toho, co by měl podnikající manžel nahradit ve prospěch BSM ve smyslu § 150 věty druhé obč. zák. Ze sporu o vypořádání BSM nelze činit vyúčtovací spor, v němž by se dohledávaly jednotlivé výnosy a výdaje s jejich účelovým určením zpravidla bez možnosti dospět ke spolehlivým závěrům. Proto dovolací soud zaujímá názor, že podnikající manžel je povinen nahradit do BSM takovou částku, jež se rovná pozitivnímu (kladnému) rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku BSM, což zpravidla je cena jeho podniku (pokud nebyl vytvořen i vynaložením oddělených prostředků podnikajícího manžela). V případě, že by výsledná hodnota byla záporná (např. v důsledku zadlužení), není co do BSM nahrazovat a také není žádné opodstatnění k takové ztrátě v rámci řízení o vypořádání BSM přihlížet jinak než v rámci eventuálních úvah o disparitě podílů (s ohledem např. na to, jak se podnikající manžel zasloužil o nabytí a udržení společných věcí – § 150 věta třetí obč. zák.). Zjištění takové částky, která by měla být vrácena (nahrazena) do BSM, je-li mezi účastníky sporná, se neobejde bez odborného znaleckého posudku znalce působícího v oboru ekonomiky, odvětví ceny a odhady, oceňování podniků.

Je třeba zdůraznit, že k použití majetku z BSM poskytl nepodnikající manžel souhlas, podnikání bylo zdrojem příjmů plynoucích do BSM a že řešení, k němuž dospěl dovolací soud, je shodné s úpravou SJM.

Shora uvedené závěry dopadají i na vypořádání leasingových splátek zaplacených podnikajícím manželem na věc, která sloužila jeho podnikání (a kterou nabyl po zániku manželství do vlastnictví).

Leasing není v České republice upraven konkrétním ustanovením právního předpisu (ať občanského nebo obchodního zákoníku). Nejvyšší soud v rozsudku z 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2033/2002, uvedl, že „leasingová smlouva má povahu inominátní smlouvy ve smyslu § 51 a § 491 obč. zák., jejímž cílem je konečný převod vlastnictví k předmětu na leasingového nájemce. Prvky nájmu předmětu leasingu nemohou samy o sobě obstát jako ‚čistá‘ nájemní smlouva. Ujednání této inominátní smlouvy proto nelze v tomto smyslu např. rozštěpit ve smyslu ustanovení § 41 obč. zák. na část týkající se závazků spojených s ‚nájmem‘ předmětu leasingu a na část vztahující se k závazku převodu předmětu leasingu do vlastnictví leasingového nájemce, a to právě s ohledem na specifický účel této inominátní smlouvy“.

V odborné literatuře je finanční leasing chápán jako závazkový vztah, jehož obsahem je zejména povinnost poskytovatele leasingu předat příjemci leasingu na určitou dobu do užívání věc či jinou majetkovou hodnotu, a na druhé straně povinnost příjemce leasingu zcela uhradit poskytovateli leasingu prostřednictvím leasingových splátek náklady spojené s pořízením. Příjemce leasingu má obvykle právo na koupi předmětu leasingu do svého vlastnictví za tzv. zůstatkovou či zbytkovou cenu. V této souvislosti se hovoří o pořízovací funkci

finančního leasingu, která jej kvalitativně odlišuje od nájmu, u kterého je primární funkce užívací. Příjemce leasingu nese již od počátku vztahu rizika spojená s předmětem leasingu i náklady spojené s jeho užíváním. Ekonomickým účelem finančního leasingu je pořízení věci či jiné majetkové hodnoty s využitím cizích zdrojů. Finanční leasing je alternativou k úvěru, jehož ekonomický účel je obdobný; jde o finanční službu, která se od úvěru liší tím, že tu nedochází k poskytnutí peněžních prostředků dlužníkovi (Farská, P. – Kofroň, M. – Novotný, M. a kol.: Finanční leasing v právní praxi. C. H. Beck, Praha 2003, str. 5 a násl.).

Soud, který v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví řeší otázku, zda a nakolik přihledne k platbám z leasingové smlouvy, uzavřené za trvání manželství účastníků jedním z nich, a spláceným jen jím i po zániku manželství, se neobejde bez zjištění obsahu uvedené smlouvy (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. října 2002, sp. zn. 22 Cdo 261/2001, publikovaný pod č. C 1450 ve svazku 20 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck).

Z uvedeného je zřejmé, že hlavním účelem finančního leasingu z hlediska příjemce leasingu je získání věci do vlastnictví. Jestliže podnikající manžel uzavře za trvání manželství leasingovou smlouvu, jejímž předmětem je věc, kterou užívá k podnikání a k níž nabude vlastnictví až po zániku manželství, je zřejmé, že ke dni zániku BSM nejde o věc v jeho vlastnictví. Proto tato věc nemůže být v rámci řízení o vypořádání BSM přikázána některému z manželů. Lze jen uvažovat o tom, nakolik je podnikající manžel (pokud předmět leasingu slouží jen jeho podnikání) povinen vrátit do BSM, co bylo ze společného vynaloženo na splátky leasingové společnosti, které lze považovat i za splátky kupní ceny. Z leasingové smlouvy ovšem pod-

nikajícímu manželovi vzniká majetkové právo ve vztahu k leasingové společnosti a je významné, jaká je jeho hodnota. Z výše uvedených výkladů stran povinnosti podnikajícího manžela vrátit do BSM, co bylo vynaloženo na jeho podnikání, pak logicky vyplývá, že tato hodnota by měla být zahrnuta do aktiv jeho podnikání, jež jsou určující pro stanovení výsledné částky, kterou by do BSM měl vrátit (nahradit). Přitom nelze uvažovat o tom, že by tato hodnota měla být dána výši dosud zaplacených leasingových splátek. Předmětem leasingu je totiž věc, která slouží k podnikání a (jak již bylo výše vyloženo) výnosy z něho jsou majetkem společným, přičemž při tomto podnikání dochází také k opotřebení této věci. I pro stanovení hodnoty tohoto majetkového práva je namíste jeho ocenění znalcem z oboru ekonomiky, oceňování podniků, ke dni zániku BSM a taktó zjištěná cena pak představuje výši prostředků vynaložených ze společného na oddělený majetek podnikajícího manžela. Slouží-li předmět leasingu výlučně podnikání jednoho z manželů, náleží práva a povinnosti s ním spojené k jeho podniku, a proto lze k hodnotě majetkového práva spjatého s leasingem přihlídnout jen v rámci zjišťování ceny podniku (viz shora).

Dovolací soud má tedy jiný právní názor než soudy v nalézacím řízení na určení výše částky, která má být do BSM vrácena v případě, že byla za jeho trvání ze společných prostředků zaplacená na leasing věci sloužící k podnikání jen jednoho z manželů. V této části tak rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním hodnocení věci, a je tak dán dovolací důvod, uvedený v § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.

Dále je třeba řešit otázku, jak při vypořádání BSM přihlídnout ke společným prostředkům, které podnikající manžel vynaložil v souvislosti s podnikáním do nemovitosti (budovy) ve vlastnictví třetí osoby.

Podnikáním se rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku (§ 2 odst. 1 obch. zák.). Podnikatelem podle obchodního zákoníku je i osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů [§ 2 odst. 2 písm. c) obch. zák.], tedy i lékař vykonávající soukromou lékařskou praxi. Podnikem se pro účely tohoto zákona rozumí soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání. K podniku náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží k provozování podniku nebo vzhledem k své povaze mají tomuto účelu sloužit (§ 5 odst. 1 obch. zák.). Podnik je věc hromadná (§ 5 odst. 2 obch. zák.). Výkon soukromé lékařské praxe je tedy podnikáním lékaře jako podnikatele a soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek jeho podnikání je podnikem, pro který platí pravidla vypořádání BSM uplatňující se i v případě jiných podniků.

Při vypořádání BSM je každý z manželů oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek (§ 150 obč. zák.). Majetek je souhrn majetkových hodnot (věci, pohledávek, jiných práv a hodnot ocenitelných penězi) náležející určitému subjektu. Za majetek manžela je třeba považovat i jeho podnik, a proto je podnikající manžel povinen nahradit prostředky vynaložené ze společného majetku na jeho podnik, i když tyto prostředky v rámci podnikání investoval do cizí věci (např. do zřízení provozovny či ordinace v objektu, jehož je nájemcem). Ovšem i zde je třeba přihlídnout k tomu, že tato investice sloužila k výdělečné činnosti, rozmnožující společný majetek manželů, a proto nelze po podnikajícím manželovi požadovat, aby vrátil

do BSM celou její výši bez ohledu na stav aktiv a pasiv jeho podnikání. Pokud se tedy předmětem vypořádání BSM stane podnik, investice vynaložené na zřízení provozovny (§ 7 odst. 3 obch. zák.), resp. ordinace, se při vypořádání BSM samostatně nezohledňují. Pro vypořádání BSM mají tyto investice význam v tom, že případná pohledávka vzniklá na základě takové investice vůči třetí osobě je součástí nehmotné složky podnikání podnikajícího manžela a musí k ní být přihlédnuto při stanovení ceny jeho podniku ke dni zániku BSM (viz shora). Jde-li o pohledávku vynaloženou na zřízení provozovny v budově patřící třetí osobě, je třeba přihlédnout k tomu, zda nájemce je oprávněn požadovat po pronajímateli náhradu vynaložených nákladů (§ 667 odst. 1 obč. zák.).

9. K režimu leasingových splátek při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. K příjmům za dříve provedenou činnost inkasovaným do bezpodílového spoluvlastnictví manželů

§ 143, § 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

V rámci vypořádání nároků ze zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví manželů nelze přihlédnout k jednotlivým částkám leasingových splátek uhrazených jedním z manželů za trvání manželství (tedy za trvání bezpodílového spoluvlastnictví manželů). Právně významnými pro nabývání věci do bezpodílového spoluvlastnictví manželů se leasingové splátky stávají teprve v závěru, jako součást výsledku podnikatelské činnosti (se všemi nahodilostmi a riziky), po splnění příslušných daňových povinností.

Nejen mzda, ale i jakékoliv jiné peněžité plnění, které kdokoliv z manželů obdrží za trvání manželství (pouze s výjimkami v zákoně uvedenými), se stává součástí bezpodílového spoluvlastnictví manželů okamžikem vyplacení některému z manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2002, sp. zn. 30 Cdo 2051/2001

Z odůvodnění:

Předmětem sporu v dané věci je posouzení otázky, zda splátky nájemného podle leasingové smlouvy, kterou uzavřel žalovaný za trvání manželství dne 6. 3. 1997 se společností Š., s. r. o., jsou nákladem, který byl vynaložen na majetek žalovaného, a jsou tedy ve smyslu ustanovení § 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb., předmětem vypořádání BSM, a dále otázky, zda pro určení zdroje BSM je rozhodující okamžik vzniku nároku na peněžité plnění, nebo okamžik výplaty tohoto peněžitého plnění.

Podle názoru odvolacího soudu institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů vůbec neznal příjmy z podnikatelské činnosti a vycházel z toho, že hlavním zdrojem BSM je mzda. Z toho odvolací soud dovodil, že podnikatelská činnost není zdrojem pro BSM se všemi návěsy jiných nároků, a proto za zdroj BSM je třeba považovat pouze zisky z podnikání, nikoliv veškeré příjmy, z nichž jsou hrazeny výdaje v souvislosti s podnikáním.

Uvedený závěr odvolacího soudu považuje dovolací soud za správný. Z hlediska vypořádání nároků ze zaniklého BSM nelze přihlížet k leasingovým splátkám, které jsou svou povahou jen jednou z částí výdajů soukromě podnikající osoby a vážou se ke konkrétnímu předmětu leasingo-

vé smlouvy – v tomto případě automobilu. Takto vynaložené částky nelze vypořádat v rámci vypořádání nároků ze zaniklého BSM účastníků, které je svou podstatou spotřebním společenstvím účastníků, které je charakterizováno jinými principy, než kterými se řídí výkon soukromé podnikatelské činnosti podle příslušných zákonů (obchodní zákoník, živnostenský zákon, zákon o účetnictví, zákon o dani z příjmu fyzických a právnických osob apod.). Lze proto uzavřít, že v rámci vypořádání nároků ze zaniklého BSM ve smyslu § 150 obč. zák. nelze přihlídnout k jednotlivým částkám leasingových splátek uhrazených jedním z manželů za trvání manželství (tedy za trvání BSM), protože zde chybí vnitřní souvislost s předmětem BSM, které je takto vypořádáváno. Leasingové splátky jsou svou podstatou pouze jednou z výdajových položek soukromého podnikatele. Právně významnými pro nabývání věci do BSM se stávají teprve v závěru, jako součást výsledku podnikatelské činnosti (se všemi nahodilostmi a riziky), po splnění příslušných daňových povinností.

Pokud se jedná o řešení druhé právní otázky, je podle názoru dovolacího soudu třeba přisvědčit právnímu názoru dovolatelky v tom, že nejen mzda, ale i jakékoliv jiné peněžité plnění, které kdokoliv z manželů obdrží za trvání manželství (pouze s výjimkami v zákoně uvedenými), se stává součástí BSM okamžikem vyplacení některému z manželů. V předmětné věci žalovaný obdržel částku ve výši 8 000 DM (v přepočtu 130 000 Kč) za trvání manželství z titulu vrácení daně z příjmů po ukončení výdělečné činnosti v SRN, provozované před uzavřením manželství. Zde je třeba podotknout, že příjmy z výdělečné činnosti jsou standardním zdrojem BSM, proto i částka, která byla v souvislosti s výdělečnou činností žalovanému vyplacena za trvání manželství, se stala součástí BSM. Vznik nároku na peněžité plnění

ještě nezakládá jistotu, zda vůbec, kdy a v jaké výši bude toto peněžité plnění skutečně vyplaceno. Rozhodným okamžikem pro začlenění do BSM je tedy okamžikem pro začlenění do BSM je tedy okamžikem nabytí peněžitého plnění, nikoliv vzniku nároku na toto plnění. Předmětná peněžní částka, která byla žalovanému vyplacena, proto patří do společných prostředků účastníků. Část z nich byla poté vynaložena na výstavbu domu ve výlučném vlastnictví žalovaného, konkrétně na splacení půjčky, která byla takto vynaložena za trvání manželství, ve výši 53 181,40 Kč.

Na základě výše uvedených skutečností lze uzavřít, že do zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví účastníků je třeba zahrnout částku 130 000 Kč, vyplacenou žalovanému za trvání manželství, z níž bylo na dostavbu domu žalovaného vynaloženo 53 181,40 Kč.

10. K vymezení předmětu řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Podnik jako předmět bezpodílového spoluvlastnictví manželů

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Dispozici účastníků předmětem řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů je třeba respektovat potud, že soud vypořádá jen ty věci, resp. majetek náležející do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, které účastníci učinili předmětem řízení.

Podnik může být předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů, tj. majetkového společenství manželů, upraveného obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb., ovšem jen za předpokladu, že šlo o podnik ná-

ležející oběma manželům jako podnikatelům. Pokud však podnikatelem byl jen jeden z manželů a šlo o věc sloužící výkonu jen jeho povolání, náleží podnik do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela a nemohl se stát předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004

Z odůvodnění:

Jednou ze základních zásad sporného řízení občanskoprávního je zásada dispozitivní, spočívající v tom, že procesní iniciativa náleží účastníkům řízení. Ti disponují jak řízením, tedy zda žalobou řízení zahájí nebo jejím zpětvzetím vyvolají jeho skončení, tak předmětem řízení, neboť žalobou vymezí, o čem má soud rozhodovat. Soud je žalobou vázán a nemůže přisoudit více nebo něco jiného, než žalobce požadoval. Jen výjimečně dochází k prolomení této zásady. Opodstatněnost výjimek z dispozice předmětem řízení vyplývá z hmotného práva, které pro vypořádání některých nároků stanoví kogentní pravidla jež by bez těchto výjimek nemohla být při rozhodování soudů respektována.

Dispozice předmětem řízení je upravena v § 153 odst. 2 o. s. ř., který stanoví, že soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jen tehdy, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu nebo jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.

Jedním z příkladů, kdy z hmotného práva vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky, je i vypořádání BSM. Podle § 150 obč. zák. se vychází z toho, že podíly obou manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vyna-

ložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlídně k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a o obstarávání společné domácnosti. Z tohoto ustanovení tedy vyplývají dvě fáze vypořádání: nejprve kvantitativní, kdy je zjištěn rozsah a cena vypořádávaných věcí, a poté vypořádání kvalitativní, kdy dochází (zpravidla) k rozdělení věci mezi účastníky, případně výlučným vlastníkem věci se stává jeden z manželů s povinností vypořádat finančně podíl druhého.

Občanský zákoník původně ve znění před novelou provedenou zákonem č. 131/1982 Sb. umožňoval jen dva způsoby vypořádání BSM: podle § 149 odst. 2 dohodou manželů a dále § 149 odst. 3 stanovil, že neprovede-li se vypořádání dohodou, provede je na návrh některého z manželů soud. To znamenalo, že k vypořádání BSM mohlo dojít kdykoliv po zániku manželství a nebyla pro něj stanovena žádná lhůta. Judikatura vycházela z výkladu tohoto ustanovení, obsaženého také ve Zprávě o zhodnocení rozhodovací činnosti soudu ve věcech vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. Cpj 119/71, publikované pod R 42/1972 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek. V této zprávě bylo uvedeno, že „vypořádání BSM se musí týkat všeho majetku, který náležel do BSM a jako společný existoval v době jeho zániku,... vzhledem k ustanovení § 143 obč. zák. není soud vázán návrhy účastníků, nýbrž je povinen zjišťovat, co patří do BSM“. To také vylučovalo uzavření částečné dohody o vypořádání BSM. Pokud byl podán návrh na vypořádání BSM, nebyl soud vázán návrhy účastníků (řízení o vypořádání BSM je tzv. *iudicium duplex*,

v němž mají oba účastníci postavení žalobců a žalovaných) ani ohledně rozsahu věci do BSM náležejících, jejich ceny ani ohledně jejich přikázání tomu kterému z nich.

Zákonem č. 131/1982 Sb. došlo ke změně úpravy vypořádání BSM v § 149 obč. zák. tak, že kromě vypořádání dohodou manželů a soudem na návrh některého z manželů, který mohl BSM vypořádat jen k návrhu podanému do tří let od zániku manželství (§ 149 odst. 2 a 3), byl v § 149 odst. 4 obč. zák. upraven nový způsob vypořádání BSM zákonnou domněnkou. Podle tohoto ustanovení, nedošlo-li do tří let od zániku BSM k jeho vypořádání dohodou nebo nebylo-li BSM na návrh podaný do tří let od jeho zániku vypořádáno rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádají podle stavu, v jakém každý z nich věci v BSM pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. Totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, manželům společných. Oproti dřívější úpravě v zájmu právní jistoty v majetkových vztazích mezi rozvedenými manžely bylo jejich právo vypořádat BSM dohodou nebo soudem k návrhu některého z nich časově omezeno, a pokud svého práva nevyužili, nastupovala domněnka o jeho vypořádání. Tyto závěry považuje dovolací soud za správné a použitelné i v dané věci.

Nejvyšší soud ČR v rozsudku z 27. 11. 1998, sp. zn. 22 Cdo 1622/98, uvedl, že „po účinnosti zákona č. 131/1982 Sb. bylo možné ohledně vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů uzavřít platně i takovou dohodu, která nevypořádávala všechny hodnoty do tohoto spoluvlastnictví náležející, ale jen jejich část“. Poukázal také na to, že „již bývalý Nejvyšší soud

České republiky v rozsudku z 28. 9. 1989, sp. zn. 3 Cz 45/89, vycházel z názoru zastávaného i v odborné literatuře, že je možné dílčí vypořádání BSM“. K tomu dodal: „Jestliže nenastoupila zákonná domněnka vypořádání uplynutím tříleté lhůty, uvedené v ustanovení § 149 odst. 4 obč. zák., provede soud následné dílčí vypořádání v návaznosti na předcházející vypořádání dohodou tak, aby celkové vypořádání odpovídalo hlediskům ustanovení § 150 obč. zák.“ Dále Nejvyšší soud ČR v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1622/98 zaujal názor, že „při konečném vypořádání, jímž má být vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví uzavřeno, nepřichází v úvahu přezkoumání správnosti ustanovení platné dohody o rozdělení části společného majetku či ustanovení o vyrovnání podílů v rámci tohoto dílčího vypořádání – předchozí platnou dohodu vypořádané hodnoty již nelze znovu vypořádat“.

Nová úprava vypořádání BSM ponechala tedy na vůli manželů, zda se vypořádají dohodou (a to i částečnou) nebo se obrátí na soud nebo budou srozuměni s vypořádáním podle zákonné domněnky. Pak ovšem je třeba dovodit, že pokud mohli manželé platně uzavřít jen částečnou dohodu o vypořádání BSM a soud k návrhu některého z nich nevypořádal veškerý zbývající majetek do BSM náležející, došlo u této (dohodou ani soudem nevypořádané) části BSM k vypořádání zákonnou domněnkou. Tato hmotněprávní úprava vypořádání BSM pak vede Nejvyšší soud k závěru, že dispozici účastníků předmětem řízení o vypořádání BSM je třeba respektovat potud, že soud vypořádá jen ty věci, resp. majetek náležející do BSM, které účastníci učinili předmětem řízení. Překročit jejich návrhy v takovém řízení může podle § 153 odst. 2 o. s. ř. jen ohledně výše (ceny) a toho, jak je vypořádá z hlediska kvalitativního, tedy jak věci rozdělí (kterému z manželů je přikáže),

případně přikáže jednomu z nich s povinností vyplatit finanční částku na vyrovnání podílu druhému manželovi. Pokud by soud v řízení o vypořádání BSM vypořádal i věci, resp. majetek, který účastníci předmětem řízení neučinili, pak by jednal v rozporu s § 153 odst. 2 o. s. ř. a šlo by o vadu řízení, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Žalobkyně učinila předmětem vypořádání BSM soudem částku, která byla vynaložena na oddělený majetek žalovaného z prostředků náležejících do BSM, přičemž zjevně vycházela z toho, že tímto odděleným majetkem je podnik žalovaného, resp. hodnoty, které tento podnik tvoří. Opírala se tedy o ustanovení věty druhé § 150 obč. zák., podle kterého je každý z manželů povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Pokud je takový nárok opodstatněn, projeví se ve výroku soudu tak, že manželovi povinnému k takové náhradě je uložena povinnost zaplatit druhému polovinu částky, kterou soud zjistil jako částku z BSM vynaloženou na oddělený majetek. Soud prvního stupně však rozhodl tak, že jako společný vypořádal podnik (který sám zároveň označil jako podnik žalovaného), čímž překročil návrh žalobkyně. Takový návrh na vypořádání podniku neučinil ani žalovaný, který má v řízení o vypořádání BSM rovněž postavení navrhovatele. Tím, že soud vypořádal něco zcela jiného, než bylo učiněno účastníky předmětem sporu, došlo v řízení k vadě, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci [§ 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř.].

K závěru soudu obou stupňů, že podnik provozovaný jen jedním z manželů jako živnostníkem, je věcí, která je předmětem BSM, dovolací soud v první řadě považuje za nutné zdůraznit, že s ohledem na čl. VIII odst. 2 věty první zákona č. 91/1998 Sb. a na to, že bezpodílové spoluvlastnictví

účastníků zaniklo dne 15. září 1993, je třeba na daný spor aplikovat ustanovení občanského zákoníku o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. [viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2001, sp. zn. 22 Cdo 2289/99, publikované v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaného nakladatelstvem C. H. Beck Praha (dále jen „Soubor rozhodnutí“) pod č. C 259]. Od 1. 7. 1998, kdy nabyl účinnosti zákon č. 91/1998 Sb., je v obč. zák. v ustanoveních § 143 a násl. upraveno majetkové společenství manželů jako SJM.

Rozsah bezpodílového spoluvlastnictví je zásadně vytyčen v § 143 obč. zák. a může být modifikován podle § 143a obč. zák. K modifikaci bezpodílového spoluvlastnictví účastníků ve smyslu § 143a obč. zák., jak vyplývá z obsahu spisu, nedošlo.

Podle § 143 obč. zák. v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.

Nejvyšší soud ČR již v rozsudku ze dne 16. listopadu 2000, sp. zn. 22 Cdo 2470/2000, publikovaném v Soudních rozhledech č. 2, ročník 2001, zaujal názor, že „předpokladem vyloučení věci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů z důvodu, že podle své povahy slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů, je také to, že současně neslouží i druhému z manželů“. K tomu mimo jiné v odůvodnění uvedl: „Aby věc byla z tohoto důvodu vyloučena

z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, musí splňovat podmínku, že jde o věc, která má a může sloužit výlučně výkonu povolání jen jednoho z manželů a která zároveň (po jejím pořízení k tomuto účelu) skutečně slouží výlučně jen jednomu z manželů.“ V pozdějším rozhodnutí Nejvyšší soud ČR k téže problematice v rozsudku ze dne 30. srpna 2001, sp. zn. 22 Cdo 1439/2000, publikovaném v Souboru rozhodnutí pod C 708, zaujal názor, že „pro úvahu o vyloučení věci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů z důvodu, že podle své povahy slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů (§ 143 obč. zák., ve znění před novelou č. 91/1998 Sb.), není rozhodující, zda byla určena pro výkon povolání jen jednoho z manželů, ale to, k čemu v souladu s vůlí obou účastníků skutečně sloužila a zda nesloužila i druhému z manželů“. Dále Nejvyšší soud ČR v rozsudku z 2. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000, publikovaném pod C 1127, svazek 16 Souboru rozhodnutí, uvedl, že „výkonem povolání je také podnikání jednoho z manželů jako fyzické osoby ve smyslu § 2 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále „obch. zák.“), podle kterého se podnikáním rozumí soustavná činnost prováděná podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku“. Podle § 2 odst. 2 písm. b) obch. zák. je podnikatelem osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění. Tyto závěry jsou i nadále použitelné.

Pojem podniku byl až do novely obch. zák., provedené zákonem č. 370/2000 Sb., vymezen v § 5 tak, že podnikem se rozumí soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání. K podniku náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží k provozování podniku nebo vzhledem ke své povaze mají tomuto účelu sloužit. Zákonem č. 370/2000 Sb. byl doplněn v § 5 odstavce 2, v němž je uvedeno, že podnik je věc hro-

madná. Na jeho právní poměry se použijí ustanovení o věcech v právním smyslu. Tím není dotčena působnost zvláštních právních předpisů vztahujících se k nemovitém věcem, předmětům průmyslového a jiného duševního vlastnictví, motorovým vozidlům apod., pokud jsou součástí podniku.

Věc hromadnou definuje právní teorie, např. Učebnice občanského práva hmotného, díl I, vydaná nakladatelstvím ASPI Publishing, s. r. o., v roce 2002, str. 227, jako „soubor věcí, které tvoří jediný předmět právních vztahů, neboť je s nimi nakládáno jako s jedním celkem, a to podle okolností hospodářsky nedílným nebo dělitelným“. Podnik, byť je výslovně uváděn jako věc hromadná teprve novelou zákonem č. 370/2000 Sb., již i podle původního vymezení v § 5 odst. 1 obč. zák., jako soubor nejen hmotných, ale také i osobních a nehmotných složek, k němuž náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, věci hromadnou byl.

Podnik byl i v době před účinností novely obch. zák. provedené zákonem č. 370/2000 Sb. předmětem převodu, když již např. § 476 obch. zák. upravoval smlouvu o prodeji podniku, podnik byl i předmětem dědění (§ 11 odst. 1 obch. zák.). Není tedy žádný důvod k tomu, aby nemohl být i předmětem BSM, tj. majetkového společenství manželů, upraveného obč. zák., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. To však jen za předpokladu, že šlo o podnik náležející oběma manželům jako podnikatelům. Pokud však podnikatelem byl jen jeden z manželů a šlo o věc sloužící výkonu jen jeho povolání, náleží podnik do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela a nemohl se stát předmětem BSM. Při aplikaci § 150 obč. zák. však v případě podnikajícího manžela, který za trvání manželství nabyl podnik do svého vlastnictví, nelze odhlédnout od § 148a obč. zák., ve znění novely prove-

dené zákonem č. 509/1991 Sb. Ten stanovil, že k použití majetku z bezpodílového spoluvlastnictví manželů potřebuje podnikatel při zahájení podnikání souhlas druhého manžela. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlas druhého manžela nepotřebuje.

11. K nabytí věci koupené z výlučných prostředků jednoho z manželů do bezpodílového spoluvlastnictví manželů

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 509/1991 Sb.

V případě, kdy kupní cena nemovitostí byla zcela zaplacená z výlučných prostředků jednoho z manželů, ale kupujícími byli oba manželé, kteří oba jasně projevíli vůli nabýt tyto nemovitosti do bezpodílového spoluvlastnictví, je právě tato vůle rozhodující z hlediska určení, zda nemovitosti patří, či nepatří do jejich bezpodílového spoluvlastnictví.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1659/2000

Z odůvodnění:

Dovolací soud se v dané věci zabýval dovolatelem formulovanou zásadní otázkou, pro kterou odvolací soud připustil dovolání, tj. zda do bezpodílového spoluvlastnictví manželů patří nemovitosti, koupené za trvání jejich manželství, jestliže podle kupní smlouvy byli oba manželé kupujícími, avšak kupní cena byla zaplacená z finančních prostředků rodičů jen jednoho z nich. S ohledem na ustanovení § 868 obč. zák. je třeba tuto otázku posuzovat podle ustanovení občanského zákoníku, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 509/1991 Sb. (dále jen „obč. zák.“).

Podle § 143 obč. zák. v BSM je vše, co může být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věci získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů.

Osobního vlastnictví k věci lze nabýt mimo jiné koupí (§ 133 obč. zák.), přičemž smlouvy o převodech nemovitostí musí mít písemnou formu (§ 46 odst. 1 obč. zák.).

Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 19. dubna 2000, sp. zn. 22 Cdo 1658/98, publikovaném v Právních rozhledech č. 8, ročník 2000, str. 357, které je použitelné i na daný případ, vyslovil právní názor, že „v případě, kdy kupní cena nemovitostí byla zcela zaplacená z výlučných prostředků jednoho z manželů, ale kupujícími byli oba manželé, kteří oba jasně projevíli vůli nabýt tyto nemovitosti do bezpodílového spoluvlastnictví, je právě tato vůle rozhodující z hlediska určení, zda nemovitosti patří, či nepatří do jejich bezpodílového spoluvlastnictví“. Jestliže v dané věci účastníci jako manželé písemnou a registrovanou kupní smlouvou z 10. 3. 1976 jako kupující nesporně projevíli shodnou vůli nabýt označené nemovitosti do bezpodílového spoluvlastnictví, pak bez ohledu na to, že kupní cena byla zaplacená z finančních prostředků rodičů žalovaného (tedy rodiči žalovaného za oba účastníky), nelze učinit jiný závěr, než že označené nemovitosti se staly předmětem bezpodílového spoluvlastnictví účastníků. Nic nebránilo tomu, aby kupní smlouvu jako kupující uzavřel sám žalovaný nebo jeho rodiče a nemovitosti tak nabyly do výlučného vlastnictví buď žalovaný, nebo jeho rodiče.

Pokud odvolací soud na daný případ aplikoval § 3 odst. 1 obč. zák., v platném

znění, podle kterého výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy, dovolací soud poznamenává, že toto ustanovení se nepoužije, jestliže přímá aplikace příslušného ustanovení zákona vede k témuž výsledku, k němuž má vést použití právě citovaného ustanovení obč. zák.

Z uvedeného vyplývá, že právní posouzení věci odvolacím soudem nebylo správné. Dovolací soud přesto nemůže učinit závěr o věcné nesprávnosti rozhodnutí odvolacího soudu, ve smyslu § 243b odst. 1 věty za středníkem o. s. ř., která by odůvodňovala zrušení rozsudku odvolacího soudu a vrácení věci k dalšímu řízení. Rozhodnutí odvolacího soudu je totiž i při výše vysvětlené správné aplikaci téhož právního předpisu, který odvolací soud nesprávně aplikoval (§ 143 obč. zák.), věcně správné, neboť ani při odlišném právním posouzení věci dovolacím soudem nelze dospět k závěru o opodstatněnosti právní argumentace žalovaného, jež by měla vést k jinému výsledku řízení, než učinily soudy obou stupňů, podle nichž sporné nemovitosti náleží do bezpodílového spoluvlastnictví účastníků. Dovolací soud proto dovolání podle § 243b odst. 1 věty před středníkem o. s. ř. zamítl.

12. K právnímu režimu věci nabyté jedním z manželů ve veřejné dražbě

§ 143 obč. zák.

§ 31, 54 zák. č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách

Věc, kterou nabyt jeden z manželů ve veřejné dražbě za jím výlučně vlastněné finance, není součástí společného jmění manželů, i když druhý z manželů podepsal potvrzení o nabytí vlastnictví

vydané podle zák. č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1578/2003

R 39/2005

Z odůvodnění:

Odvolací soud potvrdil rozsudek, jímž soud prvního stupně zamítl žalobu o vyloučení označené „bytové jednotky“ z exekuce, nařízené ve prospěch žalovaného, proti jejímu manželu S. K. Přisvědčil soudu prvního stupně, že „vylučovací žaloba podle ustanovení § 267 odst. 2 o. s. ř.“ je nedůvodná proto, že v řízení bylo zjištěno, že vymáhaný závazek nevznikl manželu žalobkyně při používání majetku, který nepatřil do společného jmění manželů, a za správný měl i závěr, že „předmětná bytová jednotka“, ačkoli nabyta za peněžní prostředky, jež získala žalobkyně darováním (od svého otce), je přesto součástí společného jmění žalobkyně a v exekuci povinného manžela. Soud prvního stupně, uvedl odvolací soud, „správně poukázal na stávající judikaturu“ (R 49/2001 – viz dále), podle které, jestliže kupujícími byli oba manželé, je rozhodující jejich vůle nabyt věc do společného jmění, a nikoli zdroj, z něhož byla uhrazena kupní cena. Tato vůle se pak – podle jeho názoru – zjevuje „v písemné a registrované kupní smlouvě, respektive v potvrzení o nabytí vlastnictví předmětu dražby dle § 31 zákona č. 26/2000 Sb.“; v posuzovaném případě „právě oním podpisem nabývací listiny manžel žalované nepochybně vyjádřil svou vůli nabyt kupovanou věc do společného jmění“.

Žalobkyně (zastoupena advokátem) ve včasném dovolání opouje rozhodnutím soudů obou stupňů, jimž vytýká, že věc posoudily „po právní stránce nesprávně“ a v rozporu s ústavními principy neprovedly některé jí navržené důkazy, ač byly „zá-

sadního významu“. Dovolatelka nesouhlasí s těmi právními názory, na jejichž základě i odvolací soud uzavřel, že dotčená bytová jednotka tvoří společné jmění s povinným manželem; oproti tomu zdůrazňuje význam okolnosti, že na její získání byly použity výlučně její prostředky, účast manžela v procesu nabytí této věci byla jen formální, a jeho vůle získat věc (též) pro sebe se odtud nepodává.

Podle § 130 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „exekučního řádu“), platí, že tam, kde se ve zvláštních právních předpisech hovoří o soudním výkonu rozhodnutí nebo výkonu rozhodnutí, rozumí se tím také nařízení a provádění exekuce podle tohoto zákona.

Nejvyšší soud dovolání pokládá přesto za přípustné; podmínka, že rozhodnutí odvolacího soudu má ve věci samé po právní stránce zásadní význam, je splněna tím, že posouzení dovoláním rovněž otevřeně právní otázky – zda, resp. za jakých okolností, „bytová jednotka“ tvoří v daných souvislostech společné jmění manželů – jak je podal odvolací soud, pokládá soud dovolací za nesprávné (§ 237 odst. 3 o. s. ř.).

Právní posouzení věci [ve smyslu způsobilého dovolacího důvodu podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.] je nesprávné tehdy, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, která na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, popřípadě ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle § 52 odst. 1 exekučního řádu nestanoví-li tento zákon jinak, použijí se pro exekuční řízení přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu.

Použijí se tedy i ustanovení § 267 odst. 1, 2 o. s. ř., jež poskytují základnu pro tzv. excindační žaloby, jimiž se – podle části třetí občanského soudního řízení (v nalézacím řízení sporném) – lze domáhat vyloučení věci z výkonu rozhodnutí (exekuce).

Aby bylo podle § 267 odst. 2 o. s. ř. možno uvažovat o právu žalobkyně k věci (jež je předmětem exekuce proti manželu), které exekuci nepřipouští, je potřebné naplnit předpoklady zakotvené v tomto ustanovení pod písmeny a) nebo b); ty se však nepojí k „majetku“ samotnému (tím je majetek, patřící do společného jmění manželů nebo který se ve smyslu § 262a odst. 1 o. s. ř., resp. § 42 odst. 1 exekučního řádu, za součást společného jmění manželů považuje), nýbrž se spojují se zvláštními okolnostmi, za kterých vymáhaný závazek vznikl. Jelikož žalobkyně netvrdila, že závazek jejího manžela vznikl při používání majetku, který nepatřil do společného jmění ať již z hlediska § 267 odst. 2 písm. a) nebo podle § 267 odst. 2 písm. b) o. s. ř., je sice závěr odvolacího soudu, že jí uplatněný nárok o ustanovení § 267 odst. 2 o. s. ř. opřít nelze, v obecné rovině správný, avšak v dané věci nepřipadný; žalobkyně se totiž vylíčením rozhodujících skutečností v žalobě nároku, jenž by odtud vycházel, nedomáhala.

Žalobkyně (ostatně) nepožadovala, aby byla z exekuce vyloučena „společná“ věc, tj. věc patřící do společného jmění, resp. věc, jež se za takovou považuje (viz uvozuující část § 267 odst. 2 o. s. ř., resp. slova „byl-li ...postižen majetek, patřící...“), nýbrž žádala, aby bylo takto naloženo s věcí, o níž tvrdila, že je jejím individuálním vlastnictvím, k níž právo společného jmění (zejména původem prostředků použitých k jejímu nabytí) nikdy nevzniklo. Žalobkyně se tedy – hodnoceno objektivně – nedovolávala § 267 odst. 2 o. s. ř., nýbrž ustanovení § 267 odst. 1 o. s. ř.

Právo k majetku, které nepřipouští podle § 267 odst. 1 o. s. ř. výkon rozhodnutí (exekuci) proti povinnému, je – mimo jiné – vlastnické právo třetí osoby k věci, jež má být exekucí postižena, a to platí i o (individuálním) vlastnictví té třetí osoby, jíž je manžel povinného. Vybočení ze zásady, že exekučně lze postihnout výlučně majetek povinného, je přípustné jen ve vztahu k majetku s povinným společnému, a to s jeho manželem, vychází-li ze společného jmění manželů [§ 143 odst. 1 písm. b) obč. zák., § 262a odst. 1 o. s. ř.]; individuální majetek manžela povinného je však nedotknutelný jako každé jiné osoby od povinného odlišné.

Aniž by tomu soudy obou stupňů věnovaly významnější pozornost, lze vycházet z toho, že věc, která má být podle žaloby vyloučena z exekuce (má-li jí být konkrétně určená „bytová jednotka“), je věc ve smyslu ustanovení § 118 odst. 2 obč. zák., ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů, resp. ustanovení § 2 písm. h), § 3, § 5, § 6, § 20, § 30 zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů.

Z odůvodnění rozhodnutí obou soudů lze dovodit, že tato věc byla nabyta v rámci režimu dražby dobrovolné, upravené v části druhé zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů (dále zákon č. 26/2000 Sb.); nebylo však již zjištěno, kdy se tak stalo (srov. § 30 odst. 1 zákona), a jistoty předešlým není o tom, kdo byl účastníkem dražby, resp. vydražitelem [§ 2 písm. c), k), § 23 odst. 9, 10, § 27 odst. 2 písm. f), § 30 odst. 1]. Soudy se spokojily s potvrzením o nabytí vlastnic-

tví, vyhotoveném dražebníkem ve smyslu ustanovení § 31 zákona, které na tyto otázky spolehlivou odpověď nedává; z toho, že odvolací soud odkazoval – co do projevené vůle manžela žalobkyně – (až) na jeho podpis na této „nabývací listině“, lze mít za to, že za vydražitele měl (naopak) žalobkyni.

Podle § 132 odst. 1 obč. zák. lze vlastnictví věci nabýt kupní, darovací nebo jinou smlouvou, děděním, rozhodnutím státního orgánu nebo na základě jiných skutečností stanovených zákonem.

Podle § 30 odst. 1 zákona č. 26/2001 Sb. uhradil-li vydražitel cenu dosaženou vydražením ve stanovené lhůtě, přechází na něj vlastnictví předmětu dražby k okamžiku udělení příklepu.

Podle § 1 odst. 1 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, se k nemovitostem evidovaným v katastru nemovitostí, tj. – podle § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 344/1992 Sb. – i k bytům vymezeným jako jednotky podle zvláštního zákona, zapisuje – mimo jiné – vlastnické právo; podle § 7 odst. 1 se tato práva, která vznikla, změnila se nebo zanikla ze zákona, rozhodnutím státního orgánu, příklepem licitátora na veřejné dražbě, vydržením, přírůstkem a zpracováním, zapisují do katastru záznamem (§ 1 odst. 3).

Podle § 143 odst. 1 písm. a) obč. zák. společné jmění manželů tvoří majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manže-

lů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.

Z posledně citovaného ustanovení plyne (a je standardním názorem soudní praxe), že byla-li nabyta věc za trvání manželství smlouvou (předjímanou výše uvedeným ustanovením § 132 odst. 1 obč. zák.), již uzavřel jen jeden z manželů, stává se součástí společného jmění, a to bez ohledu na vůli jednajícího manžela, stejně jako manžela druhého. To však neplatí, jestliže jednající manžel použil k nabytí věci peněžní prostředky, jež byly výlučně jeho majetkem; i věc takto získaná je individuálním vlastnictvím nabyvatele, tj. toho manžela, který byl účastníkem smlouvy, na jejímž základě byla věc získána.

K otázce, jak posoudit (zvláštní) situaci, kdy smlouvu, směřující k nabytí vlastnictví věci, uzavřel jen jeden z manželů, nýbrž manželé oba, ačkoli peněžní prostředky na pořízení věci pocházely z majetku jen jednoho z nich, se vyjádřil Nejvyšší soud v rozsudku, na který oba soudy v dané věci shodně odkazovaly (ze dne 19. 4. 2000, sp. zn. 22 Cdo 1658/98, uveřejněném pod č. 49/2001 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek). Vyslovil zde názor, že „byla-li kupní cena pořizované věci zcela zaplacená z výlučných prostředků jednoho z manželů, avšak kupujícími byli oba manželé a oba při uzavření kupní smlouvy projeví vůli nabytí kupovanou věc do bezpodílového spoluvlastnictví, pak se tato věc stala předmětem jejich bezpodílového spoluvlastnictví“. Za rozhodující zde pokládal Nejvyšší soud okolnost, že tím, že oba manželé byli účastníci (kupní) smlouvy, vyjádřili vůli nabytí věc do spoluvlastnictví; „v tomto případě výlučně investující manžel nekupuje věc pro sebe, ale projevuje vůli k pořízení věci do bezpodílového spoluvlastnictví a druhý manžel toto akceptuje“.

Od těchto závěrů, s přiměřenou úpravou vzhledem k institutu společného jmění manželů, není důvod – v obecné rovině – se odchýlit; potud se lze s odvolacím soudem (jakož i se soudem prvního stupně) ztotožnit.

S oběma soudy se však ztotožnit nelze, jestliže odtud vyvodily hlediska, rozhodná i pro posouzení dané věci.

Právní názor vyjádřený v citovaném rozhodnutí R 49/2001 není – ve prospěch závěru, že dotčená „bytová jednotka“ tvoří součást společného jmění žalobkyně a v exekuci povinného manžela – užitečný proto, že není dán předpoklad shodné vůle manželů, směřující k tomu, aby byla nabyta věc do společného jmění. Oproti skutkovému základu dřívějšího rozhodnutí Nejvyššího soudu zde chybí (kupní) smlouva, ve vztahu k níž – určením jejich subjektů (kupujících, resp. nabyvatelů) – by mohl být položen základ pro závěr, že zde taková – shodná – vůle žalobkyně a jejího manžela při nabytí „bytové jednotky“ vskutku byla.

Tuto odlišnost mezi nabytím věci kupní smlouvou uzavřenou oběma manžely (§ 132 odst. 1 obč. zák.) na straně jedné a nabytím věci v rámci dobrovolné dražby (§ 30 odst. 1 zákona č. 26/2000 Sb.) na straně druhé odvolací soud (stejně jako soud prvního stupně) zjevně přehlédl.

V důsledku toho rozhodné ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) obč. zák. vyložil odvolací soud nesprávně tím, že zásady vyjádřené v rozhodnutí R 49/2001 vztáhl i ke skutkové situaci nabytí vlastnictví, jež podřízeně takto vyložené normě (bez dalšího) neumožňovala. Byla-li by – právě – žalobkyně účastnicí dražby [§ 2 písm. c), § 3 zákona č. 26/2001 Sb.], již byl udělen příklep (§ 23 odst. 9), resp. byla-li vydražitelkou [§ 27 odst. 2 písm. f)], která

uhradila ve stanovené lhůtě cenu dosaženou vydražením (§ 30 odst. 1) – a skutková zjištění, učiněná dosud v řízení, nedokládají opak – je zřejmé, že nelze vycházet z existence „shodné vůle“ s jejím manželem, resp. nelze z ní vycházet samozřejmě, obdobou metody užitě v rozhodnutí R 49/2001, jak to však odvolací soud v dané věci učinil.

Odvolací soud postavil – nesprávně – na roveň „projev vůle kupujících vyjádřený v písemné a registrované kupní smlouvě“ a potvrzení o nabytí vlastnictví předmětu držby podle § 31 odst. 1 zákona č. 26/2001 Sb., resp. „podpis“ manžela žalobkyně na této „nabývací listině“. Na rozdíl od kupní smlouvy potvrzení o nabytí vlastnictví ve smyslu uvedeného ustanovení není právním důvodem (titulem) nabytí vlastnictví; má jen deklaratorní povahu a dražebník jím pouze osvědčuje, že (dříve) nastaly určité skutečnosti, jež jsou podle § 30 odst. 1 zákona č. 26/2001 Sb. za právní důvod nabytí vlastnictví určité osoby (vydražitele) pokládány. Zatímco v kupní smlouvě se vůle druhého manžela projevuje přímo při nabytí vlastnictví (jako její účastník je nabyvatelem), „podpisem nabývací listiny“ může tento manžel projevit svoji vůli až *ex post*, potom, co vlastnictví jeho manžela (byl-li on vydražitelem) již bylo nabyto. Kdyby již takto nabytí vlastnictví individuální (mimo společné jmění manželů), je vyloučeno, aby následný podpis manžela na potvrzení o nabytí vlastnictví (sám o sobě) mohl mít na tuto skutečnost vliv.

Podobné se spojuje s následným zápisem do katastru nemovitostí, má-li se tak stát záznamem (§ 7 odst. 1 zákona č 265/1992 Sb.).

Předpoklady, na nichž vybuodoval odvolací soud závěr, že „bytová jednotka“ nabytá za peněžní prostředky, získané žalobkyní

darováním, je součástí společného jmění s povinným manželem, tudíž neobstojí.

13. K vlastnictví věci koupené z výlučných prostředků jednoho z manželů. Ke zohlednění držby při rozdělení věci v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů

§ 143, § 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Jestliže cena pořizované věci byla zcela zaplacená z výlučných prostředků jednoho z manželů a jen tento manžel byl účastníkem kupní smlouvy, pak tato věc nepatří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, nýbrž je jeho osobním vlastnictvím.

V soudní praxi se v řízeních o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví (nyní společného jmění manželů) uplatňuje zásada, aby pokud možno (zvláště s ohledem na dobu uplynulou od rozvodu manželství či oddělené bydlení manželů) byly věci přikázány tomu z účastníků, který je má či naposledy měl v držení a u něhož došlo k jejich amortizaci.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 12. 2003, sp. zn. 22 Cdo 980/2003

Z odůvodnění:

Jestliže cena pořizované věci byla zcela zaplacená z výlučných prostředků jednoho z manželů a jen tento manžel byl účastníkem kupní smlouvy, pak tato věc nepatří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, nýbrž je jeho osobním vlastnictvím.

Podle § 150 věty druhé obč. zák., ve znění před novelou provedenou zákonem

č. 91/1998 Sb., každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek.

Pokud v době vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví je cena věci pořízené z výlučných prostředků jednoho z manželů vyšší, než byla její původní cena, lze při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví přihlížet jen k částce, která na tuto věc byla vynaložena ze společných prostředků, nikoliv k celkové hodnotě věci, která tím vznikla. K tomu srov. rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 3 Cz 55/73, uvedené ve Zprávě o zhodnocení rozhodovací činnosti soudů ve věcech vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (Cpj 86/71), uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 42, ročník 1972. Nelze tudíž přihlížet k rozdílu mezi cenou pořizovací a vyšší cenou ke dni vypořádání, ať již tento rozdíl vznikl tím, že věc byla zakoupena za cenu nižší, než jakou ve skutečnosti ke dni koupě měla, a její skutečná cena se projevila až při ocenění při vypořádání, nebo v důsledku změny cenových předpisů či s ohledem na nabídku a poptávku v době vypořádání.

V soudní praxi se v řízeních o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví (nytní společného jmění manželů) uplatňuje zásada, aby pokud možno (zvláště s ohledem na dobu uplynulou od rozvodu manželství či oddělené bydlení manželů) byly věci přikázány tomu z účastníků, který je má či naposledy měl v držení a u něhož došlo k jejich amortizaci. Z tohoto pohledu, pokud odvolací soud přikázal šicí stroj do výlučného vlastnictví žalovaného, nelze rozhodnutí odvolacího soudu nic vytknout.

14. K vytvoření věci manžely

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 509/1991 Sb.

Nabytím věci (majetku) za trvání manželství (§ 143 obč. zák.) je i vytvoření věci oběma manžely nebo jedním z nich v době po uzavření manželství.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 1. 1985, sp. zn. Cpj 337/1983
R 36/85

Z odůvodnění:

Navrhovatelka se domáhala vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví účastníků zaniklého rozvodem jejich manželství. Okresní soud Praha-východ rozsudkem vypořádal bezpodílové spoluvlastnictví účastníků tak, že do vlastnictví navrhovatelky přikázal movité věci v celkové hodnotě 83 250 Kčs a dále rodinný dům čp. 1151 v Ú. včetně venkovních úprav a porostů v celkové hodnotě 188 834,50 Kčs; odpůrci přikázal do vlastnictví movité věci v celkové hodnotě 22 500 Kčs a navrhovatelce uložil zaplatit odpůrci na vyrovnání podílů 133 671 Kčs ve lhůtě 15 dnů od právní moci rozsudku. Současně soud rozhodl o soudním poplatku a o náhradě nákladů řízení.

K odvolání odpůrce rozhodl Krajský soud v Praze usnesením tak, že rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení a k novému rozhodnutí. Přitom vyslovil právní názor, že rodinný domek není v bezpodílovém spoluvlastnictví účastníků, neboť byl vybudován před uzavřením manželství účastníků. Odvolací soud uložil soudu prvního stupně, aby provedl vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví účastníků, do něhož rodinný domek nepatří, a aby přihlédl k tomu, že každý z účastníků je oprávněn požadovat,

aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho majetek.

Okresní soud Praha-východ potom rozsudkem vypořádal bezpodílové spoluvlastnictví účastníků tak, že navrhovatelce přikázal do vlastnictví movité věci v celkové hodnotě 4 450 Kčs, odpůrci přikázal do vlastnictví movité věci v celkové hodnotě 20 400 Kčs a dále vyslovil, že odpůrci připadá hodnota investic vytvořených za trvání manželství v částce 30 750 Kčs; uložil také odpůrci, aby zaplatil navrhovatelce na vyrovnání jejího podílu 19 375 Kčs. O lhůtě ke splnění této povinnosti soud nerozhodl. V citovaném rozsudku bylo zároveň rozhodnuto o soudním poplatku a o náhradě nákladů řízení.

Nejvyšší soud ČSR rozhodl o stížnosti pro porušení zákona, kterou podal generální prokurátor ČSR, tak, že tímto posledně uváděným rozhodnutím soudu prvního stupně, které nabylo právní moci, byl porušen zákon.

Podle ustanovení § 143 obč. zák. je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů vše, co může být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věci, které podle povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů.

Stížnost pro porušení zákona správně dovozuje, že jestliže byla nějaká věc získána za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví, byť i z menší části z prostředků oběma manželům společných, patří do jejich bezpodílového spoluvlastnictví. K tomu je třeba dodat, že výrazem „získána“ je nutno rozumět i vytvoření věci prací jedním z manželů nebo jimi oběma

(s výjimkou uměleckých děl; srov. k tomu č. 36/1985 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Jestliže s vytvářením věci (např. rodinného domku) započal jeden z manželů před uzavřením manželství, je třeba posoudit, zda manželé za trvání manželství už jen dokončovali úpravu stavby, která již existovala v okamžiku uzavření manželství, nebo zda společnou prací stavbu za trvání manželství tvořili.

V projednávané věci bylo z dosavadních výsledků dokazování zjištěno, že stavební povolení ke stavbě rodinného domku bylo vydáno 16. 1. 1969, účastníci se seznámili v květnu 1969 a od té doby se i navrhovatelka podílela na stavbě, a to jak prací, tak i finančně. Účastníci uzavřeli manželství 12. 8. 1971 a po sňatku v dostavbě domku pokračovali. Proto bylo třeba zjistit a posoudit, kdy byla budovaná nemovitost vytvořena a zda tedy byla takto získána za trvání manželství účastníků.

V dalším průběhu řízení bude třeba, aby se soud prvního stupně zabýval tím, co bylo mezi účastníky dohodnuto před zahájením stavebních prací, kdy ještě nebyli manželé, a dále rozsahem prací provedených společně ještě před uzavřením manželství na stavbě rodinného domku a hlavně po uzavření manželství. Stížnost pro porušení zákona také právem vytýká, že se soudy nezabývaly tvrzenými investicemi na stavbu domku ze strany rodičů obou účastníků, neobjasnily, zda a v jaké výši byly tyto investice poskytnuty, zda šlo o dary účastníkům, nebo zda vznikly rodičům poskytnutím těchto prostředků vůči účastníkům pohledávky.

Soud prvního stupně svým rozsudkem porušil zákon v ustanoveních § 6, § 120 odst. 1 a § 153 odst. 1 o. s. ř., ve spojení s ustanoveními § 143 a § 150 obč. zák.

15. K výkladu pojmu „výkon podnikání“ dle § 143 obč. zák.

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Výkonem povolání ve smyslu § 143 obč. zák. je třeba rozumět také výkon povolání osobou samostatně výdělečně činnou.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000
PrRo 8/02

Z odůvodnění:

S ohledem na čl. VIII odst. 2 větu první zákona č. 91/1998 Sb. a na to, že bezpodílové spoluvlastnictví účastníků zaniklo dne 4. července 1995, je třeba na daný spor aplikovat ustanovení občanského zákoníku o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. (dále jen „obč. zák.“) – viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2001, sp. zn. 22 Cdo 2289/99, publikované v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck, Praha (dále jen „Soubor rozhodnutí“), pod č. C 259.

Podle § 149 odst. 1 obč. zák. zanikne-li bezpodílové spoluvlastnictví, provede se vypořádání podle zásad uvedených v § 150.

Rozsah bezpodílového spoluvlastnictví je zásadně vytyčen v § 143 obč. zák. a může být modifikován podle § 143a obč. zák. K modifikaci bezpodílového spoluvlastnictví účastníků ve smyslu § 143a obč. zák., jak vyplývá z obsahu spisu, nedošlo.

Podle § 143 obč. zák. v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo naby-

to některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.

Nejvyšší soud již v rozsudku ze dne 16. listopadu 2000, sp. zn. 22 Cdo 2470/2000, publikovaném v Soudních rozhledech č. 2, ročník 2001, zaujal názor, že „předpokladem vyloučení věci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů z důvodu, že podle své povahy slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů, je také to, že současně neslouží i druhému z manželů“. K tomu mimo jiné v odůvodnění uvedl: „Aby věc byla z tohoto důvodu vyloučena z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, musí splňovat podmínku, že jde o věc, která má a může sloužit výlučně výkonu povolání jen jednoho z manželů a která zároveň (po jejím pořízení k tomuto účelu) skutečně slouží výlučně jen jednomu z manželů.“ V pozdějším rozhodnutí Nejvyšší soud k téže problematice v rozsudku ze dne 30. srpna 2001, sp. zn. 22 Cdo 1439/2000, publikovaném v Souboru rozhodnutí pod č. C 708, zaujal názor, že „pro úvahu o vyloučení věci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů z důvodu, že podle své povahy slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů (§ 143 obč. zák., ve znění před novelou č. 91/1998 Sb.), není rozhodující, zda byla určena pro výkon povolání jen jednoho z manželů, ale to, k čemu v souladu s vůlí obou účastníků skutečně sloužila a zda nesloužila i druhému z manželů“.

Podle názoru dovolacího soudu v tomto řízení je pak pro řešení dovoláním žalobkyně vymezené otázky rozhodující účel, k němuž byl sporný majetek za trvání man-

želství účastníků využíván, tj. zda sloužil výkonu povolání jen jednoho z manželů a zda nesloužil i druhému z manželů (nebyl užíván i jím). Povahou sporného majetku jako věci ve smyslu výše citovaného § 143 obč. zák. – jejím užitným určením není třeba se blíže zabývat. Jeho provozně-technická povaha je totiž mezi účastníky nesporná. Povahou věci nutno v daném případě a kontextu zákona rozumět její povahu užitnou, neboť pojem povahy věci zákon takto spojuje s účelem jejího užití.

Výkonem povolání ve smyslu § 143 obč. zák. je třeba rozumět také výkon povolání osobou samostatně výdělečně činnou (mimo závislou činnost k jiné osobě), tj. i (výkon) podnikání jen jednoho z manželů (fyzické osoby) ve smyslu § 2 odst. 1 obch. zák., podle kterého se podnikáním rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku. Není sporu o tom, že žalovaný v tomto smyslu podnikatelem byl, přičemž předmět řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví účastníků, tj. obchodní jmění žalovaného jako podnikatele, tomuto podnikání jednoznačně sloužil; tvořil jeho základ. Závěr odvolacího soudu o tom, že předmět sporu sloužil výkonu povolání žalovaného, je tedy správný.

K námitce dovolatelky, že ustanovení § 143 obč. zák. o vyloučení věcí sloužících výkonu povolání jednoho z manželů z bezpodílového spoluvlastnictví bylo přijato ve zcela jiných společenských poměrech a nemohlo mít na mysli majetek představovaný opravárenskou firmou, lze pak poznamenat, že obdobné ustanovení měl již zákon o právu rodinném, ze dne 7. prosince 1949, č. 265/1949 Sb., tedy zákon, který byl přijat v době, kdy živnostenské podnikání ještě nebylo potlačeno. Podle § 22 odst. 1 tohoto zákona „jmění, jehož nabude kterýkoli z manželů v době trvání manžel-

ství – vyjma to, čeho nabude dědictvím nebo darem, a to, co slouží jeho osobním potřebám nebo výkonu jeho povolání – tvoří jeho získaný majetek“.

Z hlediska účelového určení věci v tom smyslu, zda slouží výlučně výkonu povolání některého z manželů, a proto nepatří do jejich bezpodílového spoluvlastnictví, pak není rozhodné, zda tyto věci byly koupeny nebo vydraženy z prostředků náležejících do jejich bezpodílového spoluvlastnictví. Tyto skutečnosti mají totiž právní význam až při vypořádání zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví, a to ten, že manžel, jehož výkonu povolání věc slouží, je povinen podle § 150 věty druhé obč. zák. nahradit, co ze společného bylo vynaloženo na tuto věc. Z ustanovení § 143 obč. zák. přímo plyne, že věci (a jejich příslušenství – § 121 odst. 1 obč. zák.), jež před účinností zákona č. 91/1998 Sb., tj. před 1. 8. 1998, podle své povahy sloužily výkonu povolání jen jednoho z manželů, byly z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, kam by jinak s ohledem na způsob jejich pořízení patřily, vyloučeny. Zbývá tedy posoudit, zda i žalobkyně sporný majetek neužívala natolik, že by jeho užívání žalovaným nebylo výlučné.

Zatímco žalovaný užíval sporné věci představující jeho obchodní jmění jako podnikatel, žalobkyně je jako podnikatelka neužívala, neboť (jak vyplývá ze zjištění soudu prvního stupně) k tomu neměla žádné oprávnění, když od září 1991 byla vedena na úřadu práce, dostávala hmotné zaopatření až do 12. 2. 1992, kdy nastoupila na mateřskou dovolenou, a nikdy neměla živnostenské oprávnění. I kdyby žalobkyně byla, jak tvrdí, v postavení osoby spolupracující s podnikatelem, nic by to neměnilo na jejím vztahu ke spornému majetku. Pokud žalobkyně vykonávala pro podnik žalovaného různé, např. účetní, práce, nečiní to z ní osobu podnikající, resp. vyko-

návající podnikatelskou činnost ve smyslu vyloženém výše. Pojem spolupracující osoby, popř. spolupracujícího manžela (manželky), se vyskytuje jen v zákonu č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu (např. v § 13), nevyskytuje se však ani v živnostenském zákoníku (zákonu č. 455/1991 Sb.), ani v obchodním zákoníku. V podstatě jde o zvláštní kategorii daňových poplatníků, která se liší od poplatníků pobírajících příjmem ze závislé činnosti jen svým blízkým vztahem k podnikateli, který brání tyto osoby zaměstnat v pracovním poměru. K tomu lze poukázat na § 269 zák. práce, podle kterého pracovněprávní vztah nemůže vzniknout mezi manžely. Z hlediska daného sporu je tedy irelevantní, zda žalobkyně byla spolupracující manželkou žalovaného jako podnikatele či nikoli. Z již uvedeného dále vyplývá, že pokud žalobkyně pro žalovaného vykonávala určité práce, při nichž užívala věci náležející do jmění podniku, nelze to považovat za výkon jejího povolání ve smyslu § 143 obč. zák. ve vztahu k předmětu sporu. Nanejvýše by bylo možno uvažovat o movitých věcech – pracovních pomůckách, které používala při své administrativní činnosti ve prospěch podniku žalovaného. Ty však předmětem sporu nejsou.

S ohledem na uvedené nelze právnímu závěru odvolacího soudu, že věci tvořící obchodní jmění firmy žalovaného nepatří do bezpodílového spoluvlastnictví účastníků, nic vytknout. Z nezpochybněných skutkových zjištění soudu prvního stupně, které odvolací soud převzal, jednoznačně vyplývá, že předmětnou k. v H. získal žalovaný v dražbě jako jeden ze tří členů konsorcia A. H., založeného právě za účelem této dražby a následného podnikání ve vydraženém objektu, který také od počátku do rozvodu manželství sloužil výkonu povolání (podnikání) nikoli žalobkyně, ale jen žalovaného, který sám byl podnikatelem. Povaha této věci i její účelové využití

proto vylučují její zařazení do bezpodílového spoluvlastnictví účastníků.

16. K posouzení věci sloužící výlučně výkonu povolání jednoho z manželů

§ 143, § 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Z hlediska účelového určení věci v tom smyslu, zda slouží výlučně výkonu povolání některého z manželů, a proto nepatří do jejich bezpodílového spoluvlastnictví, není rozhodné, zda tyto věci byly koupeny nebo vydraženy z prostředků náležejících do jejich bezpodílového spoluvlastnictví. Tyto skutečnosti mají právní význam až při vypořádání zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1951/2002

Z odůvodnění:

S ohledem na to, že bezpodílové spoluvlastnictví účastníků – jak ze spisu vyplývá – zaniklo dne 15. 4. 1998, je třeba na daný spor aplikovat ustanovení občanského zákoníku o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví (nyní jde o institut společného jmění manželů), a to ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb., nikoli tedy nová ustanovení o společném jmění manželů (dále jen „obč. zák.“) [srov. čl. VIII odst. 2 větu první zákona č. 91/1998 Sb., § 868 obč. zák. a rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99].

Podle ustanovení § 148 obč. zák. je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věci získaných dě-

dictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů, a věci vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka

Podle ustanovení § 149 odst. 1 obč. zák., zanikne-li bezpodílové spoluvlastnictví, provede se vypořádání podle zásad uvedenných v § 150 obč. zák.

Podle ustanovení § 150 obč. zák. se při vypořádání vychází z toho, že podíly obou manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlídně především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.

Rozsah bezpodílového spoluvlastnictví je zásadně určen v § 143 obč. zák. a může být modifikován podle § 143a obč. zák. K modifikaci bezpodílového spoluvlastnictví účastníků ve smyslu § 143a obč. zák. – jak vyplývá z obsahu spisu – nedošlo.

Výkonem povolání ve smyslu § 143 obč. zák. je třeba rozumět také výkon povolání osobou samostatně výdělečně činnou (mimo závislou činnost k jiné osobě), tj. i (výkon) podnikání jen jednoho z manželů (fyzické osoby) ve smyslu § 2 odst. 1 obč. zák., podle kterého se podnikáním rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku.

Z hlediska účelového určení věci v tom smyslu, zda slouží výlučně výkonu povolání některého z manželů, a proto nepatří do jejich bezpodílového spoluvlastnictví, pak není rozhodné, zda tyto věci byly koupeny nebo vydraženy z prostředků náležejících do jejich bezpodílového spoluvlastnictví. Tyto skutečnosti mají totiž právní význam až při vypořádání zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví, a to ten, že manžel, jehož výkonu povolání věc slouží, je povinen podle § 150 věty druhé obč. zák. nahradit, co ze společného bylo vynaloženo na tuto věc. Z ustanovení § 143 obč. zák. přímo plyne, že věci (a jejich příslušenství – § 121 odst. 1 obč. zák.), jež před účinností zákona č. 91/1998 Sb., tj. před 1. 8. 1998, podle své povahy sloužily výkonu povolání jen jednoho z manželů, byly z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, kam by jinak s ohledem na způsob jejich pořízení patřily, vyloučeny.

17. K bezdůvodnému obohacení při zrušení smlouvy uzavřené jen s jedním z manželů

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Plnění zhotovitele ze zrušené smlouvy o zhotovení věci na zakázku uzavřené s jedním z manželů je z titulu bezdůvodného obohacení povinen vydat i druhý z manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1618/99
PrRo 5/02

Z odůvodnění:

V posuzované věci ze skutkových zjištění vyplynulo, že žalobce na základě smlouvy ze dne 26. 8. 1991 uzavřené s prvním a druhým žalovaným provedl ne-

dokončenou stavbu rodinného dvojdomku, tudíž poskytl plnění, které má majetkovou hodnotu. Pokud se tak stalo za trvání manželství obou těchto žalovaných, jak vyšlo najevo v průběhu řízení, pak majetková hodnota poskytnutého plnění (nedokončené stavby) by se stala vlastnictvím nejen účastníků předmětné smlouvy, ale s ohledem na citované ustanovení § 143 obč. zák. by se ze zákona stala součástí bezpodílového spoluvlastnictví těchto účastníků a jejich manželek (tedy třetí a čtvrté žalované). Přestože tyto žalované nebyly účastnicemi předmětného smluvního vztahu, vzniklo by na jejich straně za uvedeného předpokladu bezdůvodné obohacení, které by byly povinny vydat, nikoliv však v rámci vzájemné restituční povinnosti účastníků zrušené smlouvy podle ust. § 457 obč. zák., tak jako první dva žalovaní, nýbrž dle ust. § 451 odst. 1 obč. zák., neboť ze zákona nabyly majetkovou hodnotu, kterou na základě smluvního vztahu, jehož účastníky byli jejich manželé, žalobce poskytl. Majetková hodnota tohoto plnění poskytnutého ve prospěch třetí a čtvrté žalované by se tedy rovněž stala bezdůvodným obohacením, neboť v důsledku zrušení předmětné smlouvy ztratilo toto plnění – plynoucí ve prospěch třetí a čtvrté žalované ze zákona – právní důvod.

Pokud by tedy žalobce poskytl plnění za trvání manželství obou žalovaných manželských párů, byly by na straně třetí a čtvrté žalované splněny znaky skutkové podstaty bezdůvodného obohacení, které by na jejich straně vzniklo plněním z právního důvodu, jenž dodatečně odpadá (§ 451 odst. 2 obč. zák.).

Závěr odvolacího soudu o nedostatku pasivní legitimace třetí a čtvrté žalované není tudíž správný.

Dovolatel dále nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, že jeho nárok na vydání

bezdůvodného obohacení vůči třetí žalované je promlčen, neboť o tom, že na straně této žalované došlo k jeho vzniku, se dozvěděl až při ústním jednání dne 27. 1. 1994; uplatnil-li tento nárok u soudu podáním ze dne 2. 5. 1994, stalo se tak před uplynutím dvouleté subjektivní promlčecí doby podle § 107 odst. 1 obč. zák.

Podle § 107 odst. 1 obč. zák. právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení se promlčí za dva roky ode dne, kdy se oprávněný dozví, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil. Nejpozději se právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení promlčí za tři roky, a jde-li o úmyslné bezdůvodné obohacení, za deset let ode dne, kdy k němu došlo (§ 107 odst. 2 obč. zák.). Pokud marně uplynula aspoň jedna z uvedených dob a je vznesena námitka promlčení, nelze právo přiznat.

Pro počátek běhu dvouleté subjektivní promlčecí doby je rozhodný den, kdy se oprávněný v konkrétním případě skutečně dozví o tom, že došlo na jeho úkor k získání bezdůvodného obohacení a kdo je získal (není rozhodné, že měl možnost se potřebné skutečnosti dozvědět již dříve). Pro počátek běhu tříleté, popř. desetileté, objektivní promlčecí doby je rozhodný den, kdy k bezdůvodnému obohacení skutečně (fakticky) došlo. V daném případě je tedy pro určení počátku subjektivní promlčecí doby rozhodující okamžik, kdy se žalobce skutečně dozvěděl skutkové okolnosti, z nichž lze dovodit bezdůvodné obohacení na straně třetí žalované, a z hlediska počátku běhu objektivní promlčecí doby podle ust. § 107 odst. 2 obč. zák. je významnou okolností, kdy žalobce od uzavřené smlouvy odstoupil, neboť k tomuto datu se váže vznik bezdůvodného obohacení. Nelze proto za správný považovat názor odvolacího soudu, že událostí, od níž počíná běžet dvouletá subjektivní promlčecí doba, je

okamžik, kdy žalobce práce na stavbě ukončil, případně kdy od uzavřené smlouvy odstoupil. Z tohoto důvodu je vadný i jeho právní závěr, že žalobce svůj nárok vůči třetí žalované uplatnil po uplynutí promlčecí doby uvedené v ust. § 107 odst. 1 obč. zák.

18. K vypořádání společné věci

**§ 143, § 148, § 150 obč. zák.,
ve znění před novelou provedenou
zák. č. 91/1998 Sb.**

Rozdílnost podílů manželů při vypořádání společné věci může být tak vyjádřena nejen procentem či zlomkem, ale i příkázáním věci jednomu z manželů, aniž je tento zavázán k finančnímu vypořádání s druhým manželem ohledně této věci.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2914/99

PrRo 2/02

Z odůvodnění:

Zaniklo-li BSM před 1. srpnem 1998, je třeba na spor o vypořádání tohoto spoluvlastnictví aplikovat ustanovení občanského zákoníku o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. To platí i pro daný případ, neboť manželství účastníků, a tím i jejich BSM (§ 148 odst. 1 obč. zák.), zaniklo 18. 7. 1992.

Vypořádání BSM je upraveno v § 150 obč. zák., a jde tedy o vztah, jehož vypořádání je stanoveno právním předpisem.

Podle § 150 tohoto občanského zákoníku odvolací soud BSM účastníků také vypořádal, i když uvedl, že vypořádává společné jmění manželů. Pokud jde o na-

bytí věci do BSM, odvolací soud aplikoval § 143 obč. zák., jehož znění se od 1. 1. 1992 (do 31. 7. 1998) od dříve platné úpravy lišilo jen tím, že mezi věci, nabyté za trvání manželství do výlučného vlastnictví jen jedním z manželů, byly zahrnuty také věci vydané v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka. Nemůže tedy obstát námitka žalobce, že nabytí věci do BSM a jeho vypořádání posuzoval odvolací soud podle nesprávného právního předpisu.

Podle § 150 obč. zák. se při vypořádání BSM vychází z toho, že podíly obou manželů jsou stejné, každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlíží především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti. V daném případě odvolací soud dovedl, že pekárna byla nabyta za trvání manželství účastníků a nesloužila jen výkonu povolání žalované, tedy že jde o věc nabytou do BSM. S přihlédnutím k tomu, že byla zaplacená z dotací a úvěrů, zaplacených z výlučných prostředků žalované, přikázal pekárnu žalované, aniž ji zavázal, aby na vyrovnání podílů z této věci žalobci cokoli zaplatila. Byť tedy odvolací soud ohledně dalších majetkových hodnot do BSM náležejících vycházel z rovnosti podílů účastníků, v případě této věci se od rovnosti podílů odchýlil. Znění § 150 obč. zák. nevylučuje, aby soud vyjádřil rozdílnost podílů manželů při vypořádání společné věci, přihlížeje k tomu, jak se každý z manželů zasloužil

o nabytí a udržení určité věci, také tak, že věc přikáže do vlastnictví tomu z manželů, který se o nabytí a udržení společné věci zasloužil výlučně, resp. v převážné míře, aniž mu uloží, aby druhému manželovi, který se o její nabytí a udržení nezasloužil, na vyrovnání podílů zaplatil určitou finanční částku. Zákon explicitně neupravuje způsob nerovného vypořádání, a disparita může být tak vyjádřena nejen procentem či zlomkem, ale i přikázáním věci jednomu z manželů, aniž je zavázán k finančnímu vypořádání s druhým manželem ohledně této věci. Není tedy důvodná ani námitka žalobce, že takový způsob vypořádání zákon neumožňuje.

Žalobce ovšem namítal, že skutkové zjištění odvolacího soudu, že úvěry na stavbu pekárny zaplatila žalovaná ze svých výlučných prostředků, nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování. Žalobci lze přisvědčit, že sama skutečnost, že některé splátky úvěrů byly zaplacený po zrušení společné domácnosti, ale za trvání manželství, neznamená, že šlo o výlučné prostředky žalované. Rovněž tak dotace byly poskytnuty a vyčerpány za trvání manželství účastníků, přičemž šlo o dotace na společnou věc. Nicméně nelze přehlédnout, že dotace byly poskytnuty na stavbu pekárny, kterou stavěla žalovaná jako podnikatelka se svým bratrem, zatímco žalobce se pro podnikání se žalovanou nerozhodl, v době stavby pekárny byl částečně invalidní po operaci páteře a žalované pomáhal jako řidič při dovozu materiálu. Je tedy nepřehlédnutelné, že poskytnutí dotací bylo odvislé od iniciativy a úsilí žalované, stejně jako získání úvěrů a jejich splácení za trvání manželství, když žalobce ani v dovolání nezpochybňuje, že jejich podstatná část (úvěry byly poskytnuty v částce 1 300 000 Kč, podle žalobce na splátkách za trvání manželství zaplacený 221 287 Kč) byla skutečně uhrazena až po zániku manželství a zaplacená výlučně žalovanou. Při-

činění žalované o nabytí společné věci – pekárny – je vyjádřeno i tím, že jí byla sice pekárna přikázána do výlučného vlastnictví, ale žalovaná nese také výlučně dluhy, které v podstatné části uhradila po zániku manželství a na kterých by se žalobce v případě stejného podílu na pekárně musel ve stejném rozsahu podílet.

19. K časovému rámci režimu společného jmění manželů

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

V případě, kdy došlo k platnému uzavření dohody o zřízení práva osobního užívání pozemku s jedním z manželů před vznikem manželství, nemění skutečnost, že k registraci této dohody došlo až za trvání manželství, nic na tom, že se pozemek nestal předmětem práva společného užívání pozemku manžely.

Rozsudek ze dne 28. 3. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2988/99

Z odůvodnění:

Podle § 214 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 509/1991 Sb., jestliže uzavřeli dohodu o osobním užívání pozemku za trvání manželství oba manželé anebo jeden z nich, vznikne jim právo společného užívání pozemku. Toto právo však nevznikne, uzavře-li dohodu jeden z manželů, kteří spolu trvale nežijí.

Předpokladem vzniku práva společného užívání pozemku manžely tedy především bylo uzavření dohody o osobním užívání pozemku oběma manžely anebo jedním z nich za trvání manželství. Okamžikem, kdy je smlouva uzavřena (kdy smlouva vzniká), je okamžik, kdy je smlouva perfektní. Ten nastává úplným a bezpodmínečným příje-

tím návrhu na uzavření smlouvy. V tomto ohledu lze odkázat na § 44 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 509/1991 Sb., podle kterého je smlouva uzavřena, jakmile se účastníci shodnou na jejím obsahu. Od vzniku smlouvy je třeba lišit její účinnost, která nemusí nastat vždy současně s okamžikem vzniku smlouvy. Tak tomu bývá tehdy, jestliže zákon k tomu, aby nastaly právní účinky smlouvy, vyžaduje ještě rozhodnutí příslušného orgánu. Příkladem takové pozdější účinnosti již uzavřené dohody je účinnost smlouvy, k níž bylo třeba registrace státním notářstvím ve smyslu § 47 odst. 2 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 264/1992 Sb. (k tomu viz učebnici Občanské právo hmotné, Codex 1997, svazek I, str. 97). Jestliže označené pozemky byly přiděleny do osobního užívání rozhodnutím příslušného orgánu pouze žalovanému, s nímž jen také byla ještě před uzavřením manželství účastníků uzavřena dohoda o zřízení práva osobního užívání, vzniklo právo osobního užívání označených pozemků jen žalovanému. Doba vzniku práva osobního užívání pozemku (tj. doba, kdy nastaly účinky dohody o zřízení práva společného užívání pozemku ve smyslu § 205 odst. 2 obč. zák.) pak již z hlediska určení, zda ke spornému pozemku vzniklo právo individuálního nebo společného užívání pozemku, není právně relevantní. Lze tedy uzavřít, že v případě, kdy došlo k platnému uzavření dohody o zřízení práva osobního užívání pozemku s jedním z manželů před vznikem manželství, nemění skutečnost, že k registraci této dohody došlo až za trvání manželství, nic na tom, že se pozemek nestal předmětem práva společného užívání pozemku manžely.

S ohledem na ustanovení § 872 odst. 1 věty první obč. zák. [podle kterého právo osobního užívání pozemku, vzniklé podle dosavadních předpisů (tj. předpisů platných před 1. 1. 1992), které trvalo k uvede-

nému datu, se změnilo na vlastnictví fyzické osoby] se pak právo osobního užívání označených pozemků žalobce změnilo na jeho výlučné vlastnické právo. Protože účastníkům nevzniklo právo společného užívání předmětných pozemků, nestaly se tyto pozemky podle § 872 odst. 4 obč. zák. předmětem jejich bezpodílového spoluvlastnictví ani (s ohledem na ustanovení bodu 2 čl. VIII zákona č. 91/1998 Sb., kterým se mění zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, a další předpisy) jejich společného jmění.

20. K platnosti smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových práv manželů dle § 24a zák. o rodině

§ 39, 143, 143a, 148, 149 obč. zák.

Smlouva o vypořádání vzájemných majetkových práv manželů, již zákon o rodině v § 24a odst. 1 vedle dalších podmíňuje rozvod dohodou manželů bez zjišťování příčin rozvratu, platí pouze v případech rozvodu, o kterém bylo rozhodnuto podle § 24a zák. o rodině.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 6. 2001, sp. zn. 30 Cdo 257/2001

PrRo 11/01

Z odůvodnění:

Dovolací soud se v dané věci zabýval zásadní právní otázkou, „...zda účinky dohody o vypořádání společného jmění manželů pro dobu po rozvodu nastanou jedině v případě, že k zániku manželství došlo rozvodem podle ust. § 24a zák. o rodině, nebo zda její účinky nastanou i v případě zániku manželství jakýmkoli jiným způsobem“.

Podle zjištěného skutkového stavu bylo manželství účastníků, uzavřené dne 9. 8. 1975, rozvedeno rozsudkem Okresního soudu v Chebu ze dne 19. 4. 1999, čj. 9 C 290/98-14, pravomocně ku dni 12. 6. 1999, tedy za účinnosti novely zákona o rodině provedené zák. č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zák. č. 94/1963 Sb., jak vyplývá z pozdějších změn a doplnění.

Posuzovaná otázka má vztah nejen k ustanovením zákona o rodině o rozvodu (§ 24, § 24a zákona), ale i k ustanovením občanského zákoníku o společném jmění manželů (§ 143 a násl. zákona).

Občanský zákoník pojímá společné jmění manželů (§ 143 a násl. obč. zák.) jako zvláštní druh spoluvlastnictví, které je charakterizováno tím, že je bezpodílové. Vymezuje jej jako společenství k majetku nabytému některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku uvedeného v ust. § 143 odst. 1 písm. a) obč. zák., a k závazkům vzniklým za trvání manželství za týchž předpokladů, s výjimkou závazků uvedených v ust. § 143 odst. 1 písm. b) obč. zák. Připouští, aby manželé, případně snoubenci, upravili smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu zákonem stanovený rozsah společného jmění odchylně, a to jeho rozšířením či zúžením (§ 143a odst. 1 obč. zák.). Jsou-li pro to závažné důvody, může soud na návrh některého z manželů společné jmění zúžit až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti (§ 148 odst. 1 obč. zák.). Společné jmění manželů zaniká zánikem manželství (§ 149 odst. 1 obč. zák.), tedy smrtí nebo prohlášením jednoho z manželů za mrtvého (§ 22 odst. 1 zák. o rodině), rozvodem ve smyslu ust. § 24 odst. 1 zák. o rodině, jakož i z některých dalších zákonných důvodů. Na ustanovení o rozvodu manželství odkazuje i ust. § 17 odst. 2 zák. o rodině, pokud jde o majetkové poměry osob, jejichž manželství bylo prohlášeno za neplatné.

Zanikne-li společné jmění manželů, provede se vypořádání podle zásad uvedených v ust. § 149 odst. 2, 3 obč. zák.

Ze znění ust. § 149 odst. 1 a § 149 odst. 2 obč. zák. a vzájemného vztahu obou, z nichž v odst. 1 je jednoznačně stanoveno, že společné jmění manželů zaniká zánikem manželství, a v odst. 2, že v případě zániku společného jmění manželů se provede jeho vypořádání, lze dovodit, že vypořádat lze zaniklé společné jmění manželů, a protože to zaniká zánikem manželství, lze jej platně vypořádat toliko po zániku manželství některým ze způsobů již výše uvedených.

Zák. č. 91/1998 Sb., jímž byl novelizován zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění změn a doplnění provedených pozdějšími zákony a nálezem Ústavního soudu České republiky č. 72/1995 Sb., účinný od 1. 8. 1998, zavedl při zachování obecné úpravy rozvodu podle ust. § 24 zákona, založené na principu kvalifikovaného rozvratu s přihlédnutím k příčinám rozvratu manželství, nový způsob rozvodu po vzájemné dohodě manželů (§ 24a zákona), nepřesně rozvod konsenzuální. Jde o zvláštní druh rozvodu; předpokladem pro něj je nadále náležitost rozvratu manželství; prokázání rozvratu nahrazuje právní domněnka o jeho existenci, jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a druhý manžel se k návrhu na rozvod připojí (§ 24a odst. 1 věta první zákona o rodině). Soud se nezabývá příčinami rozvratu, jak je jinak povinen podle ust. § 24 odst. 1 věty za středníkem zák. o rodině. Podmínkou je, že při splnění výše uvedených předpokladů manželé soudy předloží písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků, řešící vypořádání vzájemných vztahů k majetku, uspořádání práv a povinností vyplývajících ze společného bydlení, případně i plnění výživného po rozvodu. Mají-li

manželé společné nezletilé děti, jsou povinni předložit pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody rodičů o úpravě poměrů nezletilých pro dobu po rozvodu. Písemná smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů je tedy jedním ze zákonných předpokladů pro rozvod po vzájemné dohodě.

Bylo již uvedeno, že možnost rozvodu podle ust. § 24a zák. o rodině se vztahuje na manželství trvající alespoň jeden rok, v němž manželé nejméně šest měsíců spolu nežijí; z tohoto základního vymezení, jež zakládá právní domněnku kvalifikovaného rozvratu manželství, zákon nepřipouští výjimky. Předpokládá, že druhý z manželů s rozvodem souhlasí, a dále, že se manželé dohodli na vypořádání vzájemných majetkových vztahů, vyřešili práva a povinnosti ze společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, vše pro dobu po rozvodu, a o tom soudu předložili písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy, případně i soudem schválenou dohodou o úpravě poměrů nezletilých dětí po rozvodu.

Zákon o rodině ustanovením § 24a upravuje rozvod manželství způsobem sledujícím nekonfliktní uspořádání rozhodujících vzájemných vztahů mezi manžely po rozvodu. V oblasti vztahů majetkových požaduje (a tedy dovoluje) jejich smluvní uspořádání ještě před rozvodem manželství a připouští vypořádání i jiného majetku než ve společném jmění a podle jiných hledisek než ve smyslu zásad ust. § 149 odst. 2 zákona, aniž by tím zasahoval do zákonné úpravy podle ust. § 149 odst. 1, 2, 3 a § 150 obč. zák. o vypořádání společného jmění manželů zaniklého po rozvodu ve smyslu ust. § 24 zák. o rodině.

Uvažováno v těchto souvislostech, je smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů institutem zákona o rodině

(§ 24a odst. 1 zák. o rodině) s dopadem do majetkových poměrů manželů po rozvodu, zvláště zejména potud, že na rozdíl od vypořádání zaniklého společného jmění manželů předpokládá její uzavření před rozvodem, manželům dovoluje, aby v jejím rámci upravili do budoucna vzájemné majetkové vztahy v jiném rozsahu než vymezeném společným jměním manželů (§ 143 a násl. obč. zák.), přičemž předložení této smlouvy v písemné formě s ověřenými podpisy účastníků je jedním z předpokladů rozvodu podle ust. § 24a zák. o rodině. Ve vztahu k předložené smlouvě se soud omezí na její konstatování, aniž by posuzoval její věcnou správnost.

Na podkladě těchto úvah lze učinit závěr, že smlouva o vypořádání vzájemných majetkových práv manželů, již zákon o rodině v ust. § 24a odst. 1 vedle dalších podmíňuje rozvod dohodou manželů bez zjišťování příčin rozvratu, platí toliko v případech rozvodu, o kterém bylo rozhodnuto podle ust. § 24a zákona, neboť jen ve spojení s tímto způsobem rozvodu založeném na dohodě manželů je zákonem dovolena. Jiný výklad, rozšiřující možnost dohody manželů i na vypořádání společného jmění manželů před jeho zánikem, včetně zániku manželství rozvodem podle ust. § 24 zákona o rodině, je v rozporu s kogentní úpravou ustanovení § 149 obč. zák.

Žalovaný odkazuje na zásadu „*pacta sunt servanda*“ a dovozuje, že odvolací soud ji svým rozhodnutím v posuzované věci zcela potlačil. Zásada „*pacta sunt servanda*“ (smlouvy mají být dodržovány) bývá považována za nejvyšší přirozenou právní normu, od které je odvozeno všechno právo a je také tak respektována. Ne všechny smlouvy jsou však podle práva platné; neplnění závazků z neplatné smlouvy nelze této zásadě podřídít. Tak je tomu i v posuzované věci, která má základ v ne-

platné smlouvě o vypořádání vzájemných majetkových vztahů manželů, včetně společného jmění manželů (§ 24, § 24a zák. o rodině, § 39, § 143 a násl., § 149 odst. 1, 2, 3, § 150 obč. zák.). Žalovaný se v této věci dovolává uvedené zásady ve svůj prospěch neprávem.

Podle článku 2 odstavce 3 Listiny základních práv a svobod, na něž žalovaný rovněž odkazuje, každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nemůže být nucen činit, co zákon neukládá, nebo-li (zákonem) dovoleno je všechno, co není (zákonem) zakázáno. Z toho se podává, že k dovolenosti lidského chování není třeba dovolení zákonem, ale naopak je třeba zákonného zákazu k tomu, aby nějaké chování dovoleno nebylo. Ne vždy bývá zákaz určitého lidského chování vysloven v normě přímo; usoudit na něj lze výkladem. V případě, že zákon výslovně dovoluje jen určité chování, je tím zároveň zakázáno jakékoli chování jiné. Občanský zákoník v ust. § 149 odst. 2 vztahuje možnost vypořádání společného jmění manželů výlučně na zaniklé společné jmění ve smyslu ust. § 149 odst. 1 zákona; tím je zároveň vyloučeno vypořádání společného jmění před jeho zánikem, k němuž dochází zánikem manželství. Tím, že ust. § 24a zák. o rodině určuje délku trvání manželství a dobu, po níž manželé spolu nežijí, jako základní předpoklad pro rozvod ve smyslu tohoto ustanovení a určuje povinnost splnění dalších taxativně uvedených předpokladů, zároveň vylučuje, aby podle tohoto ustanovení, s důsledky z toho vyplývajícími, bylo rozvedeno manželství, které určené náležitosti nespĺňuje. Právní názor, který odvolací soud ve věci zaujal a k jehož posouzení bylo podle ust. § 239 odst. 1 o. s. ř. připuštěno dovolání, nelze zpochybnit ani z hlediska článku 2 odstavce 3 Listiny základních práv a svobod.

21. K výnosům výlučného majetku spadajícím do bezpodílového spoluvlastnictví manželů

§ 143 obč. zák.

Nájemné z bytů a nebytových prostor v domě, který získal jeden z manželů v restituci, a který je proto pouze jeho vlastnictvím, je předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů, pokud bylo vyplaceno za trvání manželství.

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31. 1. 1997, sp. zn. 24 Co 15/97

Z odůvodnění:

Napadeným usnesením soud I. stupně ve výroku I. podle § 1751 odst. 1 o. s. ř. určil obecnou cenu majetku, který měla zůstavitelka v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů s pozůstalým manželem F. K., částkou 678 330,90 Kč a dále rozhodl, co z tohoto majetku připadá do dědictví a co pozůstalém manželovi F. K. Přitom mimo jiné zařadil do majetku v BSM v plné výši zůstatky vkladů na dvou vkladních knížkách, vedených u pobočky České spořitelny, a. s., v P. Výrokem II. určil obecnou cenu majetku zůstavitelky ke dni úmrtí částkou 3 097 695,50 Kč, výši dluhů částkou 5 317 Kč a čistou hodnotu dědictví částkou 3 092 378,50 Kč, přičemž mimo jiné vycházel z výroku I. o vypořádání BSM, a zařadil do dědictví také 1/2 zůstatku na výše uvedených vkladních knížkách.

Proti tomuto usnesení podali odvolání F. K. ml. a M. S., kterým bylo jako dětem a právním nástupcům pozůstalého manžela F. K., zemřelého v průběhu dědického řízení po zůstavitelce (18. 4. 1996), doručeno napadené usnesení vydané až po úmrtí pozůstalého manžela. V odvolání namítali, že na obě vkladní knížky ukládal pozůstalý manžel F. K. prostředky,

které mu náležely jako spoluvlastníkoví jedné poloviny domu čp. 324 v kat. ú. B. z nájemného za nebytové prostory a bytové jednotky v tomto domě. Tato polovina domu byla pozůstalému manželovi vydána dohodou o vydání věci uzavřenou podle zák. č. 87/1991 Sb. Pozůstalý manžel F. K. se právem domníval, že obě uvedené vkladní knížky patří do jeho výlučného vlastnictví, o čemž svědčí i jeho závěť. Proto vklady na uvedených vkladních knížkách, resp. jejich podstatná část, neměly být zařazovány do BSM. Odvolatelé navrhli, aby odvolací soud zrušil napadené usnesení a vrátil věc k dalšímu řízení. K odvolání připojili fotokopii dohody o vydání domu čp. 324, která byla registrována dne 26. 9. 1991 Státním notářstvím v P., a fotokopii závěti pozůstalého manžela F. K. ze dne 14. 6. 1993, ve které výslovně označuje zůstatky na obou uvedených vkladních knížkách za svůj majetek.

Odvolání není důvodné.

Právní názor odvolatelů, že nájemné z domu, resp. podílu na domě, nabytého některým z manželů v restituci do výlučného vlastnictví, nenáleží do BSM, odvolací soud nesdílí. Jde tu o obecnou otázku, zda výnosy majetku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, získané za trvání manželství, jsou ve smyslu § 143 obč. zák. předmětem BSM, či nikoli.

Podle § 143 obč. zák. je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů vše, co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí nabytých dědictvím, darem, resp. vydaných v restituci jednomu z manželů, a s výjimkou věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů. Kromě právě uvedených výjimek je tedy v BSM vše, co bylo nabyto jedním z manželů za trvání manželství.

Jestliže v této věci získal pozůstalý manžel F. K. za trvání manželství se zůstavitelkou podle předpisů o restituci polovinu domu čp. 324 v B., který vlastnil před uzavřením manželství, je tato polovina nemovitosti nepochybně v jeho výlučném vlastnictví ve smyslu § 143 obč. zák. Z toho však nevyplývá, že by ve výlučném vlastnictví pozůstalého manžela F. K. byly také všechny příjmy, které mu z tohoto majetku za trvání manželství se zůstavitelkou plynuly. Z ustanovení § 143 obč. zák. nelze totiž dovodit, že by z BSM byly vyloučeny vedle majetku, který je tam výslovně uveden, také výnosy z tohoto majetku. Odvolací soud v této souvislosti upozorňuje na judikaturu, která došla k obecnému závěru, že výnosy, užítky a přírůstky věci patří do BSM, ať už věc sama je v BSM, nebo ve vlastnictví jednoho z manželů (R 42/72, str. 115, odst. 4).

Při tomto právním posouzení věci není rozhodující, jaká část vkladů na uvedených vkladních knížkách pocházela z nájmu za nebytové prostory a byty v domě. V této souvislosti však odvolací soud připomíná, že darovací smlouvou ze dne 30. 3. 1993, jejíž fotokopie je ve spise založena, převedl zůstavitel svoji polovinu domu čp. 324 s 1/2 stavební parcely č. 892 v k. ú. B. do vlastnictví zůstavitelky, s účinky ke dni 19. 4. 1993.

Vzhledem k tomu, že na základě výše uvedeného právního názoru považuje odvolací soud za správné, aby do BSM byly zařazeny i výnosy z majetku náležejícího jen jednomu z manželů, a soud 1. stupně tento majetek do BSM zařadil, bylo napadené usnesení jako věcně správné potvrzeno (§ 219 o. s. ř.).

22. K závaznosti podpisu směnky jen jedním z manželů

§ 143, § 145 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

K závaznosti podpisu směnky jedním z manželů, kteří nemají rozdělené bezpodílové spoluvlastnictví manželů, nevyžaduje se souhlas druhého z manželů s tímto podpisem.

Vrchní soud v Praze, rozsudek sp. zn. 5 Cmo 735/95 ze dne 25. 11. 1996
PrRo 4/1997

Z odůvodnění:

V odvolacím řízení byla vznesena námitka neplatnosti podpisu s ohledem na prohlášení manžela odpůrkyně ze dne 22. 11. 1996. Z tohoto prohlášení odvolací soud zjistil, že jmenovaný se jím neplatnosti podpisu odpůrkyně na směnce domáhá. To je významné potud, že neplatnost právních úkonů jednoho z manželů založená na ustanovení § 145 obč. zák. je neplatností relativní podle § 40a obč. zák., a je tedy nutno se této neplatnosti dovolat. Dovolat se může jistě nejen manžel, který takový právní úkon trpící případně touto vadou provedl, ale i druhý z manželů. Přesto odvolací soud k této námitce nepřihlédl, a to jak z důvodů věcných, tak i formálních.

Pokud jde o věcnou stránku, je podstatné zejména to, že ustanovení § 145 obč. zák. se týká nepochybně dispozic s majetkem, který je součástí bezpodílového spoluvlastnictví manželů, jak vyplývá z textu tohoto ustanovení i z jeho systematického zařazení do části druhé – Věcná práva – a do hlavy druhé – Spoluvlastnictví – občanského zákoníku. Toto ustanovení nachází se pod marginálním nadpisem Bezpodílové spoluvlastnictví manželů. To je

definováno v § 143 obč. zák. jako vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkami uvedenými v tomto ustanovení. Ustanovení § 145 obč. zák. se týká nakládání s tímto majetkem. Nelze je však vztáhnout na jakékoliv právní úkony jednoho z manželů, nezakládá právo, aby jeden z manželů trvale kontroloval jakékoli právní úkony druhého manžela. Směnečné závazky jsou vždy závazky peněžitými a nejde v jejich případech o dispozici se společným majetkem, a to ani pro případ, že by směnka nebyla uhrazena, nebyl by tím nutně společný majetek dotčen, neboť i za trvání manželství mohou mít manželé některé věci ve svém výhradním vlastnictví, a tedy i dluhy ze směnky, i kdyby nebylo jiné právní úpravy, mohly být případně uhrazeny i z takového majetku, aniž by tím musel být společný majetek vůbec dotčen. Jde o obecné konstatování, aniž se musí taková situace vždy vyskytnout. Zda v tomto případě odpůrkyně má nějaký takový majetek, zjišťováno nebylo, neboť to není významné. Důležité je, že taková možnost zde vůbec je představitelná. Mimoto je nutno poukázat na ustanovení § 147 obč. zák., které přímo počítá s pohledávkami proti jen jednomu z manželů a pro tento případ připouští jejich uspokojení i ze společného majetku. Proto tuto dodatečnou námitku nebylo možno přijmout již z důvodů věcných.

Vedle toho ovšem nelze přehlédnout ani překážky formální. I kdyby totiž taková námitka byla možná z hlediska hmotněprávního, stejně brání jejímu uplatnění skutečnost, že manžel odpůrkyně účastníkem řízení není, nemůže tedy vznášet proti směnečnému platebnímu rozkazu žádné námitky. Šlo by o námitku podanou neoprávněnou osobou podle § 175 odst. 3 o. s. ř. Konečně i kdyby jmenovaný byl účastníkem řízení, i pro tuto námitku by se na něj vztahovala lhůta tří dnů pro podání námi-

tek. Tedy i tam, kde by z hmotného práva vyplývala možnost vznášet určité námitky v delších lhůtách, je-li rozhodnuto formou směnečného nebo šekového platebního rozkazu, přece musí být vzneseny i tyto námitky ve lhůtě tří dnů od doručení takového platebního rozkazu pod sankcí, že jinak tento platební rozkaz nabude účinků pravomocného rozsudku.

23. K platnosti úvěrové smlouvy uzavřené bez souhlasu druhého z manželů

§ 145 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Úvěrovou smlouvu může manžel platně uzavřít i bez souhlasu druhého manžela.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 10. 1995, sp. zn. 5 Cmo 604/94
PrRo 6/96

Z odůvodnění:

V dané věci byla neplatnost smlouvy namítána mj. i pro nedostatek souhlasu manželky odpůrce. Ustanovení § 145 odst. 1 obč. zák., které je systematicky zařazeno v části týkající se vlastnických práv a konkrétně v hlavě pojednávající o spoluvlastnictví, týká se právě nakládání s majetkem, který je součástí bezpodílového vlastnictví manželů. Tedy jde zejména o věci, které manželé již vlastní. Nedotýká se tedy právních úkonů jednoho či druhého manžela obecně. Vztahuje se jen na úkony, které se vážou k věcem, které již součástí bezpodílového vlastnictví manželů jsou. Jde-li o jiné než běžné právní úkony týkající se těchto věcí, je nutný souhlas druhého manžela. V tomto případě jde o smlouvu úvěrovou, kterou je sledován cíl získat finanční prostředky. Tyto prostředky při uzavření smlou-

vy tedy ještě v majetku manželů být nemohou. Až po čerpání úvěru stanou se věci za úvěr pořízené součástí bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Tyto právní úkony tedy režimu § 145 odst. 1 obč. zák. nepodléhají, a proto bylo možno úvěrovou smlouvu uzavřít platně i jen jedním manželem, jednajícím vlastním jménem. Z toho ostatně vychází i v odvolání zmiňovaná judikatura, která nepostuluje, že nejde v případě půjčky o běžnou záležitost, ale právě že nejde o nakládání se společným majetkem.

Ustanovení § 145 odst. 1 obč. zák. skutečně nedoznalo při novelizaci občanského zákoníku, sledující jeho přizpůsobení změnám společenským podmínkám, změny. Není to však důvodem vznášet do tohoto ustanovení výklady, které v něm jako možné vůbec obsaženy nejsou. Jestliže zůstalo beze změny toto ustanovení, neplatí to již o úpravě bezpodílového spoluvlastnictví manželů celku, kdy zejména ustanovení § 148 odst. 2 obč. zák. dává možnost při podnikání druhého manžela žádat zrušení bezpodílového spoluvlastnictví, a tím předejít tomu, aby neúspěch z podnikání jednoho z manželů dopadl i na druhého manžela. Tato okolnost je s ohledem na ustanovení § 147 odst. 1 obč. zák. závažná. Tedy platná právní úprava chrání druhého z manželů. Naproti tomu by nebylo zřejmě vůbec možné, aby obchodní styk byl postaven na zcela nejistých základech v podobě právem nepředpokládaných případů, kdy by byl požadován souhlas druhého manžela. Hledisko, které dříve mohlo být univerzální pro většinu rodin, se s postupnou majetkovou diferenciací relativizuje. Tedy zatímco v hůře situovaných rodinách přesahuje běžné nakládání již dispozice s věcmi poměrně běžnými, u rodin lépe majetkově postavených může být v rámci běžného hospodaření i nakládání s věcmi v jiných rodinách zcela nedostupnými. Ani z tohoto důvodu není tedy úvěrová smlouva neplatná. S ohledem na tento závěr byl

by další výslech vedlejšího účastníka v odvolacím řízení nadbytečný.

24. K vypořádání věci, jejíž hodnota se od zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů podstatně snížila

§ 143, § 149 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 509/1991 Sb.

Je-li předmětem vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů rozestavěný rodinný dům, jehož hodnota od zániku tohoto spoluvlastnictví do jeho vypořádání vlivem klimatických podmínek a jeho neudržování a neužívání oběma účastníky podstatně poklesla, musí tento pokles hodnoty postihnout oba účastníky, ledaže by tento stav výlučně zavinił jeden z nich.

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 5. 1988, sp. zn. 5 Co 391/88

25. K vlastnictví věci vytvořené manžely. K úhradě nákladů vynaložených na předmět bezpodílového spoluvlastnictví manželů při změně ceny věci

§ 143, § 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou č. 91/1998 Sb.

Nabytím věci za trvání manželství je i vytvoření věci oběma manžely nebo jedním z nich v době po uzavření manželství.

Jestliže byla nějaká věc získána za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví zčásti z prostředků patřící

cích jen jednomu z manželů, pak při vypořádání je manžel, z jehož prostředků byl tento náklad vynaložen, oprávněn toliko požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co takto vynaložil. Jestliže by v době vypořádání byla hodnota věci (např. v důsledku opotřebení společným užíváním) nižší, než byla její původní hodnota, bylo by třeba k tomu přihlédnout a náklady, které na ni jeden z manželů ze svých prostředků vynaložil, by se nenahradily v plné výši, nýbrž jen ve výši redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci. Jestliže by v době vypořádání byla hodnota věci vyšší než původní hodnota, pak by se k tomuto zvýšení při stanovení náhrady nákladů, vynaložených jen z prostředků jednoho z manželů, nepřihlíželo. Do bezpodílového spoluvlastnictví totiž náleží a oběma manželům je společná věc v takto zvýšené hodnotě, takže z této zvýšené hodnoty se vycházelo i při stanovení podílů na společném majetku.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1037/2004

Z odůvodnění:

Dovolací soud nejprve považoval v dané věci za nutné zdůraznit, že je vázán skutkovými zjištěními, ze kterých odvolací soud vycházel. V daném případě jde o skutková zjištění, že se stavbou domu započali účastníci po uzavření manželství, o tom, z jakých prostředků včetně materiálu byl dům postaven, a že se na stavbě domu podíleli členové rodin obou účastníků.

Rozhodnutím zásadního významu nemůže rozsudek odvolacího soudu činit závěr, že dům, s jehož stavbou bylo započato po uzavření manželství a tato stavba byla financována i ze společných prostředků, se stal předmětem BSM. Takový závěr jednoznačně vyplývá z ustanovení § 143 obč.

zák., v němž je uvedeno, že v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů. Kromě toho lze odkázat i na rozhodnutí publikované pod R 26/1989 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, podle kterého nabytím věci (majetku) za trvání manželství (§ 143 obč. zák.) je i vytvoření věci oběma manžely nebo jedním z nich v době po uzavření manželství.

Ani aplikace § 150 obč. zák. odvolacím soudem neznamená zásadní význam jeho rozhodnutí. Podle tohoto ustanovení se při vypořádání vychází z toho, že podíly účastníků jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek.

Při určení výše vnosu se ani odvolací soud neodchýlil od konstantní judikatury, vycházející z rozhodnutí R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 141 – 142, podle kterého „jestliže byla nějaká věc získána za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví zčásti z prostředků patřících jen jednomu z manželů, pak při vypořádání je manžel, z jehož prostředků byl tento náklad vynaložen, oprávněn toliko požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co takto vynaložil. Jestliže by v době vypořádání byla hodnota věci (např. v důsledku opotřebení společným užíváním) nižší, než byla její původní hodnota, bylo by třeba k tomu přihlídnout a náklady, které na ni jeden z manželů ze svých prostředků vynaložil, by se nenahrádily v plné výši, nýbrž jen ve výši redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci. Jestliže by v době vypořádání byla hodnota věci vyšší než původní hodnota, pak by se k tomuto zvýšení při

stanovení náhrady nákladů, vynaložených jen z prostředků jednoho z manželů, nepřihlíželo. Do bezpodílového spoluvlastnictví totiž náleží a oběma manželům je společná věc v takto zvýšené hodnotě, takže z této zvýšené hodnoty se vycházelo i při stanovení podílů na společném majetku“.

Také závěr o rovnosti podílů vychází ze skutkových zjištění, kterými je dovolací soud vázán, totiž že na stavbě pracovali oba účastníci, rodiče obou účastníků a bratr žalované. Vnos žalované byl zohledněn při finančním vypořádání a k zájmům nezletilého dítěte soud přihlíží při kvalitativním vypořádání, tj. úvaze, která ze společných věcí má být tomu kterému manželovi přikázána. Poukaz žalované na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2914/99 je nepřipadný, neboť se týkalo vypořádání věci, pořízené jedním z manželů po zrušení společné domácnosti z peněz získaných úvěrem, dosud neuhrazeným. Také v rozhodnutí R 70/1965 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek je uvedeno, že „zřetel na potřeby nezletilých dětí je třeba posoudit podle povahy konkrétního případu, podle povahy, určení a životnosti věcí, které jsou předmětem vypořádání, jakož i se zřetelem k tomu, zda konkrétní věc může být užívána i jinou osobou než nezletilými dětmi, případně po jak dlouhou dobu bude dětmi užívána. I při dodržení zřetele k potřebám nezletilých dětí případnou takové věci, jež budou sloužit dětem, tomu z manželů, do jehož výchovy jsou děti svěřeny; nemusí tu závěr respektující toto zákonné hledisko vyústit i ve zvýšení podílu tohoto manžela“.

Dovolací soud také neshledal, že závěr soudů obou stupňů ohledně obvyklé ceny domu je v rozporu s hmotným právem.

Podle § 2 odst. 1 zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku, se majetek a služby oceňují obvyklou cenou, pokud tento zákon nestanoví jiný způsob oceňování. Obvyklou

cenou se pro účely tohoto zákona rozumí cena, která by byla dosažena při prodeji stejného, popřípadě obdobného majetku nebo při poskytování stejné nebo obdobné služby v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni ocenění. Přitom se zvažují všechny okolnosti, které mají na cenu vliv, avšak do její výše se nepromítají vlivy mimořádných okolností trhu, osobních poměrů prodávajícího nebo kupujícího ani vliv zvláštní obliby. Mimořádnými okolnostmi trhu se rozumějí například stav tísně prodávajícího nebo kupujícího, důsledky přírodních či jiných kalamit. Osobními poměry se rozumějí zejména vztahy majetkové, rodinné nebo jiné osobní vztahy mezi prodávajícím a kupujícím. Zvláštní oblibou se rozumí zvláštní hodnota přikládaná majetku nebo službě vyplývající z osobního vztahu k nim.

Znalec Ing. B. O. vycházel při stanovení obvyklé ceny z kupní ceny domu (s pozemkem) srovnatelného s domem účastníků (který tak charakterizoval i znalec Ing. P. Ř.), přihlédl k navýšení cen nemovitostí, k němuž v dané lokalitě došlo z důvodu vybudování automobilového podniku, a k tomu, že jde o cenu samotného domu bez pozemku. Také znalkyně J. M., jak vyplývá zejména z jejího ústního doplnění znaleckého posudku před soudem prvního stupně dne 2. září 2002, určila ceny movitých věcí nejen s přihlédnutím k jejich opotřebení ke dni zániku manželství účastníků, ale také k tomu, za jakou cenu by je bylo možné v uvedeném čase pořídit.

26. K dluhům manželů rozvedených před 1. 8. 1998

§ 143, § 145 obč. zák.

Pokud bylo manželství pravomocně rozvedeno před 1. 8. 1998, nestaly se dluhy bývalých manželů součástí jejich společného jmění.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2003, sp. zn. 33 Odo 250/2002

Z odůvodnění:

Okresní soud v Českých Budějovicích rozsudkem ze dne 22. října 2001, čj. 12 C 17/2000-81, zamítl žalobu, aby žalovaný byl povinen zaplatit žalobcům, kteří jsou vůči němu oprávněni společně a nerozdílně, částku 38 500 Kč s 12% úrokem z prodlení od 14. 2. 2000 do zaplacení, a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Soud prvního stupně zjistil, že žalobci poskytli dne 30. 12. 1997 žalovanému a jeho tehdejší manželce M. B. půjčku ve výši 38 500 Kč, o čemž sepsali a podepsali potvrzení. Soud dále zjistil, že manželství žalovaného bylo rozvedeno a rozsudek nabyl právní moci 11. 7. 1998. Soud vzal za prokázané, že byla sjednána smlouva o půjčce bez dohodnuté doby plnění a že žalovaný byl vyzván k zaplacení dlužné částky právním zástupcem žalobců, a to doporučeným dopisem, který žalovaný převzal 8. 2. 2000, v němž žádal uhrazení dlužné částky do pěti dnů od jeho doručení; zaplaceno tedy mělo být do 13. 2. 2000. Soud prvního stupně posuzoval vztahy účastníků řízení podle občanského zákoníku účinného do 1. 8. 1998, kdy nabyla účinnosti jeho novela provedená zákonem č. 91/1998 Sb. Podle § 145 odst. 2 občanského zákoníku v tomto znění platilo, že z právních úkonů týkajících se společných věcí jsou oprávněni a povinni oba manželé společně a nerozdílně. Smlouvou o půjčce však nebyly dotčeny společné věci, neboť touto smlouvou byly peníze do bezpodílového spoluvlastnictví manželů teprve získávány. Vzhledem k tomu, že uvedeným občanským zákoníkem nebyla pasivní solidarita manželů upravena ani ze smlouvy o půjčce nevyplývá, že by byla sjednána, nejde o solidární závazek, ale o závazek dělený. Vztah účastníků se řídí § 511 odst. 2 uvedeného občanského zákoníku, podle něhož platí, že není-li právním

předpisem nebo rozhodnutím soudu stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak, jsou podíly všech dlužníků na dluhu ve vzájemném poměru stejné. Soud prvního stupně uzavřel, že pokud nebylo ujednáno, za jakou část závazku ten který z manželů odpovídá, odpovídá každý z nich za závazek celý s tím, že splněním jednoho zaniká v rozsahu tohoto plnění povinnost druhého; měl být tedy žalován žalovaný i jeho bývalá manželka, a pokud se tak nestalo, jde o nedostatek pasivní legitimace a žalobu bylo nutno zamítnout.

K odvolání žalovaných Krajský soud v Českých Budějovicích rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalovaný je povinen zaplatit žalobcům, kteří jsou vůči němu oprávněni společně a nerozdílně, částku 38 500 Kč s 12% úrokem z prodlení od 14. 2. 2000 do zaplacení, změnil výrok o náhradě nákladů řízení a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud přisvědčil právnímu závěru soudu prvního stupně, podle něhož je věc nutno posuzovat podle občanského zákoníku účinného do 31. 7. 1998, který neměl ustanovení o tom, že závazky, které tvoří společné jmění manželů, plní oba společně a nerozdílně, jak je tomu od 1. 8. 1998 stanoveno v § 145 odst. 3 občanského zákoníku. V ostatním však odvolací soud dospěl k jiným právním závěrům. Vyšel z přechodných ustanovení výše zmíněného zákona č. 91/1998 Sb., v jehož článku VIII č. 2 je stanoveno, že věci, které ke dni 1. srpna 1998 tvořily bezpodílové spoluvlastnictví manželů, se stávají součástí společného jmění manželů. Pohledávky a dluhy, které vznikly před 1. srpnem 1998 a které se podle tohoto zákona považují za součást společného jmění manželů, se stávají jeho součástí. Společné jmění manželů pak tvoří podle § 143 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týka-

jících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého. V daném případě manželů B. se jednalo o smlouvu o půjčce, kterou uzavřeli oba a která se netýkala majetku náležejícího jen jednomu z nich. Odvolací soud uzavřel, že v této věci jde o dluh, který se ve smyslu článku VIII č. 2 zákona č. 91/1998 Sb. považuje za součást společného jmění manželů, na který dopadá režim § 145 odst. 3 občanského zákoníku, že závazky, které tvoří společné jmění manželů, plní oba manželé společně a nerozdílně. Bylo tedy jen věci žalobců, zda podají žalobu proti oběma zavázaným dlužníkům nebo jen proti žalovanému.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání, neboť se domnívá, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci, a je tudíž dán dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. b) občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“). Za správný považuje rozsudek soudu prvního stupně, podle kterého nebyla zákonem upravena pasivní solidarita manželů, takže se jednalo o závazek dělený. Pokud nebyla žalována také M. B., jde tu o nedostatek pasivní legitimace. Dovolatel dále poukázal na okolnost, k níž odvolací soud nepřihlédl, tj. souběžně probíhající řízení mezi dovolatelem a jeho bývalou manželkou o předmětné půjčce, a to před Okresním soudem v Havlíčkově Brodě pod sp. zn. 10 C 2/2001 ve věci vypořádání SJM. Dosud nepravomocným rozsudkem z 25. 1. 2002 bylo rozhodnuto, že dluh ve výši 38 500 Kč je povinna uhradit M. B. Dovolatel navrhl, aby Nejvyšší soud ČR rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Nejvyšší soud České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“) jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podá-

no včas oprávněnou osobou, obsahuje stanovené náležitosti a je podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. přípustné, přezkoumal napadený rozsudek odvolacího soudu podle § 242 odst. 1 a 3 o. s. ř. a dospěl k závěru, že dovolání je důvodné.

Nejvyšší soud posoudil rozsudek odvolacího soudu z hlediska uplatněných dovolacích důvodů, jimiž je vázán, a to i z hlediska jejich obsahového vymezení v dovolání. Dovolatel uplatnil dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., jímž lze namítat, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Nesprávným právním posouzením je omyl soudu při aplikaci práva na zjištěný skutkový stav. O mylnou aplikaci právních předpisů se jedná, jestliže soud použil jiný právní předpis, než který měl použít, nebo aplikoval sice správný právní předpis, ale nesprávně jej vyložil. V posuzované věci jde o právní posouzení závazku manželů, který vznikl za účinnosti občanského zákoníku, ve znění do 31. 7. 1998, tedy v době, kdy byly majetkové vztahy manželů řešeny institutem bezpodílového spoluvlastnictví manželů, přičemž tento závazek je věřiteli vymáhán soudní cestou v době po přijetí tzv. velké novely zákona o rodině provedené zákonem č. 91/1998 Sb., účinným k 1. 8. 1998, kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů. Tato novela vedle úpravy rodinněprávních vztahů podstatně zasáhla do manželského majetkového práva, včetně jeho základního institutu. Novela přisvědčila výkladu praxe, která dlouho narážela na nedostatky institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů, jehož předmětem nebyly závazky vzniklé za trvání manželství. Bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo uvedenou novelou plně nahrazeno širším institutem společného jmění manželů, jehož předmět tvoří podle § 143 odst. 1 písm. b) občan-

ského zákoníku (dále jen „obč. zák.“) také závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků, týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého. V posuzované věci vznikl závazek žalovaného a jeho manželky 30. 12. 1997, takže soudy obou stupňů postupovaly správně, když posuzovaly vznik závazku podle občanského zákoníku, ve znění do 31. 7. 1998.

Ustanovení § 143 obč. zák., ve znění účinném do 31. 7. 1998, upravovalo, že v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věci získaných dědictvím nebo darem, jakož i věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů, a věci vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka. Podle § 145 odst. 2 tohoto obč. zák. jsou z právních úkonů týkajících se společných věcí oprávněni a povinni oba manželé společně a nerozdílně. Z této úpravy je zřejmé, že závazky jednoho či obou manželů vzniklé za trvání manželství nebyly předmětem bezpodílového vlastnictví manželů a pasivní solidarita manželů byla stanovena pouze pro právní úkony týkající se věci v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů. Smlouvou o půjčce však nebyly dotčeny společné věci, neboť touto smlouvou byly peníze do bezpodílového spoluvlastnictví manželů teprve získávány.

Odvolací soud sice vycházel z uvedené úpravy, nicméně pochybil ve svém dalším

postupu, když na posuzovanou věc aplikoval přechodná ustanovení zákona č. 91/1998 Sb. Podle čl. VIII bodu 2 přechodných ustanovení zákona č. 91/1998 Sb. platí, že věci, které ke dni 1. srpna 1998 tvořily bezpodílové spoluvlastnictví manželů, se stávají součástí SJM. Pohledávky a dluhy, které vznikly před 1. srpnem 1998 a které se podle tohoto zákona považují za součást SJM, se stávají jeho součástí. Odvolací soud uzavřel, že předmětný dluh manželů B. se stal součástí jejich společného jmění. Bezpodílové spoluvlastnictví žalovaného a jeho manželky M. B. však zaniklo ke dni 11. 7. 1998, kdy nabyl právní moci rozsudek Okresního soudu v Havlíčkově Brodě ze 4. 6. 1998, čj. 8 C 280/98-30, kterým bylo jejich manželství rozvedeno (viz § 148 odst. 1 obč. zák., podle něhož zánikem manželství zanikne i bezpodílové spoluvlastnictví manželů). Článek VIII bod 2 přechodných ustanovení zákona č. 91/1998 Sb. tedy na bezpodílové spoluvlastnictví žalovaného a jeho bývalé manželky logicky nedopadá, a nemohlo tak dojít k jeho transformaci ve společné jmění manželů.

Z výše uvedeného je zřejmé, že ani další právní závěry odvolacího soudu, který věc nesprávně posuzoval podle § 145 odst. 3 obč. zák., ve znění po jeho novelizaci provedené zákonem č. 91/1998 Sb., nemohou být správné. Citované ustanovení stanoví, že závazky, které tvoří společné jmění manželů, plní oba manželé společně a nerozdílně. Vzhledem k tomu, že tato úprava v občanském zákoníku účinném do 31. 7. 1998 neplatila, je nutno v posuzované věci vycházet z obecné úpravy odpovědnosti za společné závazky. Ustanovení § 511 obč. zák. upravuje postavení více dlužníků, kteří jsou povinni plnit společně a nerozdílně jednomu věřiteli; postavení spoludlužníků, kteří nejsou navzájem vázáni pasivní solidaritou, občanský zákoník však přímo nestanoví. Za této situace je

proto nutné ve smyslu § 491 odst. 2 obč. zák. použít ta ustanovení zákona, která upravují závazky jim nejbližší, pokud samotná smlouva nestanoví jinak.

Obsahem a účelem nejbližším ustanovením občanského zákoníku, který upravuje závazkový vztah, ve kterém je na jedné straně více subjektů, které přitom nejsou v solidárním postavení, je úprava společných práv více věřitelů v § 512 obč. zák. Podle tohoto ustanovení platí, že má-li dlužník splnit dluh více věřitelům a jednali o plnění dělitelné, může každý věřitel požadovat jen svůj díl; není-li jiné dohody, je dlužník oprávněn plnit každému z věřitelů stejný díl. Stejný postup pro manžele, kteří za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví manželů uzavřeli smlouvu o půjčce jako dlužníci, platil také v dosavadní rozhodovací praxi (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 21. 12. 1973, čj. 3 Cz 57/73, který byl publikován ve Sborníku stanovisek, zpráv o rozhodování soudů a soudních rozhodnutí Nejvyšších soudů ČSSR, ČSR a SSR IV, str. 495). V projednávané věci nebyl ve smlouvě o půjčce sjednán konkrétní podíl žalovaného a jeho bývalé manželky na povinnosti vrátit půjčenou částku žalobcům a vlastní úprava smlouvy o půjčce v § 657 a násl. obč. zák. se výší podílů společných dlužníků nezabývá. Z uvedeného je zřejmé, že se jedná o závazky dílčí. V tomto směru nepochybil soud prvního stupně, který k tomuto závěru dospěl. Jeho další závěr o nedostatku pasivní legitimace na straně žalovaného je však již zcela nesprávný. Z ustanovení § 512 odst. 1 obč. zák. vyplývá, že v případě, kdy není jiné dohody, jsou díly všech dlužníků stejné. Pokud žalobci uplatnili nárok na zaplacení dluhu pouze vůči jednomu ze spoludlužníků, nemohou postupovat v rozporu s režimem vyplývajícím z § 512 odst. 1 obč. zák., z něhož je dovozována rovnost spoludlužníků u děleného dluhu. V posuzované věci byli

spoludlužníci pouze dva, žalovaný a jeho bývalá manželka, a proto přísluší každému z nich povinnost zaplatit jednu polovinu společného dluhu.

Námitka dovolatele, že dosud nepravomocným rozsudkem Okresního soudu v Havlíčkově Brodě ze dne 25. ledna 2002, čj. 10 C 2/2001-71, bylo v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů M. B. uloženo, aby uhradila žalobcům dluh z předmětné půjčky ve výši 38 500 Kč, není pro řešení daného sporu významná, neboť ve smyslu § 159 odst. 2 a 3 o. s. ř. není výrok rozsudku v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů závazný pro jejich věřitele.

Rozsudek odvolacího soudu, který uložil žalovanému zaplatit společný závazek v plné výši, proto spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Nejvyšší soud proto podle § 243b odst. 2 věty za středníkem o. s. ř. rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc podle § 243b odst. 3 první věty o. s. ř. vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení. Právní názor vyslovený v tomto rozsudku je závazný; v novém rozhodnutí o věci rozhodne soud o náhradě nákladů řízení včetně nákladů řízení dovolacího.

27. K vlastnictví věci zakoupené z peněz půjčených jedním z manželů. K možnosti manželů vyloučit režim bezpodílového spoluvlastnictví manželů

§ 143, § 143a obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Vznikl-li za trvání manželství dluh, z něhož byl zavázán jenom jeden z manželů, který např. uzavřel vlastním jmé-

nem smlouvu o půjčce, a bylo-li takto získaných peněz použito na koupi určité věci, tj. byla-li za ně získána určitá majetková hodnota, náleží i tato hodnota do bezpodílového spoluvlastnictví.

Dohoda uzavřená formou notářského zápisu podle § 143a obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb., byla jediným právním úkonem, kterým manželé mohli vyloučit nabytí věci do jejich bezpodílového spoluvlastnictví, jestliže do tohoto spoluvlastnictví ze zákona patřila.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2004, sp. zn. 22 Cdo 2345/2003

Z odůvodnění:

S ohledem na již ustálený výklad čl. VIII odst. 2 věty první zákona č. 91/1998 Sb. Nejvyšším soudem a na to, že bezpodílové spoluvlastnictví účastníků zaniklo dne 1. dubna 1997, bylo třeba na daný spor aplikovat ustanovení občanského zákoníku o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví (nyní jde o institut společného jmění manželů), a to ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. (dále „obč. zák.“). V tomto ohledu lze odkázat na rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99, publikovaný v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck, pod C 45 – bod 3. Protože obsah ustanovení § 143 obč. zák. je ve vztahu k řešení daného sporu prakticky shodný s ustanovením § 143 občanského zákoníku, ve znění po novele provedené zákonem č. 91/1998 Sb., nepovažoval dovolací soud pochybení odvolacího soudu, spočívající v aplikaci ustanovení občanského zákoníku, po novele č. 91/1998 Sb., o společném jmění manželů, za důvod pro vyhovění dovolacímu návrhu. Řešení sporné právní otázky odvolacím soudem je zcela správné a odpovídá

soudní praxi dopadající na právní vztahy vzniklé za trvání bezpodílového spoluvlastnictví manželů jak před uvedenou novelizací, tak i po ní.

Podle § 143 obč. zák. v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.

Není sporné, že kupní cena za předmětné nemovitosti byla zaplacená z peněz získaných žalovanou 1) za trvání jejího manželství se žalobcem od banky hypotečním úvěrem.

Bývalý Nejvyšší soud ČSSR již v rozsudku z 28. 11. 1969, sp. zn. 8 Cz 36/69, publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí pod č. 57, ročník 1970, zaujal právní názor, že „vznikl-li za trvání manželství dluh, z něhož byl zavázán jenom jeden z manželů, který např. uzavřel vlastním jménem smlouvu o půjčce, a bylo-li takto získaných peněz použito na koupi určité věci, tj. byla-li za ně získána určitá majetková hodnota, náleží i tato hodnota – za splnění ostatních podmínek uvedených v § 143 obč. zák. a bez ohledu na to, zda byla smlouva o půjčce platně uzavřena – do bezpodílového spoluvlastnictví. K závazku manžela, který takto opatřil peníze, který je povinen je vrátit (ať již jako plnění ze smlouvy o půjčce, či jako neoprávněný majetkový prospěch v případě, že smlouva o půjčce nebyla platně uzavřena) a který je vynaložil ve skutečnosti na spo-

lečný majetek ze svého, se přihlédne při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví“. Nejvyšší soud neměl důvod odchytil se od tohoto právního názoru.

Nabyta-li žalovaná 1) předmětné nemovitosti za trvání manželství za peníze získané hypotečním úvěrem, z něhož byla zavázána jen ona, pak, s ohledem na uvedené, tyto nemovitosti patří do zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví žalobce a žalované 1), neboť nejde o některý z taxativním způsobem v citovaném ustanovení vypočtených případů, kdy se do bezpodílového spoluvlastnictví manželů nenabývá. Na tomto závěru nemůže nic změnit skutečnost, že kupní smlouvu z 26. 4. 1996 uzavřela jako kupující jen žalovaná 1) a že žalobce výslovně souhlasil s nabytím vlastnictví k předmětným nemovitostem jenom žalovanou 1) s tím, že si na ně nečiní žádné nároky. Občanský zákoník, po novele provedeném zákonem č. 509/1991 Sb., ustanovením § 143a odst. 1 sice již přiznal manželům možnost dohodou modifikovat zákonem stanovený rozsah bezpodílového spoluvlastnictví, tato dohoda však podle § 143a odst. 3 vyžadovala formu notářského zápisu. K takové dohodě mezi žalobcem a žalovanou 1) nedošlo. Při její absenci nemohl být vznik bezpodílového spoluvlastnictví vyloučen ani časově posunován ani jinak modifikován, jak tomu ostatně bylo již před uvedenou novelou. Za trvání manželství pak přicházelo v úvahu zrušení bezpodílového spoluvlastnictví jen rozhodnutím soudu za podmínek stanovených § 148 odst. 2 obč. zák. K tomu srov. rozsudek bývalého Nejvyššího soudu SSR z 30. 5. 1973, sp. zn. 2 Cz 51/73, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí pod č. 74, ročník 1973, jehož právní závěry jsou použitelné i na daný případ.

28. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů příkázáním do podílového spoluvlastnictví manželů

§ 143, § 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Bezpodílové spoluvlastnictví manželů, do něhož náleží také rodinný domek, může být výjimečně vypořádáno i tím způsobem, že soud přikáže rodinný domek do podílového spoluvlastnictví manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 2. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1510/2002

Z odůvodnění:

Rozsudku odvolacího soudu nelze nic vytknout, pokud sporné nemovitosti přikázal do výlučného vlastnictví žalované. Odvolací soud rozhodl v souladu se soudní praxí vycházející z rozhodnutí publikovaného pod č. 76 ve Sbírce soudních rozhodnutí, ročník 1970, z něhož vyplývá, že bezpodílové spoluvlastnictví manželů, do něhož náleží také rodinný domek, může být vypořádáno i tím způsobem, že soud přikáže rodinný domek do podílového spoluvlastnictví, že však jde o rozhodnutí výjimečné, dané okolnostmi konkrétního případu. V tomto případě za daných skutečností oběma soudy řádně zjištěných předpoklady pro takové výjimečné rozhodnutí nenastaly.

29. K vlastnictví věci koupené za úrok z peněz jednoho z manželů

§ 143, § 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Úroky z vkladu náležejícího jen jednomu z manželů patří do BSM, a pokud byla věc koupena zčásti i za tyto úroky, je tato věc v BSM, byť na její pořízení

byly použity převážnou mírou i výlučné prostředky jen jednoho z manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2005, sp. zn. 22 Cdo 798/2004
SoRo 8/05

Z odůvodnění:

V daném případě byla kupní smlouva ohledně předmětné nemovitosti uzavřena v roce 1992, tedy v době existence institutu BSM; proto věc dovolací soud posoudil podle občanského zákoníku, ve znění před novelou č. 91/1998 Sb.

V bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů, a věci vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka (§ 143 obč. zák.).

Výnosy, užitky a přírůstky věci patří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, ať již věc sama je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů nebo ve vlastnictví jednoho z manželů (R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 243). Toto stanovisko se opírá o znění § 143 obč. zák., podle kterého do bezpodílového spoluvlastnictví patří vše, co některý z manželů nabyl za trvání manželství, ledaže by šlo o věc, která je tímto ustanovením z bezpodílového spoluvlastnictví vyňata.

Jestliže byla nějaká věc získána za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví zčásti z prostředků patřících jenom jednomu z manželů, náleží za podmínek

uvedených v ustanovení § 143 obč. zák. rovněž do bezpodílového spoluvlastnictví (R 42/1972 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 269). To vyplývá i z § 150 obč. zák., který stanoví, že při vypořádání BSM je každý z manželů oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek. Jinými slovy lze citovanou zásadu vyjádřit tak, že jsou-li na koupi určité věci vynaloženy vedle oddělených prostředků některého z manželů také prostředky náležející do BSM, pak pořízená věc patří do BSM účastníků bez ohledu na výši těchto společných prostředků.

Dovolací soud neshledal důvod k tomu, aby se od uvedených právních názorů, z nichž konstantní soudní praxe vychází, odchýlil. Dovolatelé lze přisvědčit v tom, že po roce 1990 se změnila společenské podmínky natolik, že dosavadní pojetí BSM bylo nutno modifikovat. To ovšem učinila novela občanského zákoníku, provedená zákonem č. 509/1991 Sb., kterou byl do občanského zákoníku zařazen § 143a odst. 1, který stanoví: „Manželé mohou dohodou rozšířit nebo zúžit zákonem stanovený rozsah bezpodílového spoluvlastnictví. Obdobně se mohou dohodnout i o správě společného majetku.“ Manželé tedy měli od 1. 1. 1992, kdy uvedená novela nabyla účinnosti, dostatek možností, jak vyloučit důsledky úpravy nabývání věcí do BSM podle § 143 obč. zák. V daném případě účastníci před uzavřením předmětné kupní smlouvy z 3. 6. 1992 BSM podle § 143a obč. zák. nezúžili.

Proto je správný právní názor odvolacího soudu, že do BSM patří úroky z vkladu náležejícího jen jednomu z manželů, a že pokud byla věc koupena zčásti i za tyto úroky, je v BSM, byť na její pořízení byly použity převážnou mírou i výlučně prostředky jen jednoho z manželů.

30. K vydržení vlastnického práva do společného jmění manželů

§ 132, § 143 obč. zák.

Protože vydržení není uvedeno mezi výjimkami v § 143 obč. zák., má Ústavní soud za to, že stane-li se oprávněný držitel vydržitelem věci, přejde tato věc do bezpodílového spoluvlastnictví manželů (společného jmění manželů), pokud manželé žijí v trvalém manželství za existujícího bezpodílového spoluvlastnictví (společného jmění manželů). K vydržení vlastnického práva k nemovitosti (do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. nyní do společného jmění manželů) dojde také v případě, jestliže alespoň jeden z manželů je v postavení oprávněného držitele, i když druhý manžel o nedostatku či absenci nabývacího titulu k nemovitosti věděl, nebo naopak nesprávně – na základě právního omylu – byl (subjektivně) přesvědčen, že tato nemovitost je v jejich bezpodílovém spoluvlastnictví, resp. společném jmění.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 6. 1996, sp. zn. II. ÚS 219/95

Z odůvodnění:

Navrhovatelé se ve své ústavní stížnosti domáhali zrušení rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem, čj. 11 Co 145/95-46, ze dne 25. 5. 1995, kterým byl potvrzen rozsudek Okresního soudu v Litoměřicích, čj. 7 C 404/93-25, ze dne 25. 11. 1994, neboť jimi měl být porušen čl. 4; čl. 90 a čl. 95 Ústavy a čl. 3 odst. 3; čl. 10 odst. 2 a čl. 11 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Porušení základních práv a svobod spočívá dle názorů navrhovatelů v tom, že v řízení nebyl správně zjištěn skutkový stav a došlo k chybnému právnímu posouzení věci. Konkrétně sou-

dy chybně konstatovaly, že k vydržení nemovitosti nedošlo, neboť navrhovatelé nedrželi věci v dobré víře, a nebyly proto splněny podmínky oprávněné držby, ačkoliv předložili tzv. potvrzení ze dne 7. 8. 1974 o odprodeji rodinného domu, podepsané a potvrzené zástupcem MNV, a dovolávali se rozsahu oprav na nemovitosti včetně plateb všech poplatků a konečně i právního vědomí zúčastněných stran. Soudy se navíc dle navrhovatelů nezabývaly otázkou neplatnosti dodatečného dědického řízení, která měla být řešena jako otázka předběžná. Konečně ve své ústavní stížnosti vytýkali soudům obou stupňů, že se nezabývaly výslechem navrhovatele F. B. a celé jednání bylo vedeno, jako by navrhovatelka byla výlučnou vlastnící. Nad rámec ústavní stížnosti byl Ústavní soud požádán, aby se zabýval otázkou doručování rozsudků do vlastních rukou účastníkům řízení a jejich právní moci, neboť v rozporu s ustanovením § 158 odst. 2 o. s. ř. byl rozsudek zaslán právnímu zástupci a nikoliv účastníkům řízení.

Krajský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti navrhovatelů předeslal, že si navrhovatelé protiřečí, pokud tvrdí, že podmínky ústavní stížnosti jsou dány, a současně namítají, že rozsudky dosud nebyly řádně doručeny a nejsou v právní moci. K vlastnímu obsahu ústavní stížnosti krajský soud zdůraznil, že s námitkami navrhovatelů se již vypořádal ve svém rozhodnutí, na které také odkázal s tím, že se otázkou „platnosti“ dědického řízení nebylo třeba z důvodu nadbytečnosti zabývat.

Vedlejší účastnice ve svém vyjádření k ústavní stížnosti navrhovatelů uvedla, že základním problémem celého sporu bylo, zda došlo ze strany navrhovatelů k vydržení předmětných nemovitostí. Aby došlo k vydržení, konstatuje vedlejší účastnice, musí oprávněný držitel prokázat nejen faktické ovládnání věci po stanovenou dobu

a vůli nakládat s věcí jako s vlastní, ale především dobrou víru, že mu věc patří. Existenci dobré víry se však navrhovatelům nepodařilo prokázat, jak zejména vyplynulo ze svědectví bývalého předsedy MNV, který navrhovatele výslovně upozorňoval na nutnost převod uskutečnit prostřednictvím státního notářství. Dále vedlejší účastnice odmítla, že by došlo k porušení Listiny nebo Ústavy napadeným rozhodnutím, a naopak uvedla, že navrhovatelé porušují její vlastnické právo k nemovitostem tím, že je užívají bez právního důvodu a nejsou ochotni platit ani nájemné. Konečně vyjádřila pochybnost ohledně včasnosti ústavní stížnosti a zcela na závěr navrhla, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl.

Ústavní soud především zkoumal, zda byla ústavní stížnost podána včas. Dle ustanovení § 72 odst. 2 zák. č. 182/1993 Sb. lze ústavní stížnost podat ve lhůtě 60 dnů. Tato lhůta počíná dnem, kdy nabylo právní moci rozhodnutí o posledním prostředku, který zákon k ochraně práva poskytuje. Vzhledem k tomu, že jde o lhůtu procesní, lze konstatovat splnění zákonné lhůty, neboť napadený rozsudek nabylo právní moci dne 28. 6. 1995 a ústavní stížnost byla podána na poště k přepravě dne 25. 8. 1995. Z hlediska namítaného navrhovatelů, totiž nedostatku doručení účastníkům dle § 158 odst. 2 o. s. ř., se uvádí, že navrhovatelé měli v řízení před obecnými soudy zástupce s plnou mocí pro celé řízení, a proto byl rozsudek dle § 49 o. s. ř. správně doručen pouze jemu.

Ústavní soud při projednávání ústavní stížnosti navrhovatelů respektoval, že není součástí soustavy obecných soudů, a nemůže tudíž vykonávat přezkumné pravomoci, to však jen za předpokladu, že napadeným rozhodnutím nebylo porušeno základní právo nebo svoboda, zaručené ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy. Vzhledem k tomu, že navr-

hovatelé uplatnili námitky, spočívající právě v porušení základních práv a svobod, nezbylo Ústavnímu soudu než napadené rozhodnutí a řízení mu předcházející přezkoumat. Z vyžádaného spisu Okresního soudu v Litoměřicích, sp. zn. 7 C 404/93, Ústavní soud zjistil, že paní D. P. (nyní vedlejší účastnice) se žalobním návrhem domáhala vydání rozsudku, kterým by byli odpůrci (nyní navrhovatelé) zavázáni k povinnosti vyklidit dům se stavební parcelou v obci k. ú. D., neboť je jeho jedinou vlastníci, a to na základě rozhodnutí Státního notářství v Litoměřicích ze dne 12. 1. 1988, sp. zn. D 90/88. Navrhovatelé žádali zamítnutí návrhu a posléze uplatnili vzájemný návrh, kterým se domáhali určení, že jsou na základě vydržení vlastníky sporné nemovitosti, neboť ji od ledna 1974 fakticky drží, o jejím prodeji se dohodli s matkou D. P., která jim také vystavila potvrzení ze dne 7. 8. 1974 o zaplacení kupní ceny, a to aniž jim bylo něco známo o nutnosti písemné kupní smlouvy a její registrace.

Soudy obou stupňů pak na základě výslechu 1) paní D. P., která uvedla, že o existenci nemovitosti se dozvěděla až při dodatečném projednání dědictví na státním notářství v roce 1988, a dále, že její matka A. D. zemřela v roce 1985, ale ona se s ní stýkala spíše sporadicky, takže k odprodeji domu se nemůže vyjádřit; 2) navrhovatele F. B., který uvedl, že o tom, že by s manželkou neměli být vlastníky, se dozvěděl, až když je navštívila D. P.; dále uvedl, že veškeré záležitosti, týkající se koupě předmětné nemovitosti, vyřizovala manželka a on byl od toho, aby pracoval, a zajistil tak zaplacení kupní ceny, investice i vlastní přestavbu celého domu; 3) navrhovatelky M. B., která uvedla, že se dohodly s matkou D. P. A. D., že jí prodá předmětný dům za částku 17 500 Kčs, přičemž znalecký posudek obstarala prodávající, jež také převzala kupní cenu, kterou jí zaplatila na

místním národním výboře za přítomnosti J. K., který zformuloval potvrzení ze dne 7. 8. 1974; dále uvedla, že s potvrzením ze dne 7. 8. 1974 i se znaleckým posudkem jela na Státní notářství v Litoměřicích, tam ji ale poslali na Pozemkovou knihu, kde jí bylo řečeno, aby zjistila, kdo byl vlastníkem před D., v této fázi však již nechala záležitost být, protože byl všude nepořádek a z jedněch dveří ji posílali do druhých; později, když zemřela prodávatelka, šla na výzvu své matky na státní notářství, a tak vlastně způsobila dodatečné projednání dědictví, to bylo v roce 1988; dále uvedla, že sourozenci D. P. se nemovitostí zřekli, protože věděli, že nemovitost poctivě zaplatili; 4) svědkyně J. B., sestry D. P., která uvedla, že její matka A. D., prodávající, bydlela u ní asi 10 let před svou smrtí, přitom ona sama věděla, že maminka nemovitost prodala, ale nic jiného, dále uvedla, že sama o dům zájem neměla, mimo jiné proto, že přece nebude z předmětné nemovitosti stěhovat navrhovatele, když si to tam opravili; 5) svědkyně J. K., který uvedl, že předmětný dům byl v dezolátním stavu, že jak za přítomnosti navrhovatelky M. B., tak prodávající A. D. obě upozorňoval, že nestačí, že si daly peníze, že musí mít kupní smlouvu a musí se k notářům; dále uvedl, že když náhodně potkal prodávající A. D., ptal se jí, jestli už je věc v pořádku, a ona sama ho ujistila, ať se nebojí, že záležitost již byla dána do pořádku; 6) svědkyně F. P., bratra D. P., který uvedl, že věděl, že matka A. D. dům prodala a že také dostala peníze; dále uvedl, že si vzpomíná, jak jednou za ním matka A. D. přijela do Litoměřic a ptala se ho, zda s ní může jít na okres, že chce dát barák dohromady, což jí on odmítl, že musí do práce; současně dodal, že matka musela tušit, že něco není v pořádku, když jej vyhledala; a konečně na základě listinných důkazů, tj. výpisu z katastru nemovitostí z 16. 10. 1992; spisu Státního notářství v Litoměřicích, sp. zn. D 90/88, a potvrzení ze dne 7. 8. 1974

dospěly k závěru, že navrhovatelé nenabýli vydržením vlastnického práva k předmětné nemovitosti, neboť neprokázali existenci dobré víry. Naopak z provedených důkazů, konkrétně z výpovědi navrhovatelky M. B., která sama připustila existenci pochybností o vlastnictví nemovitosti, a z potvrzení podepsaného navrhovatelkou M. B., prodávající A. D., svědkem K., o převzetí finanční částky ze dne 7. 8. 1974, ve kterém se výslovně uvádí, že kupující uhradí náklady na sepsání kupní smlouvy, shledaly oba soudy za prokázané, že navrhovatelé již v době sepsání tohoto potvrzení věděli, že k převodu nemovitosti je nutná písemná kupní smlouva, a pouze svou liknavostí neuvedli věc do náležitého právního stavu.

Krajský soud navíc konstatoval, že otázku dobré víry je třeba hodnotit objektivně a nikoliv pouze ze subjektivního hlediska, tj. osobního přesvědčení. Kritériem pro potvrzení dobré víry je, jak uvádí krajský soud, zda držitel při normální opatrnosti, kterou lze na každém subjektu rozumně požadovat, neměl a nemohl mít, nebo měl a mohl mít pochybnosti o tom, že mu věc, kterou fakticky ovládá, patří. Návrh na určení, že navrhovatelé jsou vlastníky nemovitostí, byl proto zamítnut a vzhledem k tomu, že neoprávněně zasahují do vlastnického práva D. P., byla jim uložena povinnost vyklidit sporné nemovitosti po přidělení bytové náhrady. Ústavní soud pak z připojeného spisu dále zjistil, a to ze znaleckého posudku předloženého soudům k důkazu, č. 936/94, ze dne 11. 10. 1994, že současná cena nemovitosti činí 345 886 Kč. Jak vyplývá ze shora uvedeného, oba soudy dovodily nedostatek existence dobré víry u obou navrhovatelů, aniž by vzaly na vědomí, že z výpovědi jak navrhovatele, tak navrhovatelky jasně plyne, že záležitost, týkající se zakoupení předmětných nemovitostí, byla věcí navrhovatelky, zatímco věcí navrhovatele bylo, aby prací zajistil jak zaplacení kupní ceny

i investic, vynaložených na přestavbu domu, tak vlastní přestavbu, což také nepřímo potvrdil svědek K., jednající pouze z navrhovatelkou, a vyplývá i ze skutečnosti, že potvrzení ze dne 7. 8. 1974 podepisovala jen navrhovatelka, přičemž právě s ohledem na shora uvedenou dohodu mezi manžely není důvodu pochybovat ani o tom, že navrhovatel se skutečně dozvěděl nejdříve až v roce 1988, když je navštívila D. P., nyní vedlejší účastnice, o tom, že by neměli být vlastníky. Lze tedy skutečně v tomto konkrétním případě mít za to, že navrhovatel splňuje podmínku dobré víry, a to i s ohledem na rozsah přestavby, kterou realizoval, neboť neměl a ani nemohl mít pochybnosti o tom, že mu nemovitosti nepatří. Splnění dalších náležitostí vydržení, jako je faktické ovládnutí věci a vůle nakládat s ní jako se svou, je nesporné. Stejně tak, pokud jde o dobu nepřetržitě držby nutnou pro vydržení, i v tomto směru lze konstatovat její splnění, ve smyslu § 135a, 132a odst. 1 a § 507a odst. 3 obč. zák., ve znění zák. č. 131/1982 Sb., neboť 10letá lhůta, jejíž běh nemohl skončit dříve než po uplynutí jednoho roku od 1. 4. 1983, započala v roce 1974 a skončila až v roce 1988 návštěvou vedlejší účastnice D. P.

Konečně zůstává k posouzení, zda nabytí vydržením jen jedním z manželů, tj. navrhovatelem, znamená i nabytí do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, tj. navrhovatelů. Protože vydržení není vyjmenováno mezi výjimkami uvedenými v § 143 obč. zák., má Ústavní soud za to, že stane-li se oprávněný držitel vydržitelem věci, ta také přijde do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, pokud oba navrhovatelé žijí v trvajícím manželství za existujícího bezpodílového spoluvlastnictví. Jestliže se tedy oba soudy věcí z tohoto pohledu nezabývaly, nezbyvá Ústavnímu soudu než uzavřít, že v řízení před nimi, jejichž výsledkem jsou ústavní stížnosti napadené rozsudky, nebyla právům navrho-

vatele poskytnuta dostatečná ochrana, čímž došlo k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny i čl. 90 Ústavy. Z těchto důvodů Ústavní soud obě napadená rozhodnutí zrušil, aniž by byl nucen zabývat se porušením dalších základních práv a svobod dle ústavní stížnosti navrhovatelů (§ 82 odst. 1, 2 a 3 zák. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu).

31. K investici společných prostředků do součásti výlučně vlastněné věci

§ 120, 143 obč. zák.

Porosty na pozemku, který je ve vlastnictví jednoho z manželů, jsou součástí tohoto pozemku, i když byly pořízeny ze společných prostředků, a nemohou být proto vypořádány jako majetek v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 25. 10. 1974, sp. zn. 3 Cz 55/74

Z odůvodnění:

Rozsudkem soudu prvního stupně, potvrzeným rozsudkem odvolacího soudu, bylo vypořádáno bezpodílové spoluvlastnictví, zaniklé rozvodem manželství účastníků, bylo rozhodnuto o tom, které věci ze společného majetku se přikazují odpůrkyni a které navrhovateli, a byla uložena povinnost žalobce vyrovnat rozdíl v hodnotě podílů odpůrkyni v penězích.

Soudy vycházely ze zjištění, že navrhovatel získal do vlastnictví pozemek parc. č. 2385/4 v D. na základě kupní smlouvy ještě před uzavřením manželství účastníků a že na tomto pozemku pak účastníci vybudovali rodinný domek a založili zahradu. Pokud jde o nemovitosti, vycházely soudy obou stupňů správně z odděleného vlastnictví k pozemkům a stavbám

na nich postaveným (§ 119 odst. 2 obč. zák.); pochybily však v závěru o tom, že stejně se posuzuje otázka vlastnictví k porostům na pozemku ve vlastnictví navrhovatele.

Pokud navrhovatel byl vlastníkem pozemku a pokud na tomto pozemku byly za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví účastníků vysazeny stromy a keře, které byly koupeny ze společných prostředků, zvýšila se tím užitková a skutečná hodnota tohoto pozemku. Pak ovšem šlo o náklad, který byl vynaložen ze společného majetku na majetek jen jednoho z nich. Nebylo proto důvodu k tomu, aby tyto keře a stromy (nehledě ani k tomu, že porosty nejsou věcmi ve smyslu ustanovení § 119 obč. zák., nýbrž součástí věci ve smyslu ustanovení § 120 obč. zák.) byly vypořádány jako bezpodílové spoluvlastnictví účastníků, nýbrž mělo být podle ustanovení § 150 věty druhé obč. zák. rozhodnuto jen o tom, zda a případně jakou částku je navrhovatel jako vlastník pozemku povinen uhradit z tohoto důvodu do společného majetku.

32. K právnímu režimu věci v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů po zániku tohoto spoluvlastnictví

§ 143, § 149 odst. 4 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

I po zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů zůstával až do jeho vypořádání každý z manželů vlastníkem celé společné věci a byl omezený stejným vlastnickým právem druhého z manželů. Bylo proto vyloučeno, aby věc náležející do bezpodílového spoluvlastnictví manželů během doby od jeho zániku do jeho vypořádání vydržel pro sebe jeden z manželů.

Rozsudek ze dne 11. července 2002, sp. zn. 22 Cdo 2986/2000

Z odůvodnění:

V daném případě bylo připuštěno dovolání pro vyřešení otázek zásadního právního významu, a to 1) „kdy nastala nevyvratitelná právní domněnka stanovená v ust. § 149 odst. 4 občanského zákoníku za užití ust. § 865 odst. 2 obč. zák.“ a 2) „zda věc, která již není v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, nýbrž je jen součástí masy věci zaniklého a dosud nevypořádaného bezpodílového spoluvlastnictví manželů, může být předmětem oprávněné držby z hlediska institutu vydržení“.

S ohledem na dobu zániku i vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví účastníků vychází dovolací soud dále z ustanovení občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 509/1991 Sb.

K první otázce:

Bezpodílové spoluvlastnictví žalobkyně a otce žalovaného k ideální jedné polovině předmětných nemovitostí vzniklo ke dni 1. dubna 1964 (§ 856 obč. zák.) a zaniklo rozvodem jejich manželství ke dni 3. února 1969.

Podle § 507a obč. zák. na právní vztahy z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, zaniklého v době od 1. dubna 1964 do 1. dubna 1983, užití se ustanovení § 149 odst. 4, pokud k vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví nedošlo dohodou uzavřenou do tří let od 1. dubna 1983 nebo rozhodnutím soudu na návrh podaný do tří let od 1. dubna 1983.

Podle § 149 odst. 4 obč. zák. (nyní § 150 odst. 4) nedošlo-li do tří let od zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů k je-

ho vypořádání dohodou nebo nebylo-li bezpodílové spoluvlastnictví manželů na návrh podaný do tří let od jeho zániku vypořádáno rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci z bezpodílového spoluvlastnictví pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné.

Z posledně citovaných ustanovení se podává, že řešení první právní otázky vyplývá přímo ze zákona. Jestliže mezi žalobkyní a otcem žalovaného nedošlo k vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví v době do 1. 4. 1983 a ani následně dohodou do tří let od 1. 4. 1983 nebo rozhodnutím soudu na návrh podaný do tří let od 1. 4. 1983, stala se žalobkyně podílovou spoluvlastnicí předmětných nemovitostí v rozsahu ideální jedné čtvrtiny ke dni 1. dubna 1986. K tomuto dni totiž nastaly zákonné účinky vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví uvedené v § 149 odst. 4 obč. zák. Řešení, kterého se dovolává žalovaný, by bylo nepřipustným z hlediska zákazu retroaktivity. Bezpodíloví spoluvlastníci, kteří se do účinnosti novely provedené zákonem č. 131/1982 Sb. nevypořádali, by nemohli zabránit vzniku podílového spoluvlastnictví k některým věcem a byli by zbaveni možnosti vypořádat se podle odlišných vypořádacích zásad § 150 obč. zák., který umožňuje zohlednit určité zásluhy či přičinění některého z manželů.

K druhé otázce:

Občanský zákoník nemá žádné konkrétní ustanovení pro nakládání s věcmi patřícími do masy zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví.

Podle § 496 obč. zák. (původně § 496) občanskoprávní vztahy, pokud nejsou zvláště upraveny ani tímto, ani jiným zákonem, se řídí ustanoveními tohoto zákona, která upravují vztahy obsahem i účelem jim nejbližší.

Proto právní vztahy týkající se zaniklého a dosud nevypořádaného bezpodílového spoluvlastnictví se řídí ustanoveními o bezpodílovém spoluvlastnictví. Je však třeba vycházet z toho, že jde o zaniklé bezpodílové spoluvlastnictví, a tím se modifikují používaná ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví. K tomu srov. rozhodnutí R 17/1967 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

Bývalý Nejvyšší soud ČSR již v rozhodnutí sp. zn. 3 Cz 19/74 (Cpj 86/1971, publikované pod R 42/1972 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek) zaujal právní názor, že „i po zániku BSM zůstává až do jeho vypořádání každý z manželů vlastníkem celé věci omezeným stejným vlastnickým právem druhého“. Taková situace ve vztahu žalobkyně a otce žalovaného k ideální jedné polovině předmětných nemovitostí existovala v době od 3. 2. 1969 do 1. 4. 1986. Během této doby bylo pojmově vyloučeno vydržení předmětných nemovitostí otcem žalovaného už proto, že vydržet vlastnické právo k užití věci může jen ten, kdo není jejím vlastníkem.

33. K důsledkům vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů za trvání nově založeného manželství

§ 143, 149, 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Případnou-li některému z bývalých manželů při vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví nemovité nebo

movité věci do individuálního osobního vlastnictví, a to již v době, kdy uzavřel další manželství, nejde tu o nabytí těchto věcí za trvání manželství do bezpodílového spoluvlastnictví manželů (ve smyslu ustanovení § 143 obč. zák.), a to ani když úhrada druhému ze spoluvlastníků poskytnutá na vyrovnání vzájemných nároků z vypořádání dřívějšího bezpodílového spoluvlastnictví byla zcela nebo zčásti zaplacená ze společných peněz v bezpodílovém spoluvlastnictví nově vzniklém uzavřením dalšího manželství. Je tu však dána povinnost nahradit, co ze společného majetku manželů bylo vynaloženo na majetek manžela v jeho výlučném vlastnictví (§ 150 obč. zák.).

Rozsudek Městského soudu v Praze z 21. 3. 1977, sp. zn. 11 Co 89/77
R 45/79

Z odůvodnění:

Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 bylo žalovanému uloženo, aby vyklidil a žalobkyni odevzdal byt o pokoji a kuchyni s příslušenstvím v přízemí rodinného domku čp. 107 v P.-L., a to do 15 dnů ode dne přidělení náhradního bytu nebo přidělení náhradního ubytování. Dále byl žalovaný uznán povinným vyklidit dílnu v přízemí téhož domku a garáž u tohoto domku do 15 dnů od právní moci rozsudku. Soud prvního stupně odůvodnil své rozhodnutí tím, že žalobkyně je výlučnou vlastnící rodinného domku a garáže, takže žalovanému rozvodem manželství účastníků odpadl právní důvod k užívání těchto staveb.

Proti rozsudku podal odvolání žalovaný a navrhl, aby byl změněn tak, že se žaloba zamítá. Uváděl, že je také spoluvlastníkem domu i garáže, neboť je žalobkyně získala z vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví s jejím bývalým manželem, ale k tomuto vypořádání došlo až za trvání

manželství účastníků, přičemž peněžní náhrada na podíl bývalého manžela byla vyplacena z prostředků nabytých za trvání manželství účastníků. Garáž žalobkyně nepotřebuje, protože na rozdíl od žalovaného auto nemá, a rovněž dílnu nemůže žalovaný vyklidit, protože věci v ní umístěné nemá kam přestěhovat.

Městský soud v Praze změnil rozsudek soudu prvního stupně jen v tom, že povinnost k vyklizení dílny stanovil do 6 měsíců od právní moci rozsudku; jinak rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil.

V projednávané věci žalovaný odůvodňoval své spoluvlastnictví k nemovitostem tím, že žalobkyně tyto nemovitosti nabyla při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví s bývalým manželem za trvání manželství účastníků a že také ze společných prostředků uhradila to, co se zavázala svému bývalému manželovi z důvodů vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví zaplatit.

Šlo tedy o to, zda nabytí věci při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví do individuálního osobního vlastnictví jednoho z bývalých manželů je nabytím ve smyslu ustanovení § 143 obč. zák. v případě, že k němu dojde za trvání dalšího manželství.

Z povahy bezpodílového spoluvlastnictví manželů vyplývá, že jde o spoluvlastnictví, v němž míra práv a povinností obou spoluvlastníků není vyjádřena podílem, ale oba manželé jsou vlastníky celé věci, přičemž práva a povinnosti jednoho z nich jsou omezeny jen právy a povinnostmi druhého. Dojde-li k zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů a při jeho vypořádání případně některá věc jen jednomu z podílových spoluvlastníků, pak tuto věc ani její část ani podíl na ní nenabývá, protože již předtím byl vlastníkem

celé věci, a dochází tu jen k té změně, že jeho vlastnické právo není již omezeno právy a povinnostmi dalšího spoluvlastníka. Nejde tu tedy o nabytí nových majetkových práv, ale jen o změnu ve výkonu práv a povinností vyplývajících z vlastnictví k téže věci jako celku.

Jestliže se tedy v projednávané věci žalobkyně za trvání manželství účastníků stala výlučnou vlastníci rodinného domku a garáže na základě vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví se svým bývalým manželem, nenabyla tento domek a garáž ve smyslu ustanovení § 143 obč. zák. teprve za trvání svého dalšího manželství a tyto věci se nemohly stát předmětem jejího bezpodílového spoluvlastnictví se žalovaným. Skutečnost, že žalobkyně v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví zaplatila bývalému manželovi částku 22 000 Kčs z prostředků, které byly zcela nebo zčásti nabyty za trvání manželství účastníků, nic nemění na uvedeném právním závěru. Žalobkyni tu jen vzniká ve smyslu ustanovení § 150 obč. zák. povinnost nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na její osobní majetek.

Soud prvního stupně tedy správně dospěl k závěru, že žalovaný od rozvodu svého manželství se žalobkyní užívá domek a garáž bez právního důvodu, a z tohoto důvodu žalovanému uložil vyklidit garáž do 15 dnů od právní moci rozsudku a byt do 15 dnů ode dne, kdy mu bude vykonatelným rozhodnutím příslušného národního výboru přidělen náhradní byt nebo mu bude opatřeno náhradní ubytování. Pokud pak jde o dílnu, ve které má žalovaný uskladněny své nástroje a další potřeby, odvolací soud považoval za vhodné a účelné delší lhůtu k vyklizení umožnit, aby si žalovaný našel jiné vhodné umístění pro tyto věci; proto lhůtu k vyklizení žalovanému prodloužil na dobu 6 měsíců od právní moci tohoto rozsudku.

34. K vlastnictví podniku nabytého ženatým zůstavitelem před 1. 8. 1998

§ 175l odst. 1 o. s. ř.

§ 149 odst. 2 a 3 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb

Nabyli-li zůstavitel podnik před 1. 8. 1998, je pro závěr, zda tento podnik náležel do zůstavitelova výlučného vlastnictví či do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, určující, zda sloužil k výkonu povolání obou manželů nebo jen jednoho z nich.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 3078/2006

Z odůvodnění:

Řízení o dědictví po P. R., zemřelém dne 1. 1. 2000 (dále též jen „zůstavitel“), bylo zahájeno usnesením vydaným Obvodním soudem pro Prahu 1 dne 24. 2. 2000, č. j. D 133/2000-1. Provedením úkonů v řízení o dědictví po zůstaviteli byl pověřen JUDr. R. H., notář (§ 38 o. s. ř.). Obvodní soud pro Prahu 1 usnesením ze dne 18. 7. 2005, č. j. D 133/2000-424, určil obecnou cenu majetku, který měl zůstavitel s pozůstalou manželkou M. R. ve společném jmění manželů ke dni úmrtí zůstavitele, částkou 62 310 071,98 Kč [výrok I. bod a)]; určil, které věci a jiné majetkové hodnoty z tohoto majetku patří do dědictví po zůstaviteli [výrok I. bod b)] a které věci a jiné majetkové hodnoty z tohoto majetku patří pozůstalé manželce M. R. [výrok I. bod c)]; určil obecnou cenu dědictví po zůstaviteli částkou 31 159 675,99 Kč, výši „pasiv dědictví“ částkou 71 800 Kč a čistou hodnotu dědictví částkou 31 087 875,99 Kč (výrok II.); potvrdil nabytí dědictví podle dědických podílů M. R., K. R. a JUDr. P. R. (výrok III.); rozhodl, že odměnu soudního

komisaře JUDr. R. H. 20 000 Kč a náhradu jeho hotových výdajů 620,60 Kč včetně 19% DPH, tj. celkem 24 538,50 Kč, zaplatí M. R., K. R. a JUDr. P. R. každý částkou 8 179,50 Kč; současně rozhodl, že náklady řízení ve výši 2 400 Kč nahradí „státu – České republice, zastoupenému Obvodním soudem pro Prahu 1“, M. R., K. R. a JUDr. P. R., každý z nich částkou 800 Kč (výrok V.). Dospěl k závěru, že „mezi účastníky nedošlo ke shodě ve věci zařazení či nezařazení nemovitostí v katastrálním území S. a podniku do společného jmění manželů“; že „JUDr. P. R. tvrdil, že tyto dvě položky jsou výlučným vlastnictvím zůstavitele, jelikož je nabyt z výlučných prostředků“, že však „své tvrzení nedoložil“; že „s tímto názorem nesouhlasily M. R. a K. R.“; že „podle ustanovení § 144 občanského zákoníku majetek nabytý za trvání manželství tvoří společné jmění manželů, pokud není prokázán opak“; že „manželství zůstavitele s M. R. trvalo od roku 1969“; že „skutečnost, že by tento majetek zůstavitel nabyt ze svých výlučných prostředků, prokázána nebyla“, a že proto „patří tyto položky do soupisu společného jmění manželů“; že „zůstavitel nezanechal závět“; že „k dědění ze zákona v první dědické skupině byli povoláni M. R., K. R. a JUDr. P. R., kteří dědictví neodmítli a jsou způsobilí dědit“ a že „mezi dědici nedošlo k uzavření dohody o vypořádání dědictví“.

K odvolání JUDr. P. R. Městský soud v Praze usnesením ze dne 15. 5. 2006, č. j. 24 Co 359/2005-474, usnesení soudu prvního stupně „ve výroku I. bod a)“ potvrdil; „ve výroku I. bod b)“ usnesení soudu prvního stupně změnil „jen v položce 15. tak, že namísto 1/2 podniku s názvem P. R., jak je označen ve výroku napadeného usnesení, připadá do dědictví tento podnik jako celek v ceně 26 088 429 Kč, s tím, že do pasiv dědictví náleží dluh vůči pozůstalé manželce M. R. na vyrovnání jejího po-

dílu z vypořádání společného jmění manželů ve výši 13 044 214,50 Kč“; dále „ve výroku I. bod c)“ usnesení soudu prvního stupně změnil „jen v poloze 15. tak, že pozůstalé manželce M. R. připadá místo 1/2 podniku s názvem P. R., jak je označen v napadeném usnesení, pohledávka vůči dědictví na vyrovnání jejího podílu z vypořádání společného jmění manželů ve výši 13 044 214,50 Kč“ (výrok I.); „ve výroku II.“ usnesení soudu prvního stupně změnil tak, že určil „obecnou cenu majetku zůstavitele částkou 44 203 890,50 Kč, výši dluhů částkou 13 116 014,50 Kč a čistou hodnotu dědictví částkou 31 087 876 Kč“ (výrok II.); „ve výrocích III., IV. a V.“ usnesení soudu prvního stupně zrušil a „v tomto rozsahu“ věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (výrok III.).

Dospěl k závěru, že „v řízení o dědictví je třeba vycházet z právní úpravy platné ke dni smrti zůstavitele“; že „zůstavitel zemřel dne 1.1.2000, a proto je nezbytné v dědickém řízení postupovat hmotněprávně podle občanského zákoníku z roku 1964, ve znění po novele provedené článkem II. zák. č. 91/1998 Sb., a procesněprávně podle § 175a až 175zd o. s. ř., ve znění čl. VIII. bod 2. zák. č. 91/1998 Sb.“; že „manželství zůstavitele a jeho manželky zaniklo v důsledku úmrtí zůstavitele dnem 1. 1. 2000 a k tomuto datu zaniklo i společné jmění manželů“; že „zanikne-li společné jmění manželů, provede se vypořádání dle zásad uvedených v ustanovení § 149 odst. 2 obč. zák., ve znění ke dni úmrtí zůstavitele“; že „odvolatel zastává nesprávný právní názor, když tvrdí, že v tomto dědickém řízení je nutno ve vztahu k předmětnému majetku, tj. k hodnotám náležejícím k majetkové podstatě podniku, vycházet z právní úpravy platné ke dni, kdy zůstavitel získal předmětný majetek, tedy z právních předpisů platných v roce 1991 (zůstavitel v roce 1991 nabytý zmíněný majetek na základě provedené dražby vycházející

z privatizačního procesu)“; že „společné jmění zůstavitele a jeho manželky zaniklo ke dni smrti zůstavitele“, a „proto je třeba vypořádat jej dle tehdy platné právní úpravy“; že „námitka odvolatele, že podnik sloužil k výkonu povolání pouze zůstavitele, a že šlo o jeho výlučný majetek, je zcela nerozhodná“; že „dle právní úpravy platné ke dni úmrtí zůstavitele se totiž již v rámci vypořádání společného jmění manželů nezkoumalo, zda jde o věc, která sloužila k výkonu povolání jen jednoho manžela“; že „podle tehdy platného ustanovení § 492 odst. 2 obč. zák. nabyli některý z manželů věci náležející do soukromého vlastnictví za trvání manželství, vztahoval se i na takové věci režim bezpodílového spoluvlastnictví manželů“; že „ústavní zákon č. 100/1990 Sb. s účinností od 18. 4. 1990 zrušil rozlišování typů vlastnictví na osobní a soukromé“; že „zůstavitel předmětný majetek nabyt v roce 1991, tj. až po datu účinnosti ústavního zákona č. 100/1990 Sb., kdy se již nerozlišovalo osobní a soukromé vlastnictví“; že „pro posouzení věci není důležité, že zůstavitel byl zapsán na základě výsledku dražby jako vlastník nemovitostí náležejících do majetkové podstaty podniku“, neboť „zápis vlastnického práva do katastru nemovitostí byl proveden ve formě záznamu, který má pouze deklaratorní povahu“; že „na základě záznamu vlastnické právo nevzniká“; že „pro vznik společného jmění manželů (dříve bezpodílového spoluvlastnictví manželů) není rozhodná ani skutečnost, že zůstavitel byl v nabývací listině uveden sám“; že „zůstavitel vlastnil k rozhodnému okamžiku své smrti movité věci a nemovitosti, které tvořily majetkovou podstatu předmětného podniku, přičemž tento majetek nabyt za trvání manželství“; že tedy „podnik patřil do zaniklého společného jmění zůstavitele a jeho manželky“, neboť „byl získán ze společných finančních prostředků, resp. na základě finančních prostředků získaných z úvěrů, které si zůstavi-

tel vzal za trvání manželství a splácel je za trvání manželství“; že „podle právní úpravy bezpodílového spoluvlastnictví manželů (nyní společného jmění manželů) do něj patřily (patří) i výnosy z podnikání manželů“; že „zůstavitel nabytí majetkovou podstatu podniku v roce 1991, měl z podnikání výnosy a taková byla situace až do jeho smrti v roce 2000“, a že proto „výnosy zůstavitele z jeho podnikání patřily do společného jmění manželů“; že „není vhodné, vzhledem k charakteru posuzovaného majetku, aby podnik byl v důsledku vypořádání společného jmění manželů rozdělen na dva díly, i když bylo zjištěno, že podíly manželů na společném majetku byly stejné“; že „v důsledku změny rozsahu majetku v dědictví“ je třeba změnit „i výrok II. o určení obecné ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnotě dědictví“; že „ve výroku III. usnesení soudu prvního stupně chybí ve výčtu majetku, který dědici mají nabýt podle výsledků tohoto dědického řízení, nemovitostí v katastrálním území L.“, a že „výrok III.“ je proto „nepřezkoumatelný a nemůže obstát“, když „hodnotu těchto nemovitostí jako výlučného majetku zůstavitele (ve výši 4 640 Kč dle posudku na č. l. 54 spisu) soud prvního stupně zvažoval při určení obecné ceny majetku, výši dluhů a čisté hodnoty dědictví ve výroku II. tohoto usnesení“.

Proti tomuto usnesení odvolacího soudu „ve výrocih, jimiž odvolací soud změnil usnesení soudu prvního stupně“, podala M. R. dovolání. Namítá, že „odvolací soud nesprávně aplikoval zákonnou normu při vypořádání společného jmění manželů ve vztahu k podniku zůstavitele“; že „v rozhodnutí odvolacího soudu zcela chybí odůvodnění stran nevhodnosti rozdělení předmětného podniku v důsledku vypořádání společného jmění manželů na dva díly“; že „není zřejmé, v čem odvolací soud shledává tuto nevhodnost, neboť poukazuje pouze na charakter tohoto majetku, aniž by

úvahu dále rozvedl“; že „nespatřuje žádné důvody spočívající v charakteru podniku, jež by vylučovaly jeho rozdělení na dva díly v rámci vypořádání společného majetku“; že „postupem soudu prvního stupně nedošlo k rozdělení posuzovaného majetku, tedy dotyčného podniku na dva díly“, neboť „soud prvního stupně toliko dovolatelce přiřkl vlastnické právo v rozsahu jedné poloviny ve vztahu k celku, přičemž druhou polovinu zahrnul do masu majetku tvořícího pozůstalost“; že „takový postup není nijak v rozporu s povahou tohoto majetku, nebrání jeho účelnému užívání a ani žádným způsobem neomezuje vypořádání zbývajících vlastnického podílu zahrnutého do dědictví“; že „odvolací soud postupoval nesprávně, když tento majetek tvořený uvedeným podnikem vypořádal tím způsobem, že samotný podnik přikázal do dědictví jako celek a dovolatelce přiznal pohledávku za dědictvím ve výši jedné poloviny jeho obecné ceny“; že „bezdůvodná úvaha o nevhodnosti dělení podniku na díly ztrácí opodstatnění i ve vztahu ke zrušenému výroku III. usnesení soudu prvního stupně, kde dědický soud potvrdil nabytí dědictví podle dědických podílů tak, že tento podnik rovným dílem rozdělil mezi jednotlivé dědice“, když „tento výrok odvolací soud zrušil z jiných důvodů“; že „odvolací soud měl stejnou úvahu aplikovat také na potvrzení dědictví podle podílů soudem“; že „neshledává důvodu pro jiný postup v tomto směru při vypořádání společného jmění manželů a při potvrzování dědictví soudem“; že „pokud odvolací soud postupoval opačně, je jeho rozhodnutí nekonzistentní“ a „pro absenci odpovídajícího odůvodnění nepřezkoumatelné“.

Navrhla, aby dovolací soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil „v napadených výrocih tam, kde mění usnesení soudu prvního stupně“ a věc tomuto soudu vrátil k dalšímu řízení. JUDr. P. R. uvedl, že „odvolací soud postupoval správně, neboť

v opačném případě by M. R. získala nepoměrně větší podíl na podniku, nežli měla při zajišťování existenčních potřeb rodiny za života zůstavitele, čímž by zcela ovládla, bez zohlednění potřeb a postojů dalších dědiců, celý podnik“. Navrhl, aby dovolání bylo zamítnuto.

Vzhledem k tomu, že pro postup soudu prvního i druhého stupně v řízení o dědictví je určující okamžik smrti zůstavitelky (srov. Část dvanáctou, Hlavu I, bod 12. a 15. zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, dále jen „zákon č. 30/2000 Sb.“) a zůstavitel P. R. zemřel dne 1. 1. 2000, tedy před 31. 12. 2000, je třeba dovolání v posuzovaném případě i v současné době projednat a rozhodnout (srov. Část dvanáctou, Hlavu I, bod 17. zákona č. 30/2000 Sb.) podle „dosavadních právních předpisů“, tj. podle Občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000 (dále jen „o. s. ř.“).

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. a že jde o usnesení, proti kterému je podle ustanovení § 238a odst. 1 písm. a) o. s. ř. dovolání přípustné, přezkoumal napadené usnesení ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř. bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.) a dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné, i když z jiných než v něm uvedených důvodů. Podle ustanovení § 175l odst. 1 věta první o. s. ř., měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek ve společném jmění, soud rozhodne o obecné ceně tohoto majetku v době smrti zůstavitele a podle zásad uvedených v občanském zákoníku určí, co z tohoto majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi. Podle

ustanovení § 175m věta první o. s. ř. soud zjistí zůstavitelův majetek a jeho dluhy a provede soupis aktiv a pasív. Podle ustanovení § 175o odst. 1 o. s. ř. na podkladě zjištění podle § 175m o. s. ř. určí soud obecnou cenu majetku, výši dluhů a čistou hodnotu dědictví, popřípadě výši jeho předlužení v době smrti zůstavitele. Podle ustanovení § 149 odst. 1 obč. zák. společné jmění manželů zaniká zánikem manželství. Podle ustanovení § 149 odst. 2 obč. zák. zanikne-li společné jmění manželů, provede se vypořádání, při němž se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Stejně tak se vychází z toho, že závazky obou manželů vzniklé za trvání manželství jsou povinni manželé splnit rovným dílem. Podle ustanovení § 149 odst. 3 obč. zák. při vypořádání se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění.

Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti. Podle ustanovení § 150 odst. 1 věta první obč. zák. dohoda o vypořádání společného jmění manželů musí mít písemnou formu. Podle ustanovení § 150 odst. 4 obč. zák. nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání dohodou nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že

jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné; totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, pohledávkách a závazcích manželům společných. Manželství zaniká smrtí nebo prohlášením jednoho z manželů za mrtvého (§ 22 odst. 1 zákona o rodině).

Zánikem manželství zaniká společné jmění manželů (§ 149 odst. 1 obč. zák.). Měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek ve společném jmění, zjišťuje soud (soudní komisař) jeho rozsah a obecnou cenu v době zániku společného jmění (v době smrti zůstavitele) a provádí jeho vypořádání podle zásad uvedených v občanském zákoníku (§ 149 odst. 2 a 3 obč. zák.). Při zjišťování, které věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty patřily do společného jmění, jaké měli manželé společné závazky, co každý z manželů vynaložil ze svého na společný majetek nebo co bylo ze společného majetku vynaloženo na jejich ostatní majetek, vychází soud ze shodných tvrzení účastníků (dědiců a pozůstalého manžela). Zůstala-li některá z těchto okolností mezi pozůstalým manželem a dědici nebo mezi dědici po skutkové stránce sporná, postupuje soud (soudní komisař) podle ustanovení § 175k odst. 3 o. s. ř., tj. omezí se jen na zjištění jejich spornosti a při vypořádání společného jmění k ní nepřihlíží. Účastníci (dědici nebo pozůstalý manžel) se pak mohou domáhat svých práv k tomuto majetku nebo ohledně těchto dluhů žalobou mimo řízení o dědictví (§ 175y odst. 1 o. s. ř.).

Při vypořádání společného jmění soud určí, co z tohoto majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi; vychází přitom z ustanovení § 149 odst. 2 a 3 obč. zák. Smyslem vypořádání je určit, které z věcí, práv nebo z jiných majetkových hodnot náležejících do společného jmění, popřípadě jaká jejich část (podíl), tvoří předmět dědictví a které z nich, popřípadě

jaká jejich část (podíl), připadají pozůstalému manželovi; případný rozdíl je třeba vyrovnat tzv. náhradovou pohledávkou, která se zařadí do soupisu aktiv nebo pasív dědictví. Při tomto určení je třeba dát, pokud je to dobře možné, přednost rozdělení jednotlivých věcí, práv a jiných majetkových hodnot mezi dědictví a pozůstalého manžela před prikazováním podle ideálních podílů na těchto věcech nebo jiných majetkových hodnotách. Cílem je zabránit nežádoucímu podílovému spoluvlastnictví mezi dědici a pozůstalým manželem a případným sporům, které by z takového vypořádání mohly v budoucnu vzniknout. V posuzovaném případě odvolací soud vycházel ze závěru, že „zůstavitel nabyl majetkovou podstatu podniku v roce 1991“; že „námitka JUDr. P. R., že podnik sloužil k výkonu povolání pouze zůstavitele, a že šlo o jeho výlučný majetek, je zcela nerozhodná“; že „dle právní úpravy platné ke dni úmrtí zůstavitele se totiž již v rámci vypořádání společného jmění manželů nezkoumalo, zda jde o věc, která sloužila k výkonu povolání jen jednoho manžela“; že „podle tehdy platného ustanovení § 492 odst. 2 obč. zák. nabyli-li některý z manželů věci náležející do soukromého vlastnictví za trvání manželství, vztahoval se i na takové věci režim bezpodílového spoluvlastnictví manželů“.

Podnik mohl být předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů, upraveného občanským zákoníkem, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. (tj. do 1. 8. 1998), avšak jen za předpokladu, že šlo o podnik náležející oběma manželům jako podnikatelům. Pokud však byl podnikatelem jen jeden z manželů a šlo o věc sloužící výkonu jen jeho povolání, náležel podnik do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004, uveřejněný v časopise Právní rozhledy č. 3, ročník 2005).

Podnik náležející v době do 1. 8. 1998 do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela se k uvedenému dni, kdy nabyl účinnosti zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, nestal předmětem společného jmění manželů, neboť nebyl jak výše uvedeno předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů (čl. VIII bodu 2 zákona č. 91/1998 Sb.) [srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2007, sp.zn. 22 Cdo 2903/2005, uveřejněný v časopise Právní rozhledy č. 19, ročník 2007]. Z uvedeného je zřejmé, že závěr odvolacího soudu, že předmětný podnik náležel ke dni smrti zůstavitele do jeho společného jmění s M. R., není správný. Nabyli-li zůstavitel – jak z obsahu spisu vyplývá – daný podnik před 1. 8. 1998, je pro závěr, zda tento podnik náležel do zůstavitelova výlučného vlastnictví, či do jeho bezpodílového spoluvlastnictví manželů (později společného jmění manželů) s M. R., určující právě – jak výše uvedeno – závěr, zda sloužil k výkonu povolání obou manželů nebo jen jednoho z nich.

V důsledku nesprávnosti uvedeného závěru je posouzení správnosti dalších, od tohoto závěru se odvíjejících, závěrů odvolacího soudu bezpředmětné. Protože usnesení odvolacího soudu není správné, Nejvyšší soud České republiky je, ve shora uvedeném rozsahu, zrušil (§ 243b odst. 1, část věty za středníkem, o. s. ř.). Vzhledem k tomu, že důvody, pro které bylo zrušeno usnesení odvolacího soudu, platí i na usnesení soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud České republiky, ve shora uvedeném rozsahu, i toto usnesení a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, věta druhá o. s. ř.).

35. K vlastnictví věci po zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví jednoho z manželů, byla-li náhrada vyloučenému spoluvlastníku (třetí osobě) vyplacena z prostředků bezpodílového spoluvlastnictví manželů

§ 141 odst. 1 obč. zák.

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 509/1991 Sb.

Jestliže podle dohody o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, uzavřené mezi jedním z manželů a třetí osobou, nabyt celou věc manžel, stane se (bez zřetele na znění uvedené dohody) spoluvlastnický podíl, za který byla podle § 142 odst. 1 obč. zák. vyplacena náhrada, předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů, pokud tato náhrada byť i jen z části byla vzata z bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2007, sp. zn. 22 Cdo 342/2007
SoRo 3/08

Z odůvodnění:

Okresní soud (dále jen „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 31. května 2006, č. j. 10 C 49/2006-35, pod bodem I. výroku zamítl žalobu na určení, že osobní automobil značky Š. F. náležel ke dni 10. března 2002 do společného jmění manželů žalované 1) a zůstavitele B. P. Pod bodem II. určil, že jedna ideální polovina nemovitostí – budovy č. p. 349 na st. parc. č. 493, pozemku označeného jako st. 493 – zastavěná plocha a nádvoří a pozemků parcelních čísel 529, 530, 3164/2, 3164/6 a 3164/37, zapsaných u Katastrálního úřadu pro P. k., katastrální pracoviště Ú. n. O.,

na LV pro obec a kat. území D. D., náležely ke dni 10. března 2002 do společného jmění žalované 1) a zůstavitele B. P. Dále rozhodl o náhradě nákladů řízení.

Soud prvního stupně zjistil, že v dědicím řízení po B. P., zemřelém, vedeném u soudu prvního stupně pod sp. zn. 20 D 426/2002, zůstala mezi dědici, a to žalobci, dětmi zůstavitele, a žalovanou 1), manželkou zůstavitele, sporná skutečnost, zda do společného jmění manželů zůstavitele B. P. a žalované 1) ke dni smrti zůstavitele 10. 3. 2002 náležel osobní automobil značky Š. F. a jedna ideální polovina blíže označených nemovitostí. Žalovaná 1) nabyla ideální jednu polovinu označených nemovitostí v roce 1982 dědictvím po matce. Vlastnicí druhé ideální poloviny těchto nemovitostí byla sestra žalované 1) E. Š., s níž žalovaná 1) u bývalého Státního notářství v Ú. n. O. pod sp. zn. N 647/91 uzavřela smlouvu o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví k předmětným nemovitostem, registrovanou 20. 5. 1991, kterou se žalovaná 1) zavázala zaplatit E. Š. částku 110 000 Kč do 10. 6. 1991. K zaplacení této částky žalovaná 1) použila částku 30 000 Kč ušetřenou se své mzdy za trvání manželství a částku 80 000 Kč, kterou jí za tím účelem darovala žalovaná 2) s manželem. Darovací smlouvou z 13. 7. 2005 žalovaná 1) převedla tyto nemovitosti na žalované 2) a 3), které jsou v katastru nemovitostí vedené jako jejich podílové spoluvlastnice, každá v rozsahu jedné ideální poloviny.

Soud prvního stupně s ohledem na ustálenou judikaturu, podle níž „při nabytí věci pomocí prostředků, které byly vzaty jednak z bezpodílového spoluvlastnictví manželů (nyní SJM), jednak z osobního majetku některého z manželů, stávají se věci takto nabyté předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů (nyní SJM) bez ohledu na rozsah použitých prostředků

z bezpodílového spoluvlastnictví manželů (nyní SJM)“, kdy ze společného jmění manželů, žalované 1) a zůstavitele, byla k zaplacení jedné ideální poloviny nemovitostí použita částka 30 000 Kč, žalobě ohledně nemovitostí vyhověl. Krajský soud v Hradci Králové jako soud odvolací k odvolání žalovaných rozsudkem ze dne 3. října 2006, č. j. 19 Co 503/2006-68, rozsudek soudu prvního stupně v napadené části pod bodem I. výroku potvrdil a rozhodl o nákladech řízení.

Odvolací soud se zcela ztotožnil s právním posouzením věci soudem prvního stupně. Uvedl, že žalovaná 1) nabyla ideální polovinu nemovitostí za trvání manželství, přičemž způsob jejího nabytí nepředstavuje žádnou z výjimek uvedených v § 143 odst. 1 občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“). Skutečnost, že podle smlouvy o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví k označeným nemovitostem byla nabývajícím jen žalovaná 1), neznamená, že by majetek nabytý touto smlouvou žalovanou 1) do společného jmění žalované 1) a zůstavitele nepatřil. Přisvědčil žalobcům, že jde o obdobnou situaci jako v případě, kdy smlouvu o úplatném nabytí majetku uzavře jen jeden z manželů a kdy takto nabytý majetek patří do společného jmění manželů.

Proti rozhodnutí odvolacího soudu podali žalovaní dovolání z důvodů, že řízení je postiženou vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Rozhodnutí odvolacího soudu má ve věci samé po právní stránce zásadní význam, neboť nastolenou právní otázku řeší v rozporu s hmotným právem. Namítli, že „zákon nepřipouští, aby se spoluvlastníci mohli dohodnout o zrušení a vypořádání jejich podílového spoluvlastnictví jinak, nežli, že spoluvlastnické podíly případnou do výlučného vlastnictví

jednomu, nebo více spoluvlastníkům. Není možné tedy, aby v tomto režimu se stal spoluvlastníkem někdo jiný, mimo zákonem striktně vymezený okruh spoluvlastníků“. Pokud se žalovaná 1) platně stala ke dni registrace smlouvy o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví k dotčené ideální polovině nemovitostí její výlučnou vlastníci, nemohla o toto vlastnictví později přijít vyplacením náhrady, byť zčásti z prostředků ve společném jmění manželů. Prostředky vynaložené za zaplacení náhrady za spoluvlastnický podíl E. Š. ze společného jmění manželů tak byly použité na její výlučný majetek a jejich vypořádání by se mělo řídit § 149 odst. 2 obč. zák. Navrhli, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení. Žalobci navrhli odmítnutí dovolání. Podle názoru žalobců rozhodnutí odvolacího soudu nemá zásadní význam, neboť obdobné otázky byly v soudní praxi již řešeny „a ustálená judikatura podporuje rozhodnutí soudů obou stupňů“. K věci samé uvedli, že „občanský zákoník jasně a taxativně v § 143 odst. 1 vymezuje věci vyloučené z okruhu SJM a celá právní konstrukce rozsahu SJM, resp. BSM, je založena na pozitivní definici s výjimkou věcí a hodnot, které jsou z tohoto institutu vyloučeny“. Zákon do majetkového společenství manželů zahrnuje zásadně veškerý majetek nabytý některým z manželů za trvání manželství s výjimkou věcí získaných darem, dědictvím, věcí sloužících osobní potřebě nebo výkonu povolání jednoho z manželů a věcí vydaných jednomu z manželů podle restitučních předpisů. „Spoluvlastnický podíl na nemovitostech, který byl učiněn předmětem sporu, patří do společného majetku bývalých manželů P., a to i přesto, že část finančních prostředků na vypořádání byla použita z výlučných prostředků prvé žalované a také přesto, že zmíněný nabývací titul, tedy notářský zápis o právním úkonu, zmiňoval pouze pr-

vou žalovanou jako účastníka právního vztahu a takto také byla zapsána a vyznačena v katastru nemovitostí.“

Nejvyšší soud ČR (dále jen „Nejvyšší soud“) jako soud dovolací dospěl k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu nemá ve věci samé po právní stránce zásadní význam, neboť rozhodnutí odvolacího soudu není v rozporu s hmotným právem a je v souladu se stávající judikaturou. Podle § 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 509/1991 Sb., platného v době uzavření smlouvy o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví uzavřené mezi žalovanou 1) a E. Š., registrovanou 20. 5. 1991, v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů. Již v rozhodnutí publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 49, ročník 1973, Nejvyšší soud SSR dovodil, že i když podle smlouvy o převodu spoluvlastnického podílu nemovitosti je nabyvatelem jen jeden z manželů, stane se nabytá věc bez zřetele na znění smlouvy předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů, pokud ovšem není koupena z peněz, které jsou majetkem jen jednoho z nich. Uvedl, že tento důsledek nevyplývá ze smluvních projevů, ale přímo ze zákona a bez zřetele na to, zda jej manželé zamýšlejí či nikoli, neboť právě tak jako manželé nemohou vytvořit bezpodílové, když pro to nejsou zákonné předpoklady, nemohou jeho vznik ani vyloučit, když pro to zákonné předpoklady jsou. Totéž platí pro nabytí věci dohodou o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví. Nejvyšší soud ČSR v sp. zn. Cpj 86/71, uveřejněném tamtéž pod č. 42, ročník 1972, str. 251, zaujal právní názor, že „při nabytí věci po-

mocí prostředků, které byly vzaty jednak z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, jednak z osobního majetku některého z manželů, stávají se věci takto nabyté předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů bez ohledu na rozsah použitých prostředků z bezpodílového spoluvlastnictví manželů“. S ohledem na uvedené dovolací soud neshledal předpoklady přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. v daném případě naplněny. Proto podle § 243b odst. 5 za použití § 218 písm. c) o. s. ř. dovolání žalovaných jako nepřípustné odmítl.

36. K bezpodílovému spoluvlastnictví manželů a vypořádání nákladů na pořízení provozovny v budově třetí osoby

§ 5 odst. 1 obch. zák.
§ 150 odst. 1 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Pokud se předmětem vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů stane podnik, investice vynaložené na zřízení provozovny (ordinace) se při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů samostatně nezohledňují. Pro vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů mají tyto investice význam v tom, že případná pohledávka vzniklá na základě takové investice vůči třetí osobě je součástí nehmotné složky podnikání podnikajícího manžela a musí k ní být přihlédnuto při stanovení ceny jeho podniku ke dni zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Jde-li o pohledávku vynaloženou na zřízení provozovny v budově patřící třetí osobě, je třeba přihlédnout k tomu, zda nájemce je oprávněn požadovat po pronajímateli náhradu vynaložených nákladů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2296/2004
SoRo 9/05

Z odůvodnění:

Žalobkyně se domáhala vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (dále jen „BSM“) účastníků, které zaniklo rozvodem manželství k 9. 1. 1996. Okresní soud v Příbrami (dále „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 22. července 2002, č. j. 15 C 14/97-326, výrokem pod bodem I. přikázal do výlučného vlastnictví žalobkyně movité věci v rozsudku uvedené a uložil jí povinnost zaplatit žalovanému na vyrovnání podílů částku 143 349,77 Kč do 15 dnů od právní moci rozsudku. Výrokem pod bodem II. přikázal zde uvedené movité věci žalovanému. Výrokem pod bodem III. přikázal žalovanému do jeho výlučného vlastnictví parcelu č. 516/2 – zahrada o výměře 101 m² v katastrálním území S., obec R., zapsanou na listu vlastnictví č. 280 u Katastrálního úřadu v P. Výrokem pod bodem IV. žalovanému přikázal finanční částky na účtu u K. banky ve výši 5 275,54 Kč, na účtu u I. banky ve výši 228,06 DEM, na účtu u spořitelny ve výši 9 645,60 Kč. Výroky pod body V. a VI. rozhodl o povinnosti žalobkyně zaplatit náklady řízení. Soud prvního stupně provedl vypořádání podle § 150 občanského zákoníku ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. (dále „obč. zák.“. Mimo jiné konstatoval, že ze společného jmění účastníků bylo do úprav domu čp. 551, ve kterém má žalobkyně ordinaci, ze společného majetku investováno 117 271,30 Kč, na zařízení ordinace včetně lékařských nástrojů 40 159,- Kč a obnosem 145 778,- Kč byl ze společných prostředků hrazen leasing auta užívaného žalobkyní. Do vypořádání společného majetku soud dále zahrnul podnikatelský účet žalobkyně u C. bank č. 123334 na kterém bylo uloženo 79 262,24 Kč. Shrnul, že

žalobkyně získala z masy majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví hodnoty ve výši 359 729,30 Kč a s obnosem 79 262,24 Kč, což byl čistý příjem po odečtení výdajů a daně z podnikatelského účtu, představoval její podíl ve finančním vyjádření částku 438 991,54 Kč. Žalovaný získal hodnoty ve výši 152 292 Kč a protože celková masa majetku k vypořádání činila 591 283,54 Kč, uložil soud žalobkyni zaplatit žalovanému na vyrovnání podílů 143 349,77 Kč.

Krajský soud v Praze jako soud odvolací, rozhodující k odvolání žalobkyně, rozsudkem ze dne 19. února 2003, č. j. 25 Co 418/2002-359, ve znění usnesení ze dne 14. července 2004, č. j. 25 Co 418/2002-390, výrokem pod bodem I. změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobkyni uložil povinnost zaplatit žalovanému na vyrovnání podílů 143 953 Kč. Výrokem pod bodem II. rozhodl, že „jinak se rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé potvrzuje“. Výroky pod body III. až V. rozhodl o povinnosti účastníků k náhradě nákladů řízení. Odvolací soud konstatoval, že soud prvního stupně věc správně posoudil. K námitkám žalobkyně ohledně investic do jejího majetku, sloužícího jejímu podnikání, odvolací soud uvedl: „Do bezpodílového spoluvlastnictví účastníků patří veškeré příjmy manželů s výjimkou částek získaných darem, děděním, eventuálně z restitučních nároků ... Proto veškeré příjmy za trvání manželství (pokud nedošlo ke zrušení bezpodílového spoluvlastnictví za trvání manželství, a to v daném případě nedošlo) včetně příjmů z podnikatelské činnosti tvoří součást bezpodílového spoluvlastnictví. Pokud tedy žalobkyně tvrdila, že vybudování ordinace, její zařízení a leasingové splátky platila ze svého podnikatelského účtu (neprokázala žádný jiný zdroj), a proto nepatří do bezpodílového spoluvlastnictví, námitka není důvodná.“

Odvolací soud sice souhlasil s námitkou, že zařízení ordinace a na leasing pořízený automobil, který používá k podnikání, jsou jejím výlučným majetkem, nicméně částky vynaložené na jejich pořízení pocházejí ze společného majetku, byť je žalobkyně získala podnikatelskou činností a byly výdajovou položkou v jejím účetnictví jako podnikatelky; proto je třeba je vypořádat. Soud nepřijal tvrzení, že do BSM patří jen čistý zisk z podnikání, a uvedl: „Přijetím výkladu žalobkyně by totiž mohla nastat situace, kdy manžel – podnikatel by mohl získávat majetek do svého výlučného vlastnictví (užívaný k výkonu jeho povolání) a o takto investované částky (výdajové položky) by se snižoval zisk a tím i příjmy, které jsou společným majetkem“. Leasingové splátky určené na automobil žalobkyně považoval odvolací soud za částky vynaložené na umožnění kupní ceny. Pokud pak bylo ze společných prostředků účastníků investováno do zřízení ordinace v cizím domě, pak není rozhodné, že šlo o investici do cizí nemovitosti; podstatné je, že šlo o investici ke zřízení ordinace žalobkyně a proto je třeba investované částky zahrnout do vypořádání BSM.

Odvolací soud provedl podrobnou analýzu všech majetkových složek, přicházejících při vypořádání majetku mezi účastníky v úvahu, ve finančním vyjádření podrobně je zrekapituloval a dospěl k závěru, že vyrovnání má být poskytnuto v částkách lišících se jen nepatrně proti vyčíslení provedenému soudem prvního stupně. Proti rozsudku odvolacího soudu podává žalobkyně dovolání, jehož přípustnost opírá o § 237 odst. 1 písm. b) občanského soudního řádu (dále „o. s. ř.“), s tím, že rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam, neboť daná problematika nebyla judikaturou doposud jednoznačně vyřešena.

Pokud jde o dovolací důvody, odkazuje na § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., neboť

má za to, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci, a ve vztahu k výroku o povinnosti žalobkyně hradit náklady řízení na § 241a odst. 3 o. s. ř., neboť se domnívá, že soudy obou stupňů vyšly ze skutkových zjištění, která nemají oporu v provedeném dokazování. Akceptuje rozhodnutí soudu týkající se rozdělení movitých a nemovitých věcí. Za sporné považuje vypořádání investic, které byly podle názoru soudu vloženy ze společných prostředků do jejího majetku. Nesouhlasí s výrokem soudu o její povinnosti zaplatit na vyrovnání podílů žalovanému obnos 143 935 Kč. Má za to, že investice, které byly vloženy do jejího majetku, souvisely s provozem ordinace a nelze je považovat za investice mající původ ve společném majetku účastníků. Šlo o její vlastní prostředky získané z její podnikatelské činnosti, které byly v rámci daňového přiznání vykázány jako nákladové položky. Součástí bezpodílového spoluvlastnictví se mohl stát pouze čistý příjem podnikatele, který bylo možno zjistit z jeho celkových příjmů až oddělením od majetku sloužícího výlučně k provozování výdělečné činnosti, tedy po odečtení všech daňových a jiných povinností včetně nákladů nutných k provozování podnikatelské činnosti. V tomto směru odkazuje na R 42/1972. Ohledně investic vložených do stavebních úprav domu čp. 551 se odvolací soud dopustil dalšího pochybení, neboť tato nemovitost nebyla výlučným majetkem žalobkyně. Soud proto nemohl postupovat podle § 149 odst. 2 obč. zák., když šlo nanejvýš o pohledávku za třetí osobou. V této souvislosti poukazuje na „rozhodnutí pod č. R 42/72 (Občanský zákoník, komentář, C. H. Beck, str. 303)“ – neuvádí však, o které z osmi vydání této publikace jde. Leasingové splátky týkající se auta, který žalobkyně užívala v rámci své podnikatelské činnosti, byly nájemným, které tvořilo v jejím podnikání nákladovou položku. To, že auto posléze koupila, nemělo

mít pro rozhodování žádný význam, neboť se tak stalo až po zániku manželství účastníků. Leasingovými platbami byla umožňována účetní, nikoliv kupní cena vozidla a nelze je považovat za splátky kupní ceny, ale za nájemné, které nebylo investicí vynaloženou na koupi vozidla.

Nesouhlasí dále s výroky, kterými jí byla stanovena povinnost nahradit náklady řízení. Nelze se totiž domnívat, že žalovaný měl ve věci plný úspěch. Navrhuje, aby dovolací soud zrušil rozsudek soudu prvního stupně i rozsudek soudu odvolacího a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Ve vyjádření k obsahu dovolání žalovaný uvádí, že rozhodnutí odvolacího soudu považuje za správné po skutkové i právní stránce. Žalobkyně v dovolání uplatňuje argumentaci, totožnou s tvrzeními před soudy obou stupňů. Rovněž její tvrzení týkající se nákladů řízení je nepodložené. V podrobnostech odkazuje na obsah protokolů z jednání před soudem. Navrhuje, aby dovolací soud dovolání odmítl, popř. zamítl.

Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání je přípustné, že jsou uplatněny dovolací důvody upravené v § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. a v § 241 odst. 3 o. s. ř. a že jsou splněny i další náležitosti dovolání a podmínky dovolacího řízení (zejména § 240 odst. 1, § 241 o. s. ř.), napadené rozhodnutí přezkoumal a zjistil, že dovolání je důvodné. Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.). Dovolání je přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé [§ 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř.], jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem od-

volacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil [§ 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř.], nebo jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. a jestliže dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam [§ 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.].

Rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam [odstavec 1 písm. c)] zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem (§ 237 odst. 3 o. s. ř.). Přípustnost dovolání proti potvrzujícímu rozhodnutí ve věci samé upravuje § 237 odst. 1 písm. b) a c) o. s. ř. Podle písm. b) tohoto ustanovení je dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil.

Předpokladem přípustnosti podle tohoto ustanovení je, aby soud prvního stupně pozdějším rozsudkem rozhodl jinak jen proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu obsaženým ve zrušovacím rozhodnutí, tedy aby šlo o situaci, kdy nezávislé rozhodnutí věci soudem prvního stupně bylo vyloučeno, omezeno nebo usměrněno tím, že byl povinen vycházet ze závazného právního názoru odvolacího soudu do té míry, že tento právní názor byl jediné a výhradně určující pro jeho rozhodnutí ve věci. Tam, kde mezi závazným právním názorem odvolacího soudu a pozdějším odlišným rozsudkem soudu prvního stupně není takovýto vztah, nemůže být

dovolání podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. přípustné. Tak je tomu mimo jiné v případě, kdy právní názor odvolacího soudu ob-sahuje jen pokyny, jak má soud prvního stupně dále postupovat po procesní stránce, a v právním posouzení věci soud prvního stupně nikterak neomezuje (srov. blíže např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29. ledna 1993, sp. zn. 7 Cdo 67/92, uveřejněné v Bulletinu Vrchního soudu v Praze pod č. 16/1993).

Přípustnost dovolání podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. není dána v případě, kdy odvolací soud zrušil rozsudek soudu prvního stupně a věc mu vrátil k dalšímu řízení s pokyny k provedení dalšího dokazování, aniž vyjádřil svůj právní názor (usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. ledna 2001, sp. zn. 33 Cdo 2781/2000, publikované v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck, svazku 1, pod č. C 80). Právním názorem se rozumí názor na právní posouzení věci, tedy názor na to, jaký právní předpis má být aplikován, popř. jak má být vyložen. Nejsou jím pokyny odvolacího soudu k doplnění důkazního řízení, popř. k odstranění nedostatku týkajících se dokazování (včetně hodnocení důkazů) – usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. února 2001, sp. zn. 22 Cdo 2944/2000, Soubor rozhodnutí NS sv. 2, č. C 160).

V dané věci odvolací soud sice rozhodnutí soudu prvního stupně usnesením ze dne 28. února 2001, č. j. 25 Co 604/2000-271, zrušil, nevyslovil však žádný závazný právní názor, který by byl, pokud jde o otázky uvedené v dovolání, v rozporu s dříve zaujatým názorem soudu prvního stupně. Proto přípustnost dovolání podle zmíněného ustanovení není dána. Dovolací soud však dospěl k závěru, že dovolání je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. V dovolání přípustném podle tohoto ustanovení lze zkoumat jen právní otázky

pro jejichž řešení bylo dovolání přípustné, nelze proto přihlídnout k dovolacímu důvodu podle § 241a odst. 3 o. s. ř.

Dovolací soud považuje rozsudek odvolacího soudu za rozhodnutí po právní stránce zásadního významu pro řešení otázky, jak přihlížet k leasingovým splátkám zaplaceným za trvání manželství podnikajícím manželem na věc, která sloužila jeho podnikání a kterou nabyt do vlastnictví po zániku manželství, neboť tuto otázku dovolací soud již řešil, dospěl však k poněkud jinému závěru, než soud odvolací. Doposud neřešena je otázka, zda při vypořádání BSM je tu povinnost nahradit částky, které byly v souvislosti s podnikáním jednoho z manželů ze společných prostředků vynaloženy na nemovitost ve vlastnictví třetí osoby. Tyto otázky, jakož i problém, zda a jak při vypořádání BSM přihlížet k nákladům, které byly vynaloženy za trvání manželství podnikajícím manželem na věc sloužící jeho podnikání, považuje dovolací soud za zásadní a pro jejich řešení připustil dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Protože majetkové společenství účastníků jako manželů – BSM – zaniklo před 1. červencem 1998, je třeba ho vypořádat podle občanského zákoníku ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. (k tomu srovnej R 20/2000 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

V bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů (§ 143 obč. zák.). Zanikne-li bezpodílové spoluvlastnictví, provede se vypořádání podle zásad uvedených v § 150 obč. zák. (§ 149 odst. 1 obč. zák.). Při vypořádání se vychází z toho, že podí-

ly manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání domácnosti (§ 150 obč. zák.).

Podle § 148a odst. 3 obč. zák. k použití majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů potřebuje podnikatel při zahájení podnikání souhlas druhého manžela. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlas druhého manžela nepotřebuje. Otázku, zda a jak lze při vypořádání BSM přihlížet k nákladům, které byly vynaloženy za trvání manželství podnikajícím manželem na věc sloužící jeho podnikání, jakož i problematikou leasingových splátek, zaplacených z prostředků v BSM na věc, která má po zániku BSM připadnout jen jednomu z manželů, dovolací soud již řešil v rozsudku ze dne 24. února 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003. Výkonem povolání je také podnikání jednoho z manželů jako fyzické osoby (rozsudek Nejvyššího soudu ČR z 2. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000, publikovaný pod C 1127/svazek 16 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu). Podnikání, definované v § 2 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (dále jen „obch. zák.“), jako „soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku“, je jedním z možných způsobů ekonomického zajištění manželů.

V porovnání se zaměstnaneckým měrem je podnikání výdělečným způsobem rizikovějším, a to už jen proto, že podnikatel musí vedle své práce vynaložit

i materiální a jiné náklady. Pro BSM má podnikání manžela významný ekonomický dopad nejen jako jeho zdroj, ale ovlivňuje také jeho rozsah: věci sloužící výkonu povolání, resp. podnikání manžela jsou jeho odděleným majetkem a také neúspěšné podnikání může mít vliv na rozsah BSM. Podle § 147 obč. zák. pohledávka věřitele jen jednoho z manželů, která vznikla za trvání manželství, může být při výkonu rozhodnutí uspokojena i z majetku patřícího do bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Proto také § 148a odst. 1 obč. zák. vyžaduje souhlas druhého manžela k prvnímu použití společného majetku podnikatelem k podnikání. Výnos z podnikání stejně jako mzda z pracovního poměru náležející jednomu z manželů je nejčastějším zdrojem BSM, z něhož je pak pořizován společný majetek manželů.

Ze žádného ustanovení občanského zákoníku nevyplývá, že společným majetkem by měl být jen zisk, chápaný jako rozdíl mezi výnosem z podnikání a náklady na podnikání v souvislosti s ním vynaložené. Není tedy žádného zákonného důvodu, aby jakýkoliv výnos z podnikání manžela byl vylučován z režimu bezpodílového spoluvlastnictví. Ostatně podle standardní judikatury (R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek str. 243) i výnosy z odděleného majetku jednoho z manželů patří do BSM. Pokud jsou však z výnosu podnikání pořízeny věci sloužící podnikání, stávají se výlučným vlastnictvím podnikajícího manžela, neboť tak stanoví zákon v § 143 obč. zák. Jsou-li pak výnosy vloženy zpět do podnikání (např. na nákup materiálu, mzdy zaměstnanců, placení daní apod.), jde o použití prostředků BSM na oddělený majetek jednoho z manželů, který by měl k požadavku druhého z manželů do BSM nahradit. Ke dni zániku manželství by tak podnikající manžel měl podle § 150 obč. zák. vrátit, co ze společného bylo na tyto jeho věci (popř. jeho podnikání)

vynaloženo. Přitom ovšem nelze pominout, že věc, jež slouží jen podnikání jednoho z manželů, slouží i k vytváření dalších výnosů, kterými je BSM účastníků obohacováno, jsou-li tyto výnosy použity ke společným účelům (např. příspěvek na společnou domácnost, pořízení věcí sloužících oběma manželům, zaplacení dovolené atp.).

Stejně tak by nemělo být přehlíženo, že cena věcí sloužící podnikání se jejím používáním (i vytvářením výnosů, jež patří do BSM) snižuje. Podnikání je tedy nutno chápat jako činnost, z níž výnosy náleží oběma manželům a která obvykle slouží i k získávání hodnot náležejících do BSM. Potom ovšem nelze opomenout ani výdaje a závazky podnikajícího manžela, které mu vznikly v souvislosti s jeho podnikáním, neboť je nelze oddělovat od podnikání, z něhož má prospěch i druhý manžel. Z výše učiněných závěrů pak vyplývá značná obtížnost vyčíslení toho, co by měl podnikající manžel nahradit ve prospěch BSM ve smyslu § 150 věty druhé obč. zák. Ze sporu o vypořádání BSM nelze činit vyúčtovací spor, v němž by se dohledávaly jednotlivé výnosy a výdaje s jejich účelovým určením zpravidla bez možnosti dospět ke spolehlivým závěrům. Proto dovolací soud zaujímá názor, že podnikající manžel je povinen nahradit do BSM takovou částku, jež se rovná pozitivnímu (kladnému) rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku BSM, což zpravidla je cena jeho podniku (pokud nebyl vytvořen i vynaložením oddělených prostředků podnikajícího manžela). V případě, že by výsledná hodnota byla záporná (např. v důsledku zadlužení), není co do BSM nahrazovat a také není žádné opodstatnění k takové ztrátě v rámci řízení o vypořádání BSM přihlížet jinak, než v rámci eventuelních úvah o disparitě podílů (s ohledem např. na to, jak se podnikající manžel zasloužil o nabytí a udržení společných věcí – §

150 věta třetí obč. zák.). Zjištění takové částky, která by měla být vrácena (nahrazena) do BSM, je-li mezi účastníky sporná, se neobejde bez odborného znaleckého posudku znalce působícího v oboru ekonomiky, odvětví ceny a odhady, oceňování podniků. Je třeba zdůraznit, že k použití majetku z BSM poskytl nepodnikající manžel souhlas, podnikání bylo zdrojem příjmů plynoucích do BSM, a že řešení, k němuž dospěl dovolací soud, je shodné s úpravou SJM.

Shora uvedené závěry dopadají i na vypořádání leasingových splátek zaplacených podnikajícím manželem na věc, která sloužila jeho podnikání (a kterou nabyt po zániku manželství do vlastnictví). Leasing není v České republice upraven konkrétním ustanovením právního předpisu (ať občanského nebo obchodního zákoníku). Nejvyšší soud v rozsudku z 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2033/2002, uvedl, že „leasingová smlouva má povahu inominátní smlouvy ve smyslu § 51 a § 491 obč. zák., jejímž cílem je konečný převod vlastnictví k předmětu na leasingového nájemce. Prvky nájmu předmětu leasingu nemohou samy o sobě obstát jako „čistá“ nájemní smlouva. Ujednání této inominátní smlouvy proto nelze v tomto smyslu např. rozštěpit ve smyslu ustanovení § 41 obč. zák. na část týkající se závazků spojených s („nájem“) předmětu leasingu a na část vztahující se k závazku převodu předmětu leasingu do vlastnictví leasingového nájemce, a to právě s ohledem na specifický účel této inominátní smlouvy.“

V odborné literatuře je finanční leasing chápán jako závazkový vztah, jehož obsahem je zejména povinnost poskytovatele leasingu předat příjemci leasingu na určitou dobu do užívání věc či jinou majetkovou hodnotu, a na druhé straně povinnost příjemce leasingu zcela uhradit poskytovateli leasingu prostřednictvím leasingových

splátek náklady spojené s pořízením. Příjemce leasingu má obvykle právo na koupi předmětu leasingu do svého vlastnictví za tzv. zůstatkovou či zbytkovou cenu. V této souvislosti se hovoří o pořizovací funkci finančního leasingu, která jej kvalitativně odlišuje od nájmu, u kterého je primární funkce užívání. Příjemce leasingu nese již od počátku vztahu rizika spojená s předmětem leasingu i náklady spojené s jeho užíváním.

Ekonomickým účelem finančního leasingu je pořízení věci či jiné majetkové hodnoty s využitím cizích zdrojů. Finanční leasing je alternativou k úvěru, jehož ekonomický účel je obdobný; jde o finanční službu, která se od úvěru liší tím, že tu nedochází k poskytnutí peněžních prostředků dlužníkovi (Farská, P., Kofroň, M., Novotný, M. a kol.: Finanční leasing v právní praxi. C. H. Beck Praha 2003, s. 5 a násl.). Soud, který v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví řeší otázku, zda a nakolik přihlédne k platbám z leasingové smlouvy, uzavřené za trvání manželství účastníků jedním z nich, a spláceným jen jím i po zániku manželství, se neobejde bez zjištění obsahu uvedené smlouvy (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. října 2002, sp. zn. 22 Cdo 261/2001, publikovaný pod č. C 1450 ve svazku 20 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck).

Z uvedeného je zřejmé, že hlavním účelem finančního leasingu z hlediska příjemce leasingu je získání věci do vlastnictví. Jestliže podnikající manžel uzavře za trvání manželství leasingovou smlouvu, jejímž předmětem je věc, kterou užívá k podnikání a k níž nabude vlastnictví až po zániku manželství, je zřejmé, že ke dni zániku BSM nejde o věc v jeho vlastnictví. Proto tato věc nemůže být v rámci řízení o vypořádání BSM přikázána některému z manželů. Lze jen uvažovat o tom, nako-

lik je podnikající manžel (pokud předmět leasingu slouží jen jeho podnikání) povinen vrátit do BSM, co bylo ze společného vynaloženo na splátky leasingové společnosti, které lze považovat i za splátky kupní ceny. Z leasingové smlouvy ovšem podnikajícímu manželovi vzniká majetkové právo ve vztahu k leasingové společnosti a je významné, jaká je jeho hodnota. Z výše uvedených výkladů stran povinnosti podnikajícího manžela vrátit do BSM, co bylo vynaloženo na jeho podnikání, pak logicky vyplývá, že tato hodnota by měla být zahrnuta do aktiv jeho podnikání, jež jsou určující pro stanovení výsledné částky, kterou by do BSM měl vrátit (nahradit). Přitom nelze uvažovat o tom, že by tato hodnota měla být dána výši dosud zaplacených leasingových splátek.

Předmětem leasingu je totiž věc, která slouží k podnikání a (jak již bylo výše vylouženo), výnosy z něho jsou majetkem společným, přičemž při tomto podnikání dochází také k opotřebení této věci. I pro stanovení hodnoty tohoto majetkového práva je namístě jeho ocenění znalcem z oboru ekonomiky, oceňování podniků, ke dni zániku BSM a takto zjištěná cena pak představuje výši prostředků vynaložených ze společného na oddělený majetek podnikajícího manžela. Slouží-li předmět leasingu výlučně podnikání jednoho z manželů, náleží práva a povinnosti s ním spojená k jeho podniku, a proto lze k hodnotě majetkového práva spjatého s leasingem přihlídnout jen v rámci zjišťování ceny podniku (viz shora). Dovolací soud má tedy jiný právní názor než soudy v nalézacím řízení na určení výše částky, která má být do BSM vrácena v případě, že byla za jeho trvání ze společných prostředků zaplacena na leasing věci sloužící k podnikání jen jednoho z manželů. V této části tak rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním hodnocení věci a je tak dán dovolací důvod, uvedený v § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.

Dále je třeba řešit otázku, jak při vypořádání BSM přihlídnout ke společným prostředkům, které podnikající manžel vynaložil v souvislosti s podnikáním do nemovitosti (budovy) ve vlastnictví třetí osoby. Podnikáním se rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku (§ 2 odst. 1 obch. zák.). Podnikatelem podle obchodního zákoníku je i osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů [§ 2 odst. 2 písm. c) obch. zák.], tedy i lékař vykonávající soukromou lékařskou praxi. Podnikem se pro účely tohoto zákona rozumí soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání. K podniku náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží k provozování podniku nebo vzhledem k své povaze mají tomuto účelu sloužit (§ 5 odst. 1 obch. zák.). Podnik je věc hromadná (§ 5 odst. 2 obch. zák.). Výkon soukromě lékařské praxe je tedy podnikáním lékaře jako podnikatele a soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek jeho podnikání je podnikem, pro který platí pravidla vypořádání BSM uplatňující se i v případě jiných podniků.

Při vypořádání BSM je každý z manželů oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek (§ 150 obč. zák.). Majetek je souhrn majetkových hodnot (věcí, pohledávek, jiných práv a hodnot ocenitelných penězi) náležející určitému subjektu. Za majetek manžela je třeba považovat i jeho podnik a proto je podnikající manžel povinen nahradit prostředky, vynaložené ze společného majetku na jeho podnik, i když tyto prostředky v rámci podnikání investoval do cizí věci (např. do zřízení provozovny či ordinace v objektu, jehož je

nájemcem). Ovšem i zde je třeba přihlédnout k tomu, že tato investice sloužila k výdělečné činnosti, rozmnožující společný majetek manželů, a proto nelze po podnikajícím manželovi požadovat, aby vrátil do BSM celou její výši bez ohledu na stav aktiv a pasiv jeho podnikání. Pokud se tedy předmětem vypořádání BSM stane podnik, investice vynaložené na zřízení provozovny (§ 7 odst. 3 obch. zák.) resp. ordinace se při vypořádání BSM samostatně nezohledňují. Pro vypořádání BSM mají tyto investice význam v tom, že případná pohledávka vzniklá na základě takové investice vůči třetí osobě je součástí nehmotné složky podnikání podnikajícího manžela a musí k ní být přihlédnuto při stanovení ceny jeho podniku ke dni zániku BSM (viz shora). Jde-li o pohledávku vynaloženou na zřízení provozovny v budově patřící třetí osobě, je třeba přihlédnout k tomu, zda nájemce je oprávněn požadovat po pronajímateli náhradu vynaložených nákladů (§ 667 odst. 1 obč. zák.).

Z uvedeného je zřejmé, že dovolací soud nesdílí právní názor odvolacího soudu na způsob zohlednění prostředků získaných podnikáním (zřízení ordinace a leasingové splátky) pro účely vypořádání BSM. Proto nezbylo, než rozhodnutí odvolacího soudu zrušit; vzhledem k tomu, že důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i pro rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (243b odst. 2, 3 o. s. ř.).

37. K úrokům z odděleného majetku jednoho z manželů jako zdroje bezpodílového spoluvlastnictví manželů

§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Do bezpodílového spoluvlastnictví manželů patří i úroky z vkladu náležitě cího jen jednomu z manželů. Pokud byla věc koupena zčásti i za tyto úroky, je v bezpodílovém spoluvlastnictví, byť by na její pořízení byly jinak a převážně použity výlučné prostředky jen jednoho z manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2005, sp. zn. 22 Cdo 798/2004
SoRo 8/05

Z odůvodnění:

Žalobkyně, manželka žalovaného 1), se domáhala určení, že níže uvedené nemovitosti jsou součástí jejich společného jmění. Nemovitosti nabyli za trvání manželství a pokud je žalovaný 1) později daroval žalovaným 2) a 3), šlo o neplatný právní úkon. Soud prvního stupně vyšel ze skutečnosti, že žalobkyně a žalovaný 1) uzavřeli 11. 4. 1987 manželství, které v době podání žaloby, to je 17. 3. 2000, nebylo rozvedeno (k tomu došlo 27. 3. 2000). Dále vyšel z obsahu kupní smlouvy, uzavřené 3. 6. 1992 mezi S. s. O., s. p. S. jako prodávajícím a žalovaným 1) jako kupujícím, jejímž předmětem byl dům čp. 505 se stavební parcelou a zahradou. Žalovaný 1) tvrdil, že koupil dům za prostředky získané od svých rodičů. Tyto nemovitosti žalovaný 1) převedl darovací smlouvou uzavřenou 27. 6. 1997 na své rodiče, žalované 2) a 3). Soud prvního stupně shledal žalobu v části týkající se uvedeného domu s pozemky za nedůvodnou, neboť se žalobkyni

nepodařilo prokázat, že by žalovaný 1) uhradil kupní cenu domu a pozemkových parcel z prostředků náležejících do společného jmění manželů (SJM). Soud konstatoval, že pokud by předmětné nemovitosti byly ve společném jmění manželů a přesto je žalovaný 1) daroval svým rodičům, bylo by k tomu třeba svolení žalobkyně ve smyslu § 145 odst. 2 občanského zákoníku (dále „obč. zák.“). Jestliže se žalobkyně domáhala žalobou na určení, že nemovitosti byly ve společném jmění manželů, dala tak najevo nesouhlas s jejich převodem na žalované 2) a 3). Tuto žalobu bylo možno považovat za dovolání se neplatnosti darovací smlouvy ve smyslu § 40a obč. zák.; žalobkyně se však nepodařilo vyvrátit tvrzení žalovaného 1), že kupní cena nebyla hrazena ze společného jmění manželů.

Krajský soud v Hradci Králové jako soud odvolací rozhodující k odvolání žalobkyně rozsudkem ze dne 15. prosince 2003, č. j. 21 Co 393/2003-165, ve znění opravného usnesení ze dne 5. května 2004, č. j. 21 Co 393/2003-198, výrokem pod bodem I. připustil změnu žaloby ve znění: „Určuje se, že rodinný dům čp. 505 na stavební parcele č. 724, stavební parcela č. 724 a zahrada par. č. 605/11 o výměře 284 m², zapsaných na listu vlastnictví č. 12805 pro katastrální území S., obec a okres H. u Katastrálního úřadu v H. jsou v podílovém spoluvlastnictví J. V., nar. 21. 9. 1963 a Ing. M. V., nar. 27. 12. 1962, a to každého v rozsahu jedné ideální poloviny těchto nemovitostí“. Výrokem pod bodem II. změnil rozsudek soudu prvního stupně vyjma nenapadeného výroku pod bodem I takto: „Určuje se, že rodinný dům čp. 505 na stavební parcele č. 724, stavební parcela č. 724 a zahrada parc. č. 605/11 o výměře 284 m² zapsaných na listu vlastnictví č. 12805 pro katastrální území S., obec a okres H. u Katastrálního úřadu v H. jsou v podílovém spoluvlastnictví J. V.,

nar. 21. 9. 1963 a Ing. M. V., nar. 27. 12. 1962, a to každého v rozsahu jedné ideální poloviny těchto nemovitostí“. Výrokem pod bodem III. rozhodl o povinnosti žalovaných zaplatit žalobkyni náklady řízení před soudem prvního stupně a náklady odvolacího řízení. Odvolací soud připustil změnu žaloby, kterou se žalobkyně domáhala určení, že předmětné nemovitosti jsou v podílovém spoluvlastnictví žalobkyně a žalovaného 1). Konstatoval, že rozhodnutí soudu prvního stupně bylo založeno na nesprávném právním názoru, že žalobkyně byla povinna prokázat, že veškeré prostředky, za něž žalovaný 1) koupil předmětné nemovitosti, tvořily součást bezpodílového spoluvlastnictví manželů (BSM). Odkázal na § 143 obč. zák., ve znění platném k 31. 7. 1998, a na R 42/1972 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek. Bylo-li prokázáno, že na koupi nemovitostí v daném případě byl použit úrok z vkladu ve vlastnictví žalovaného 1), byly nemovitosti nabyty do bezpodílového spoluvlastnictví manželů bez ohledu na to, že kupní smlouvu uzavřel jen žalovaný 1); úroky z vkladu náležejícího jen jednomu z manželů totiž patří do BSM. Za této situace bylo darování nemovitostí žalovaným 2) a 3), k němuž následně došlo, relativně neplatným právním úkonem ve smyslu § 40a obč. zák. Bylo by nadbytečné zabývat se původem ostatních peněz tvořících kupní cenu. Odvolací soud se ztotožnil s názorem soudu prvního stupně, že podání určovací žaloby, že nemovitosti jsou ve společném jmění manželů (po jeho transformaci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů), nutno považovat za dovolání se relativní neplatnosti právního úkonu, v daném případě před vypršením promlčecí lhůty.

Proti rozsudku odvolacího soudu podávají žalovaní dovolání a tvrdí, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Nesouhlasí s právním názorem odvolacího soudu, že se podle právní úpravy platné k 3. 6. 1992 úroky z výlučného majetku jednoho z manželů stávají součástí bezpodílového spoluvlastnictví manželů. K tomu namítají, že podle § 135a obč. zák. náleží přírůstky věci výlučně vlastníku věci i když jsou od věci hlavní odděleny. Proto i v době trvání manželství zůstávají úroky z vkladů na vkladní knížce ve výlučném vlastnictví tomu z manželů, jemuž náleží prostředky na ní uložené. V daném případě šlo o úroky ve výši 6 059 Kč, které byly ve výlučném vlastnictví žalovaného 1) a byly-li použity na zakoupení nemovitostí podle kupní smlouvy z 3. 6. 1992, stal se žalovaný 1) jejich výlučným vlastníkem. Rozhodnutí Nejvyššího soudu publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 42/1972, na něž odvolací soud v této souvislosti odkazoval, dovolatelé pokládají za překonané.

Dále nesouhlasí s právním názorem odvolacího soudu, že i v případě úhrady kupní ceny v převážné míře z majetku jednoho z manželů, přičemž jen mizivá část kupní ceny je hrazena z majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, se stane předmět koupě vždy součástí bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Náhled právní praxe z doby před rokem 1989 na takový případ je podle názoru dovolatelů rovněž překonán, zvláště projevil-li kupující vůli nabýt koupí věc do svého výlučného vlastnictví a byl současně přesvědčen, že kupní cenu hradí výhradně ze svých prostředků. Konečně dovolatelé nesouhlasí s právním názorem odvolacího soudu, že žalobkyně v tříleté promlčecí lhůtě počínající dnem 27. 6. 1997 učinila hmotněprávní úkon, kterým by se podle § 40a obč. zák. dovolala relativní neplatnosti darovací smlouvy z 27. 6. 1997.

V této souvislosti poukazují na to, že žádný takový hmotněprávní úkon nebyl

adresován účastníkům napadeného právního úkonu. Žalobkyně žalovaným nezaslala listinu, kterou by se dovolala podle § 40a obč. zák. neplatnosti darovací smlouvy z 27. 6. 1997 a takovým úkonem nebyla ani žaloba podaná 17. 3. 2000. Poukazují na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Cdon 37/97, jež lze analogicky na danou věc aplikovat. Žalobkyně v žalobě z uvedeného data sdělila pouze svůj nesouhlas s darovací smlouvou z 27. 6. 1997, nevedla však odkaz na § 40a obč. zák. s tím, že se dovolává její relativní neplatnosti. V tomto směru poukazují na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1336/98. Žalobci vznesli námitku promlčení, a proto měl soud na zmíněnou darovací smlouvu nahlížet jako na smlouvu platnou. Navrhují, aby dovolací soud napadený rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc tomuto soudu vrátil k dalšímu řízení. Žalobkyně ve vyjádření k dovolání odkazuje na rozsudek odvolacího soudu, který považuje za správný. V podrobnostech vyjadřuje nesouhlas s argumentací dovolatelů v konfrontaci s tou, kterou žalovaný 1) použil v dalším řízení vedeném u Okresního soudu v Hradci Králové, a to ohledně žaloby na vydání bezdůvodného obohacení žalobkyně z titulu užívání předmětné nemovitosti. Navrhuje, aby dovolací soud dovolání žalovaných zamítl.

Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání je přípustné, napadené rozhodnutí přezkoumal a zjistil, že dovolání není důvodné. V daném případě byla kupní smlouva ohledně předmětné nemovitosti uzavřena v roce 1992, tedy v době existence institutu BSM; proto věc dovolací soud posoudil podle občanského zákoníku ve znění před novelou č. 91/1998 Sb. V bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své

povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů a věci vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka (§ 143 obč. zák.). Výnosy, užitky a přírůstky věci patří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, ať již věc sama je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů nebo ve vlastnictví jednoho z manželů (R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 243). Toto stanovisko se opírá o znění § 143 obč. zák., podle kterého do bezpodílového spoluvlastnictví patří vše, co některý z manželů nabyl za trvání manželství, ledaže by šlo o věc, která je tímto ustanovením z bezpodílového spoluvlastnictví vyňata.

Jestliže byla nějaká věc získána za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví zčásti z prostředků patřících jenom jednomu z manželů, náleží za podmínek uvedených v ustanovení § 143 obč. zák. rovněž do bezpodílového spoluvlastnictví (R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 269). To vyplývá i z § 150 obč. zák., který stanoví, že při vypořádání BSM je každý z manželů oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek. Jinými slovy lze citovanou zásadu vyjádřit tak, že jsou-li na koupi určité věci vynaloženy vedle oddělených prostředků některého z manželů také prostředky náležející do BSM, pak pořízená věc patří do BSM účastníků bez ohledu na výši těchto společných prostředků. Dovolací soud neshledal důvod k tomu, aby se od uvedených právních názorů, z nichž konstantní soudní praxe vychází, odchýlil. Dovolatelé lze přisvědčit v tom, že po roce 1990 se změnily společenské podmínky natolik, že dosavadní pojetí BSM bylo nutno modifikovat. To ovšem učinila novela občanského záko-

níku, provedená zákonem č. 509/1991 Sb., kterou byl do občanského zákoníku zařazen § 143a odst. 1, který stanoví: „Manželé mohou dohodou rozšířit nebo zúžit zákonem stanovený rozsah bezpodílového spoluvlastnictví. Obdobně se mohou dohodnout i o správě společného majetku“. Manželé tedy měli od 1. 1. 1992, kdy uvedená novela nabyla účinnosti, dostatek možností, jak vyloučit důsledky úpravy nabývání věcí do BSM podle § 143 obč. zák. V daném případě účastníci před uzavřením předmětné kupní smlouvy z 3. 6. 1992 BSM podle § 143a obč. zák. BSM nezúžili. Proto je správný právní názor odvolacího soudu, že do BSM patří úroky z vkladu náležejícího jen jednomu z manželů, a že pokud byla věc koupena zčásti i za tyto úroky, je v BSM, byť na její pořízení byly použity převážnou mírou i výlučné prostředky jen jednoho z manželů.

Dovolací soud nesdílí ani námitky dovolatelů, že žalobkyně relativní neplatnost řádně neuplatnila, neboť v žalobě výslovně neuvedla, že namítá relativní neplatnost. V rozsudku ze dne 10. 10. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2474/2000, publikovaném pod č. C 778 ve svazku 11 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, dovolací soud vyslovil, že relativní neplatnost je uplatněna tím, že se dotčený dovolá tohoto důvodu u převodce i nabyvatele. Právní účinky dovolání se této neplatnosti nastávají okamžikem, kdy tento projev vůle dojde všem subjektům relativně neplatného právního úkonu (např. doručením žaloby žalovaným). V rozsudku ze dne 15. 7. 1999, sp. zn. 24 Cdo 192/98, publikovaném v Právních rozhledech č. 10/1999, Nejvyšší soud uvedl: „Skutečnost, že účastník uplatňuje relativní neplatnost, vyplývá již z toho, že z jeho žalobního tvrzení se podává, že pro vadu právního úkonu, která má podle zákona za následek relativní neplatnost, nechce být účinky tohoto úkonu vázán“. Rozhodnutí odvolacího soudu je s těmito názory, od kterých není důvo-

du se odchýlit, v souladu. Z uvedeného je zřejmé, že rozhodnutí odvolacího soudu je správné. Dovolací důvod upravený v § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. tedy v posuzované věci není dán. Vady řízení uvedené v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř., jakož i jiné vady řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, k nimž dovolací soud přihlíží i bez návrhu, nebyly tvrzeny ani dovolacím soudem zjištěny.

38. K rozhodování o výnosech a věcech pořízených v rámci podnikání jednoho z manželů v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví

§ 150 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zák. č. 91/1998 Sb.

Podle právní úpravy bezpodílového spoluvlastnictví manželů patřily i výnosy z podnikání do tohoto spoluvlastnictví. S ohledem na výdaje a závazky podnikajícího manžela spojené s jeho podnikáním je podnikající manžel povinen do bezpodílového spoluvlastnictví manželů nahradit takovou částku, jež bude zpravidla představovat cenu podniku ke dni zániku tohoto spoluvlastnictví.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003
PrRo 10/05

Z odůvodnění:

Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že manželství účastníků zaniklo rozvodem ke dni 4. ledna 1996. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (dále „BSM“) dohodou účastníků nedošlo. Shodli se na rozsahu věcí movitých, pořízených za trvání manželství ze společných pro-

středků, jak jsou specifikovány ve výroku rozsudku; jen u věcí, které jim byly přikázány do podílového spoluvlastnictví, popírali jejich držbu. Cena věcí podle jejich stavu ke dni zániku manželství byla stanovena znaleckým posudkem znalce Ing. M. N. ze dne 10. 4. 2002. Žalovaný podnikal od roku 1991–1992 jako živnostník ve stavebnictví. Ke dni zániku manželství se „na účtech, které žalovaný užíval ke svému podnikání“, nacházela celkem částka 2 382 Kč. K podnikání užíval žalovaný videokameru Sony (žalobkyně ji už v žalobě označila jako věc „u firmy J. H. – H.“), pořízenou v roce 1993 za 33 000 Kč, jejíž cena činila podle znaleckého posudku ke dni zániku manželství částku 25 000 Kč. Žalovaný uzavřel 23. 6. 1994 se společností C. a. s. leasingovou smlouvu. Předmětem leasingu byl automobil Toyota Carina, který užíval k podnikání. Rovněž ten označila žalobkyně také v žalobě jako věc „u firmy J. H. – H.“ s tím, že v průběhu řízení upřesnila, že se domáhá vypořádání leasingových splátek zaplacených za trvání manželství. Za tuto dobu žalovaný zaplatil na leasingových splátkách částku 766 876 Kč. Vlastnictví k tomuto automobilu nabyt žalovaný po zániku manželství dne 8. července 1997. Po zániku manželství zaplatil žalovaný na společné dluhy účastníků částku 43 030 Kč Č. s. a. s. a 12 708 Kč společnosti E. s. r. o.

Soud prvního stupně provedl vypořádání BSM podle § 149 odst. 3 a § 150 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. (dále „obč. zák.“), když vyšel ze zásady, že podíly obou manželů jsou stejné. Do výlučného vlastnictví každého z účastníků přikázal věci, které měl každý z nich v držení, a to žalobkyni v hodnotě 66 155 Kč a žalovanému v hodnotě 11 000 Kč. Věci, u kterých se účastníci shodli, že ke dni zániku BSM existovaly, ale popírali jejich držbu, přikázal soud

prvního stupně do jejich podílového spoluvlastnictví, tj. každému z nich spoluvlastnické podíly v ceně 3 450 Kč. Žalovanému byly přikázány zůstatky na bankovních účtech ve výši 2 382 Kč, a to jako finanční prostředky, se kterými žalovaný v rámci svého podnikání disponoval a které náležely do společného majetku účastníků. Žalovanému bylo také uloženo, aby zaplatil dluhy v celkové částce 55 738 Kč. Pokud z prostředků získaných podnikáním žalovaný zakoupil za 33 000 Kč videokameru Sony, která sloužila výkonu jeho povolání, a tudíž se nestala předmětem BSM, musí v rámci vypořádání BSM nahradit do společných prostředků částku 25 000 Kč, představující cenu kamery ke dni zániku BSM. Na oddělený majetek žalovaného byla také vynaložena částka 776 876 Kč zaplacená za trvání manželství na leasingových splátkách na automobil Toyota Carina.

K odvolání žalovaného Městský soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem z 3. dubna 2003, č. j. 14 Co 93/2003-124, změnil rozsudek soudu prvního stupně jen ve výroku II. tak, že z bezpodílového spoluvlastnictví účastníků přikázal do jejich podílového spoluvlastnictví každému jednu polovinu věcí uvedených pod položkami č. 25, č. 55, č. 60, č. 67, č. 72 a č. 77 rozsudku soudu prvního stupně. Jinak uvedený rozsudek potvrdil a rozhodl o nákladech řízení. Odvolací soud převzal skutková zjištění soudu prvního stupně. Považoval za správný závěr, že videokamera Sony a automobil Toyota Carina nebyly součástí BSM, neboť „sloužily výkonu povolání jen žalovaného (§ 143 obč. zák.)“. Soud prvního stupně také „správně vypořádal prostředky na jejich pořízení vynaložené za trvání manželství jako to, co bylo použito ze společného majetku na výlučný majetek žalovaného (§ 150 obč. zák.)“. K námitce žalovaného, že videokamera a leasingové splátky byly placeny z provozních prostředků firmy, přičemž zdro-

jem společného jmění manželů zejména podle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, jsou teprve příjmy z podnikání, kterými se rozumí „příjem ze zisku dosažený po zdanění“, odvolací soud uvedl, že vypořádání BSM je obsaženo v normě soukromého práva, která nemůže být nahrazována normou veřejnoprávní. Občanský zákoník nezná a nerozlišuje takové pojmy jako jsou provozní prostředky či náklady vynaložené na dosažení, zajištění a udržení příjmů. Účastníci nevyužili zákonné možnosti a nemodifikovali předmět BSM např. podle § 143a a § 148a odst. 2 obč. zák. Prostředky k podnikatelské činnosti žalovaného tedy spadají do BSM. Navíc prostředky vynaložené z BSM na pořízení věci nejsou výdaji v tom směru, že by jen snižovaly příjem, neboť právě za tyto vynaložené prostředky je získána protihodnota ve formě věci. V oblasti daňového práva, kterým žalovaný argumentuje, dochází naopak k odpisům daně, který základem daně snižují, ale vlastnictví protihodnoty ve formě věci zůstává zachováno.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání. Namítá, že pokud soudy dospěly k závěru, že do BSM se zahrnují veškeré příjmy a výdaje, a to i ty, které se týkají jeho podnikání, pak se měly také zabývat i závazky žalovaného jako podnikatele ke dni rozvodu manželství účastníků. Řízení je tak postiženo vadou, která měla za následek nesprávné právní posouzení věci. Za otázku, která činí rozsudek odvolacího soudu rozhodnutím zásadního významu považuje žalovaný vymezení majetku náležejícího do BSM. Odvolací soud správně uvedl, že při vypořádání prostředků vynaložených na výlučný majetek jednoho z manželů lze přihlídnout pouze k prokázaným investicím ze společného majetku do majetku sloužícího podnikání. Na automobil Toyota Carina a videokameru Sony však nebyly vynaloženy prostředky z BSM, ale prostředky

získané z fakturovaných částek ve firmě žalovaného za práce, které tato firma provedla svým zákazníkům. Žalovaný z těchto prostředků hradil mzdové a materiálové náklady, sociální a zdravotní pojištění. Příjmy sloužily k financování dalšího podnikání. Z tohoto procesu je dosaženo zisku a teprve po zdanění existují prostředky, ze kterých lze získat věci do BSM. Soudy proto také nesprávně zahrnují do vypořádání i prostředky na bankovních účtech firmy žalovaného, neboť se jednalo o provozní prostředky, ze kterých bylo třeba hradit náklady firmy. Pokud však soud prvního stupně dospěl k závěru, že prostředky z podnikatelské činnosti patří do BSM, pak musí být zahrnuty do vypořádání BSM i závazky.

Dále žalovaný bez bližší specifikace namítá nesprávnou aplikaci § 153 odst. 2 o. s. ř. s tím, že se v dané věci nejedná o případ, kdy by bylo možno zahájit řízení bez návrhu, ani o případ, kdy vyplývá určitý způsob rozdělení věcí z právního předpisu. Pokud by i dovolací soud dospěl k závěru, že do BSM náleží prostředky podnikatelské činnosti, pak pro zjištění čistého jmění je nezbytné provést ohodnocení majetku firmy a jejích závazků ke dni rozvodu a zohlednit tuto skutečnost při vypořádání BSM. V tomto směru je důkazní řízení neúplné, neboť firma žalovaného ke dni rozvodu vykazovala závazky za více než 4,8 miliony. Soudy si však k vypořádání vybraly jen některá její aktiva. Žalovaný navrhl, aby rozsudky soudů obou stupňů byly zrušeny a věc byla vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Žalobkyně se vyjádřila tak, že rozsudek odvolacího soudu není rozhodnutím po právní stránce zásadního významu a navrhl, aby dovolání bylo odmítnuto.

Nejvyšší soud jako soud dovolací po zjištění, že dovolání bylo podáno včas řádně zastoupeným účastníkem řízení, dále

zkoumal, zda jde o dovolání přípustné. Podle § 236 odst. 1 občanského soudního řádu (dále „o. s. ř.“), lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští. Podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. je dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně. V dané věci odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně pouze ve výroku II., neboť soud prvního stupně opomněl stanovit podíl účastníků. V ostatních částech je rozsudek odvolacího soudu rozsudkem potvrzujícím, dovolání pak může být přípustné jen za splnění předpokladů, stanovených v § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., když přípustnost podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. nepřipadá v úvahu, neboť rozsudek soudu prvního stupně je prvním, který odvolací soud na základě odvolání přezkoumával.

Podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. je dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle písmena b) a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Podle § 237 odst. 3 o. s. ř. rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem. Dovolací soud považuje rozsudek odvolacího soudu za rozhodnutí po právní stránce zásadního významu pro řešení otázky, zda a jak při vypořádání BSM přihlížet k nákladům, které byly vynaloženy za trvání manželství podnikajícím manželem na věc sloužící jeho podnikání, a jak přihlížet k leasingovým splátkám zaplaceným za trvání manželství podnikajícím manželem na věc, která sloužila jeho pod-

nikání a kterou nabyl do vlastnictví po zániku manželství, neboť jde o otázky dosud dovolacím soudem neřešené. Protože majetkové společenství účastníků jako manželů – BSM – zaniklo před 1. červencem 1998, je třeba ho vypořádat podle občanského zákoníku ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. (k tomu srovnej R 20/2000 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Podle § 143 obč. zák. v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů. Podle § 149 odst. 1 obč. zák. zanikne-li bezpodílové spoluvlastnictví, provede se vypořádání podle zásad uvedených v § 150 obč. zák. Podle § 150 obč. zák. se při vypořádání vychází z toho, že podíly manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlédně především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání domácnosti. Podle § 148a odst. 3 obč. zák. k použití majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů potřebuje podnikatel při zahájení podnikání souhlas druhého manžela. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlas druhého manžela nepotřebuje. Výkonem povolání je také podnikání jednoho z manželů jako fyzické osoby (rozsudek Nejvyššího soudu ČR z 2. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000, publikovaný pod C 1127/svazek 16 Souboru rozhodnutí Nejvyššího sou-

du). Podnikání, definované v § 2 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, jako „soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku“, je jedním z možných způsobů ekonomického zajištění manželů.

V porovnání se zaměstnaneckým poměrem je podnikání výdělečným způsobem rizikovějším, a to už jen proto, že podnikatel musí vedle své práce vynaložit i materiální a jiné náklady. Pro BSM má podnikání manžela významný ekonomický dopad nejen jako jeho zdroj, ale ovlivňuje také jeho rozsah: věci sloužící výkonu povolání – resp. podnikání manžela jsou jeho odděleným majetkem a také neúspěšné podnikání může mít vliv na rozsah BSM. Podle § 147 obč. zák. pohledávka věřitele jen jednoho z manželů, která vznikla za trvání manželství, může být při výkonu rozhodnutí uspokojena i z majetku patřícího do bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Proto také § 148a odst. 1 obč. zák. vyžaduje souhlas druhého manžela k prvnímu použití společného majetku podnikatelem k podnikání. Výnos z podnikání stejně jako mzda z pracovního poměru náležející jednomu z manželů je nejčastějším zdrojem BSM, z něhož je pak pořizován společný majetek manželů. Jak již uvedl odvolací soud, ze žádného ustanovení občanského zákoníku nevyplývá, že společným majetkem by měl být jen zisk, chápáný jako rozdíl mezi výnosem z podnikání a náklady na podnikání v souvislosti s ním vynaložené.

Není tedy žádného zákonného důvodu, aby jakýkoliv výnos z podnikání manžela byl vylučován z režimu bezpodílového spoluvlastnictví. Ostatně podle standardní judikatury (R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek str. 243) i výnosy z odděleného majetku jednoho z manželů patří do BSM. Pokud jsou však z výnosu

podnikání pořízeny věci sloužící podnikání, stávají se výlučným vlastnictvím podnikajícího manžela, neboť tak stanoví zákon v § 143 obč. zák. Jsou-li pak výnosy vložené zpět do podnikání (např. na nákup materiálu, mzdy zaměstnanců, placení daní apod.), jde o použití prostředků BSM na oddělený majetek jednoho z manželů, který by měl k požadavku druhého z manželů do BSM nahradit. Ke dni zániku manželství by tak podnikající manžel měl podle § 150 obč. zák. vrátit, co ze společného bylo na tyto jeho věci (popř. jeho podnikání) vynaloženo. Přitom ovšem nelze pominout, že věc, jež slouží jen podnikání jednoho z manželů, slouží i k vytváření dalších výnosů, kterými je BSM účastníků obohacováno, jsou-li tyto výnosy použity ke společným účelům (např. příspěvek na společnou domácnost, pořízení věcí sloužících oběma manželům, zaplacení dovozené atp.).

Stejně tak by nemělo být přehlíženo, že cena věci sloužící podnikání se jejím používáním (i vytvářením výnosů, jež patří do BSM) snižuje. Podnikání je tedy nutno chápat jako činnost, z níž výnosy náleží oběma manželům a která obvykle slouží i k získávání hodnot náležejících do BSM. Potom ovšem nelze opomenout ani výdaje a závazky podnikajícího manžela, které mu vznikly v souvislosti s jeho podnikáním, neboť je nelze oddělovat od podnikání, z něhož má prospěch i druhý manžel. Z výše učiněných závěrů pak vyplývá značná obtížnost vyčíslení toho, co by měl podnikající manžel nahradit ve prospěch BSM ve smyslu § 150 věty druhé obč. zák. Ze sporu o vypořádání BSM nelze však činit vyúčtovací spor, v němž by se dohledávaly jednotlivé výnosy a výdaje s jejich účelovým určením zpravidla bez možnosti dospět ke spolehlivým závěrům. Proto se dovolací soud přiklání k řešení, kdy by podnikající manžel byl povinen nahradit do BSM takovou částku, jež by se rovnala

pozitivnímu (kladnému) rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku BSM, což zpravidla bude představovat cenu podniku (pokud nebyl vytvořen i vynaložením oddělených prostředků podnikajícího manžela). V případě, že by výsledná hodnota byla záporná (např. v důsledku zadlužení), není co do BSM nahrazovat a také není žádné opodstatnění k takové ztrátě v rámci řízení o vypořádání BSM přihlížet jinak, než v rámci eventuálních úvah o disparitě podílů (s ohledem např. na to, jak se podnikající manžel zasloužil o nabytí a udržení společných věcí – § 150 věta třetí obč. zák.). Zjištění takové částky, která by měla být vrácena (nahrazena) do BSM, se jistě neobejde bez odborného znaleckého posudku znalce působícího v oboru ekonomiky, odvětví ceny a odhady, oceňování podniků. Závěrem lze k řešení prvé ze dvou právních otázek zásadního významu zdůraznit, že k použití majetku z BSM poskytl nepodnikající manžel souhlas, podnikání bylo zdrojem příjmů plynoucích do BSM a za těchto okolností nelze akceptovat, aby v rámci vypořádání měl nepodnikající manžel prospěch jen z aktiv podnikání.

Řešení, k němuž dospěl dovolací soud lze považovat za správné i proto, že výsledek sporu by byl shodný jako v případě, že by šlo o vypořádání SJM s týmž majetkem. Shora uvedené závěry dopadají i na vypořádání leasingových splátek zaplacených podnikajícím manželem na věc, která sloužila jeho podnikání (a kterou nabyl po zániku manželství do vlastnictví). Leasing není v České republice upraven konkrétním ustanovením právního předpisu (ať občanského nebo obchodního zákoníku). Nejvyšší soud v rozsudku z 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2033/2002, uvedl, že „leasingová smlouva má povahu inominátní smlouvy ve smyslu § 51 a § 491 obč. zák., jejímž cílem je konečný převod vlastnictví k předmětu na leasingového nájemce. Prvky nájmu předmětu leasingu nemohou sa-

my o sobě obstat jako „čistá“ nájemní smlouva. Ujednání této inominátní smlouvy proto nelze v tomto smyslu např. rozštěpit ve smyslu ustanovení § 41 obč. zák. na část týkající se závazků spojených s („nájem“) předmětu leasingu a na část vztahující se k závazku převodu předmětu leasingu do vlastnictví leasingového nájemce, a to právě s ohledem na specifický účel této inominátní smlouvy.“

V odborné literatuře je finanční leasing chápán jako závazkový vztah, jehož obsahem je zejména povinnost poskytovatele leasingu předat příjemci leasingu na určitou dobu do užívání věc či jinou majetkovou hodnotu, a na druhé straně povinnost příjemce leasingu zcela uhradit poskytovateli leasingu prostřednictvím leasingových splátek náklady spojené s pořízením. Příjemce leasingu má obvykle právo na koupi předmětu leasingu do svého vlastnictví za tzv. zůstatkovou či zbytkovou cenu. V této souvislosti se hovoří o pořizovací funkci finančního leasingu, která jej kvalitativně odlišuje od nájmu, u kterého je primární funkce užívání. Příjemce leasingu nese již od počátku vztahu rizika spojená s předmětem leasingu i náklady spojené s jeho užíváním.

Ekonomickým účelem finančního leasingu je pořízení věci či jiné majetkové hodnoty s využitím cizích zdrojů. Finanční leasing je alternativou k úvěru, jehož ekonomický účel je obdobný; jde o finanční službu, která se od úvěru liší tím, že tu nedochází k poskytnutí peněžních prostředků dlužníkovi (Farská, P., Kofroň, M., Novotný, M. a kol.: Finanční leasing v právní praxi. C. H. Beck Praha 2003, s. 5 a násl.). Soud, který v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví řeší otázku, zda a nakolik přihlédne k platbám z leasingové smlouvy, uzavřené za trvání manželství účastníků jedním z nich, a spláceným jen jím i po zániku manželství, se neobejde

bez zjištění obsahu uvedené smlouvy (rozsudek Nejvyššího soud ze dne 2. října 2002, sp. zn. 22 Cdo 261/2001, publikovaný pod č. C 1450 ve svazku 20 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck). Z uvedeného je zřejmé, že hlavním účelem finančního leasingu z hlediska příjemce leasingu je získání věci do vlastnictví. Jestliže podnikající manžel uzavře za trvání manželství leasingovou smlouvu, jejímž předmětem je věc, kterou užívá k podnikání a k níž nabude vlastnictví až po zániku manželství, je zřejmé, že ke dni zániku BSM nejde o věc v jeho vlastnictví. Proto tato věc nemůže být v rámci řízení o vypořádání BSM přikázána některému z manželů. Lze jen uvažovat o tom, nakolik je podnikající manžel (pokud předmět leasingu slouží jen jeho podnikání) povinen vrátit do BSM, co bylo ze společného vynaloženo na splátky leasingové společnosti, které lze považovat i za splátky kupní ceny. Z leasingové smlouvy ovšem podnikajícímu manželovi vzniká majetkové právo ve vztahu k leasingové společnosti a je významné, jaká je jeho hodnota.

Z výše uvedených výkladů stran povinnosti podnikajícího manžela vrátit do BSM, co bylo vynaloženo na jeho podnikání, pak logicky vyplývá, že tato hodnota by měla být zahrnuta do aktiv jeho podnikání, jež jsou určující pro stanovení výsledné částky, kterou by do BSM měl vrátit (nahradit). Přitom nelze uvažovat o tom, že by tato hodnota měla být dána výší dosud zaplacených leasingových splátek. Předmětem leasingu je totiž věc, která slouží k podnikání a (jak již bylo výše vloženo), výnosy z něho jsou majetkem společným, přičemž při tomto podnikání dochází také k opotřebení této věci. I pro stanovení hodnoty tohoto majetkového práva je namístě jeho ocenění znalcem z oboru ekonomiky, oceňování podniků, ke dni zániku BSM a takto zjištěná cena

pak představuje výši prostředků vynaložených ze společného na oddělený majetek podnikajícího manžela. O povinnosti podnikajícího manžela zaplatit druhému manželovi finanční částku na vyrovnání podílů podle § 150 obč. zák., lze však uvažovat jen za předpokladu shora již uvedeného, a to když aktiva podniku manžela převažují nad pasivy. Z výše uvedeného vyplývá, že soudy obou stupňů pochybily při vypořádání toho, co bylo ze společného vynaloženo na výlučný majetek žalovaného sloužící jeho podnikání. Proto byly rozsudky obou stupňů jako nesprávné zrušeny a věc byla vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 a 3 o. s. ř.).

39. K bezúčinnosti dohody o vypořádání společného jmění manželů, dotýkající se práv věřitelů. Bezúčinná dohoda, vylučovací žaloba a vymáhání pohledávky

§ 150 odst. 2 obč. zák.
 § 14 odst. 1 písm. k) ZKV
 § 267 o. s. ř.

Zásah do práv věřitelů učiněný dohodou o vypořádání společného jmění manželů nezpůsobuje neplatnost, nýbrž tzv. relativní bezúčinnost této dohody; znamená to, že dohoda sledované právní následky vyvolá, avšak ve vztahu k osobám, v jejichž prospěch byla bezúčinnost nastolena, se na dohodu hledí tak, jako kdyby její právní účinky nenastaly. Tato neúčinnost nastává přímo ze zákona, proto ji lze uplatnit i námitkou ve sporu.

Žalobu o vyloučení věci z výkonu rozhodnutí, opírající se o vlastnické právo žalobce k exekuci postižené věci, soud zamítne, vyjde-li za řízení jinak najevo,

že žalobce vlastnictví získal na základě vůči žalovanému neúčinné dohody o vypořádání společného jmění manželů. Věřitel vymahatelné pohledávky, jež vznikla před uzavřením dohody o vypořádání společného jmění dlužníka a jeho manžela, má právo ji vymoci i z majetku patřícího (původně) do společného jmění a vypořádaného dohodou tak, že jeho výlučným vlastníkem se stává manžel dlužníka.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2007, sp. zn. 20 Cdo 2085/2006
SoRo 12/07

Z odůvodnění:

Soud prvního stupně zamítl žalobu, jíž se žalobkyně domáhala vyloučení označených nemovitostí z výkonu rozhodnutí vedeného žalovaným proti jejímu manželovi P. V. k vymození daňových nedoplatků. Soud prvního stupně vyšel z § 150 odst. 2 obč. zák., podle něhož dohodou o vypořádání společného jmění manželů nesmí být dotčena práva věřitelů. Jelikož žalovaný měl před uzavřením dohody o vypořádání společného jmění právo domáhat se uspokojení své pohledávky za povinným i z majetku patřícího do společného jmění povinného a žalobkyně, zůstává jeho právo zachováno i poté, co společné jmění bylo vypořádáno dohodou. Žalovaný se proto může domoci cestou výkonu rozhodnutí uspokojení své pohledávky za povinným z majetku, který podle dohody o vypořádání společného jmění připadl žalobkyni; to, že dohodu s žalobkyní uzavřel správce konkursní podstaty úpadce (P. V.) a že dohodu schválil konkursní soud, na uvedeném nic nemění. Pro vyloučení věci z výkonu rozhodnutí podle § 267 odst. 1 o. s. ř. soud prvního stupně důvody neshledal.

Odvolační soud rozhodnutí soudu prvního stupně změnil tak, že nemovitosti

z výkonu rozhodnutí vyloučil. Vzhledem k tomu, že vypořádání společného jmění, jež zaniklo prohlášením konkursu na majetek manžela žalobkyně, je podle zákona nezbytné, a protože § 335b odst. 1 písm. a) o. s. ř. zakazuje nakládat s nemovitostmi toliko povinnému, dospěl odvolací soud k závěru, že dohoda o vypořádání společného jmění, kterou uzavřel s žalobkyní správce konkursní podstaty, není nedovolenou (a tedy neplatnou) dispozicí s majetkem postiženým exekucí. Naopak, dohoda představuje právní úkon, který v konkursním řízení nastoluje nové majetkové uspořádání, a to způsobem zákonem předvídaným, tedy „nikoli způsobem, který by byl veden snahou dotknout se práv věřitelů (§ 150 odst. 2 obč. zák.)“. Správce konkursní podstaty má povinnost majetek úpadce „realizovat k uspokojení přihlášených věřitelů“ (tj. i žalovaného) a nástrojem k tomu sloužícím je zmíněná dohoda. Přehlédnout nelze, že dohodu o vypořádání společného jmění schválil věřitelský výbor a následně soud. Výkon rozhodnutí vedený proti P. V. tudíž postihuje věci, jejichž výlučnou vlastníci se stala žalobkyně: její právo k uvedenému majetku proto výkon rozhodnutí ve smyslu § 267 odst. 1 o. s. ř. nepřipouští.

Rozhodnutí odvolacího soudu napadl žalovaný dovoláním. Dovolatel nezpochybňuje, že správce konkursní podstaty byl oprávněn vypořádat společné jmění úpadce a žalobkyně dohodou uzavřenou ve smyslu § 26a odst. 1 ZKV, namítá však, že neměl možnost do vypořádání zasáhnout, zejména nemohl jako věřitel pohledávky zajištěné zástavním právem na nemovitostech, jichž se dohoda týkala, požadovat zpeněžení nemovitostí „tak, aby cena za ně získaná odpovídala jejich hodnotě stanovené znaleckým posudkem“. Cena nemovitostí, kterou složila žalobkyně na výzvu správce do konkursní podstaty, činila totiž jen polovinu odhadní ceny věcí. Protože

dohodou o vypořádání společného jmění manželů nesmí být dotčena práva věřitelů, měl odvolací soud hodnotit, jak bylo s nemovitostmi naloženo v konkursním řízení. Prosazuje, že se v rámci výkonu rozhodnutí mohl domáhat uspokojení pohledávek i z té hodnoty nemovitostí, která nebyla zaplácena do konkursní podstaty. Navrhl, aby byl rozsudek odvolacího soudu zrušen a věc mu byla vrácena k dalšímu řízení.

Dovolání je důvodné. Pro posouzení otázky, zda právo žalobkyně k nemovitostem nepřipouští výkon rozhodnutí, jsou námitky dovolatele směřující proti postupu správce konkursní podstaty v konkursním řízení vedeném u krajského soudu bezcenné. Správce konkursní podstaty vyzval žalobkyni (zástavní dlužnici), aby ve prospěch konkursní podstaty vyplatila pohledávku žalovaného, která byla zajištěna zástavním právem na nemovitostech, jež nabyta dohodou o vypořádání společného jmění manželů do výlučného vlastnictví, nebo aby složila stanovenou cenu těchto nemovitostí (§ 27 odst. 5 věta první ZKV). Nemovitosti se nestaly součástí konkursní podstaty úpadce, protože žalobkyně určenou cenu správci konkursní podstaty ve stanovené lhůtě složila, takže zpeněžení nemovitostí nepřipadalo v úvahu.

Výhrady žalovaného jako zástavního věřitele, který přihlásil vymáhanou pohledávku a z titulu jejího zajištění zástavním právem na nemovitostech uplatnil nárok na její oddělené uspokojení, proti úkonům správce konkursní podstaty jsou řešitelné toliko v konkursním řízení způsoby zákonem předvídanými. Spor není ani v tom, že dohoda o vypořádání společného jmění úpadce a žalobkyně, kterou – po zániku společného jmění prohlášením konkursu [§ 14 odst. 1 písm. k) ZKV] – správce konkursní podstaty uzavřel s žalobkyní, se nepřičí § 335b odst. 1 o. s. ř. zakazujícímu nakládat s nemovitostmi postiženými vý-

konem rozhodnutí (tzv. *inhibitorium*); společné jmění vypořádáno být musí, neboť se tím vymezuje rozsah majetku konkursní podstaty, který je možné zpeněžit a z výtežku zpeněžení uspokojit konkursní věřitele (srov. § 26 a násl. ZKV). Podle § 267 odst. 1 o. s. ř. právo k majetku, které nepřipouští výkon rozhodnutí, lze uplatnit vůči oprávněnému návrhem na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí v řízení podle třetí části tohoto zákona.

Vlastnické právo (třetí osoby, popř. manžela povinného) je – typickým – právem nepřipouštějícím výkon rozhodnutí, ovšem jen tehdy, představuje-li nařízení výkonu rozhodnutí neoprávněný zásah do tohoto práva, tedy nemá-li vlastník povinnost strpět úhradu dluhu povinného ze své výkonem rozhodnutí postižené věci (práva či jiné majetkové hodnoty). Právní povinnost strpět úhradu dluhu povinného ze svého majetku má vlastník tehdy, získal-li vlastnictví na základě neúčinného nebo odporovatelného právního úkonu. Podle § 150 odst. 2 obč. zák. práva věřitelů nesmí být dohodou (o vypořádání společného jmění manželů) dotčena. Uvedené ustanovení představuje – vedle § 143a odst. 4 obč. zák., který se týká smluv o rozšíření nebo zúžení stanoveného rozsahu společného jmění manželů a smluv o vyhrazení vzniku společného jmění manželů ke dni zániku manželství – ochranu věřitelů, do jejichž práva na uspokojení pohledávek proti jednomu z manželů jako dlužníku nesmí dohoda o vypořádání společného jmění manželů zasáhnout. Dohoda o vypořádání společného jmění manželů se ve smyslu § 150 odst. 2 obč. zák. dotýká práva věřitele tehdy, jestliže vede ke zmenšení majetku dlužníka a jestliže v jejím důsledku věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoli – nebýt takové dohody – by se z majetku dlužníka uspokojil. Není pochyb o tom, že zásah do práv věřitelů ve smyslu § 150 odst. 2 obč.

zák. nezpůsobuje neplatnost, nýbrž tzv. relativní bezúčinnost dohody o vypořádání společného jmění manželů; znamená to, že v právních vztazích obecně dohoda sledovaná právní následky vyvolala, avšak ve vztahu k osobám, v jejichž prospěch byla bezúčinnost nastolena, se na dohodu hledí tak, jako kdyby její právní účinky nenastaly.

Soudní praxe se dosud nevyjádřila k tomu, zda neúčinnost dohody o vypořádání společného jmění manželů nastává bez dalšího, tj. přímo ze zákona, nebo zda dohodou dotčení věřitelé – obdobně jako věřitelé, kteří mají za dlužníkem vymahatelnou pohledávku podle § 42a odst. 1 obč. zák. – jsou na základě ustanovení § 150 odst. 2 obč. zák. aktivně věcně legitimováni k žalobě o vyslovení právní neúčinnosti dohody. Podle občanského zákoníku ve znění účinném do 31. 7. 1998 byla soudní praxe jednotná v tom, že věřitel může odporovat – jak vyplývá z § 42a obč. zák. – každému právnímu úkonu dlužníka, kterým se zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky a který dlužník učinil v úmyslu zkrátit své věřitele. Takovým právním úkonem mohla být i dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, neboť po jejím uzavření nebo, týká-li se nemovitosti, po její účinnosti, nemohl věřitel dosáhnout (bez pomoci odpůřčí žaloby) uspokojení své pohledávky z majetku, který připadl manželu (bývalému manželu) dlužníka. Významnou nebyla shledána ani okolnost, že bezpodílové spoluvlastnictví bylo vypořádáno podle zásad uvedených v § 150 cit. zákona (srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2000, sp. zn. 21 Cdo 2791/99, ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000, ze dne 22. 6. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2088/2000, ze dne 27. 11. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2345/2000, a ze dne 29. 11. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2544/2000). Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb.,

o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, v rámci institutu společného jmění manželů poskytl věřitelům, jejichž práva byla dotčena dohodou o vypořádání společného jmění manželů, ochranu, která jde nad rámec § 42a obč. zák. Aby § 150 odst. 2 obč. zák. nebyl obsoletní právní normou, je namísto takový výklad, podle něhož zásah do práv uvedených osob (věřitelů) má za následek bez dalšího (tedy bez nutnosti domáhat se vyslovení právní neúčinnosti soudem podle § 42a obč. zák.) neúčinnosti dohody o vypořádání společného jmění manželů.

Z toho, že neúčinnost – na rozdíl od odporovatelnosti – nastává přímo ze zákona, vyplývá, že ji lze uplatnit námitkou ve sporu (nebo v jiném řízení). Žalobu o vyloučení věci z výkonu rozhodnutí, opírající se o vlastnické právo žalobce k exekuci postižené věci, soud zamítne, jestliže námitka žalovaného je důvodná, popřípadě vyjde-li za řízení jinak najevo, že žalobce vlastnictví získal na základě vůči žalovanému neúčinné dohody o vypořádání společného jmění manželů. Věřitel vymahatelné pohledávky, jež vznikla před uzavřením dohody o vypořádání společného jmění dlužníka a jeho manžela, má právo ji vymoci i z majetku patřícího (původně) do společného jmění a vypořádaného dohodou tak, že jeho výlučným vlastníkem se stává manžel dlužníka; stručně řečeno, postavení (práva) věřitele se dohodou o vypořádání společného jmění dlužníka jeho manžela nemůže zhoršit. V poměrech řízení o výkon rozhodnutí pak – za situace, kdy dohoda byla sjednána po podání návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce), případně po nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) – platí, že oprávněný může podle § 107a o. s. ř. navrhnout, aby do řízení nastoupil na místo dosavadního povinného ten, kdo se stal výlučným vlastníkem postiženého majetku na základě neúčinné

dohody o vypořádání společného jmění, tj. manžel povinného.

Na uvedených závěrech nic nemění okolnost, že dohodu o vypořádání společného jmění uzavřel s žalobkyní správce konkursní podstaty povinného (úpadce) a že tato dohoda byla schválena konkursním soudem (§ 26a odst. 1, 2 ZKV). Nejvyšší soud již v rozsudku ze dne 16. 6. 1999, sp. zn. 31 Cdo 1908/98, uveřejněném ve Sbirce soudních rozhodnutí a stanovisek 3/2000 jako R 20/2000, a v rozsudku ze dne 1. 3. 2007, sp. zn. 29 Odo 492/2004, vysvětlil, že vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví (nyní společného jmění manželů) v konkursu na majetek jednoho z manželů nezabavuje věřitele práva domáhat se uspokojení pohledávek i z majetku přikázaného v rámci vypořádání do výlučného vlastnictví manžela úpadce. Lze uzavřít, že názor vyslovený v dovoláním napadeném rozhodnutí – že dohoda o vypořádání společného jmění, kterou uzavřel s žalobkyní správce konkursní podstaty v průběhu konkursu na majetek P. V., nemůže být neúčinným právním úkonem ve smyslu § 150 odst. 2 obč. zák. – tudíž správný není. Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, část věty za středníkem, odst. 3 věta první obč. zák.).

V dalším řízení odvolací soud neopomene posoudit věc i z hlediska § 267 odst. 2 o. s. ř. Kdyby o žádný z případů v tomto ustanovení uvedených nešlo, takže důvody pro vyloučení nemovitostí z výkonu rozhodnutí by dány nebyly, nelze přehlédnout, že složením ceny nemovitostí ve prospěch konkursní podstaty se žalobkyně (zástavní dlužnice) zprostila povinnosti plnit žalovanému (zástavnímu věřiteli) a zástavní práva na nemovitostech zanikla. Žalovaný by pak mohl být uspokojen jen z takto složené ceny (§ 28 ZKV) a výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí by soud zastavil.

40. K dovolání se smlouvy o zúžení společného jmění manželů v souvislosti s přechodem práva nájmu bytu podle § 706 odst. 1 obč. zák.

§ 143a odst. 4, § 706 odst. 1 obč. zák.

Účastník smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů, podle níž se vylučným vlastním do té doby společného bytu (jednotky) stává druhý z manželů, se ve vztahu k pronajímateli bytu může na tuto smlouvu odvolat (v souvislosti s tím, že na něj mělo přejít právo nájmu bytu ve smyslu § 706 odst. 1 obč. zák.), jen jestliže byl pronajímateli obsah této smlouvy v době, kdy k přechodu práva mělo dojít, znám.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1593/2004
PrRo 15/05

Z odůvodnění:

Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že žalobkyně je vlastníci domu č. p. 506 v P. Nájemkyní předmětného bytu byla až do své smrti 26. 12. 2000 V. Ch., babička žalovaného, s níž žalovaný žil ve společné domácnosti od roku 1983 až do její smrti. V roce 1984 žalovaný uzavřel manželství, s manželkou nikdy společnou domácnost nezaložil, společně nebydleli, na výchově dětí se nepodílel, na děti platil pouze výživné. Za trvání manželství získala manželka žalovaného v J. družstevní byt, který kupní smlouvou z 21. 7. 1999 byl převeden do vlastnictví člena družstva. Žalovaný se do tohoto bytu nikdy nenastěhoval a nepodílel se ani finančně na jeho získání. Na podkladě těchto zjištění soud prvního stupně dospěl k závěru, že žalovaný po smrti V. Ch. se stal nájemcem předmětného bytu

podle § 706 odst. 1 obč. zák., neboť se zemřelou nájemkyní bytu žil ke dni její smrti ve společné domácnosti a nemá vlastní byt. Městský soud v Praze jako soud odvolací k odvolání žalobkyně rozsudkem ze dne 14. listopadu 2003, č. j. 18 Co 408/2003-101, rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobě vyhověl, a dále rozhodl o náhradě nákladů řízení.

Odvolací soud doplnil dokazování „Smlouvou o převodu družstevního bytu do vlastnictví člena družstva“ z 21. 7. 1999 a notářským zápisem z 27. 12. 1999. Ze smlouvy o převodu bytu zjistil, že touto smlouvou byl do vlastnictví manželů J. převeden družstevní byt o velikosti 3 + 1 v domě č. p. 367 v J. Notářským zápisem z 27. 12. 1999 byl označen byt a další byt č. 848/9 v domě č. p. 848 v J. převedeny do vlastnictví L. J. na základě dohody o zúžení společného jmění manželů. Právní účinky vkladu do katastru nemovitostí nastaly 29. 12. 1999. Podle odvolacího soudu soud prvního stupně nesprávně posoudil druhou podmínku pro přechod nájmu bytu podle § 706 odst. 1 obč. zák., tj. že žalovaný nemá vlastní byt, když smlouvu o převodu družstevního bytu v domě č. p. 367 v Jičíně z 21. 7. 1999 považoval ve vztahu k žalovanému za neplatnou z důvodu, že žalovaný nebyl společným nájemcem tohoto bytu a ani společným členem družstva. Odvolací soud k tomu uvedl, že neplatnost této smlouvy by mohla být posuzována pouze jako neplatnost relativní a že této neplatnosti by se žalovaný ani jeho manželka nemohli dovolávat, neboť to byli oni, kdo svým jednáním neplatnost smlouvy způsobili tím, že se vydávali za společné nájemce bytu a členy družstva. Smlouvy o zúžení společného jmění manželů se žalovaný nemůže dovolávat, poněvadž žalobkyni o této smlouvě informoval až v průběhu tohoto sporu. „Aby byla splněna podmínka neexistence vlastního bytu, musela by být žalobkyně žalovaným o zúžení

společného jmění žalovaného a jeho manželky informována nejpozději dnem úmrtí předchozí nájemkyně bytu paní Ch.“, s tím, že nelze brát zřetel na skutečnosti vzniklé po tomto datu. Totéž platí i ve vztahu k bytu v domě č. p. 848 v J. Bylo pak nadbytečné zabývat se otázkou existence společné domácnosti žalovaného se zemřelou nájemkyní předmětného bytu ke dni její smrti. Žalobkyně se tak důvodně domáhala ochrany vlastnického práva podle § 126 odst. 1 obč. zák.

Proti rozhodnutí odvolacího soudu podal žalovaný dovolání z důvodu nesprávného právního posouzení věci. Namítá, že ke dni úmrtí nájemkyně, tj. k 26. 12. 2000, neměl vlastní byt. Oba byty v J. byly opatřeny bez jeho přičinění a proto souhlasil s výlučným vlastnictvím obou bytů manželkou. Nesouhlasí ani s tím, že by informační povinnost k žalobkyni měl mít v době od uzavření smlouvy o zúžení společného jmění manželů do dne úmrtí své babičky, neboť v době sepsu smlouvy neměl k žalobkyni žádný právní vztah. Podle žalovaného je pro posouzení věci rozhodující, že ke dni úmrtí babičky neměl žádný jiný byt. K rodině se nikdy nestěhoval a vedl společnou domácnost s babičkou. Navrhl, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení. Žalobkyně navrhla zamítnutí dovolání. Poukázala na to, že „požadavku na stabilitu právních vztahů a právní jistotu by tedy v daném případě odporovalo to, že by pozdější sdělení obsahu dohody o zúžení SJM způsobilo z pohledu pronajímatelky obnovení nájemního vztahu“. Nejvyšší soud jako soud dovolací po zjištění, že dovolání proti rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou včas a že je přípustné, přezkoumal napadený rozsudek podle § 242 odst. 1 a 3 občanského soudního řádu (dále „o. s. ř.“) a dospěl k závěru, že dovolání je důvodné. Dovolatel napadá správnost právního posouzení věci

odvolacím soudem pouze z hlediska správného výkladu ustanovení § 143a odst. 4 obč. zák.; ostatních právních úvah odvolacího soudu se nijak nedotýká.

Dovolací soud, vázán rozsahem dovolání, se proto zabýval toliko správností aplikace uvedeného ustanovení na daný případ. Podle § 143a odst. 1 obč. zák. manželé mohou smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu rozšířit nebo zúžit zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů. Takto mohou manželé změnit rozsah majetku a závazků nabytých či vzniklých v budoucnosti, ale i majetku a závazků, které již tvoří jejich společné jmění. Předmětem této smlouvy mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Jestliže je předmětem smlouvy nemovitost, která již náleží do společného jmění manželů nebo do výlučného majetku jednoho z nich, nabývá smlouva účinností vkladem do katastru nemovitostí. Manželé mohou dále smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu vyhradit zcela nebo zčásti vznik společného jmění manželů ke dni zániku manželství, pokud nejde o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti (§ 143a obč. zák. odst. 2). Muž a žena, kteří chtějí uzavřít manželství, mohou smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu upravit své budoucí majetkové vztahy v manželství obdobně (§ 143a odst. 3 obč. zák.). Podle § 143a odst. 4 obč. zák. manželé se mohou vůči jiné osobě na smlouvu uvedenou v předcházejících odstavcích odvolat jen tehdy, jestliže je jí obsah této smlouvy znám. Podle názoru dovolacího soudu za „jinou osobou“ ve smyslu § 143a odst. 4 obč. zák. je třeba považovat osobu, jíž se obsah smlouvy o zúžení rozsahu společného jmění může v jejím právním postavení nějak dotknout, resp. může zkrátit její práva. Přitom není právně relevantní, zda taková smlouva byla uzavřena před vznikem právního vztahu některého z manželů (popř. obou) k třetí oso-

bě nebo později. Není také podstatné, zda tato třetí osoba byla při vzniku právního vztahu (pro který mohlo či může být případné zúžení právně významné) o takovém zúžení některým z manželů informována nebo nikoli.

Z textu zákona vyplývá, že rozhodná je jakákoliv vědomost třetí osoby o zúžení rozsahu společného jmění manželů, jež ovlivnilo její právní poměry. Třetí osoby jsou tak ve vztahu k manželům principiálně chráněny především před eventuálními nepříznivými dopady některých jejich smluv o zúžení společného jmění manželů, jimiž účastníci mohou sledovat i ztížení uspokojení práv třetích osob, jindy naopak prospěch, resp. zvýhodnění, které by jim z vytvořeného právního vztahu mohl vzniknout na úkor jiných osob. Ustanovení § 143a odst. 4 obč. zák. tak čelí případnému obtížnému posuzování bezelstnosti uzavření uvedených smluv a stojí na objektivitě průkazu vědomosti třetí osoby o zúžení společného jmění manželů. V daném případě je sporná smlouva manželů J. pro žalobkyni jako třetí osobu právně významná, neboť se dotýká výkonu jejího vlastnického práva – dalšího užívání či pronajímání předmětného bytu po smrti dosavadní nájemkyně. Sporná smlouva tak má dopad na právní poměry žalobkyně a ustanovení § 143a odst. 4 obč. zák. slouží k její ochraně, jestliže lze jen připustit, že taková smlouva by mohla mít za následek naplnění předpokladu přechodu práva nájmu na žalovaného ve smyslu § 706 odst. 1 obč. zák. Bez uzavření této smlouvy by totiž žalovaný nemohl ani tvrdit, že „nemá vlastní byt“.

Lze tedy uzavřít, že účastník smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů platně uzavřené podle § 143a odst. 1 obč. zák., podle níž se výlučným vlastníkem do té doby společného bytu (jednotky) stává druhý z manželů,

může se ve vztahu k pronajímateli bytu na tuto smlouvu odvolat, jen jestliže pronajímateli byl obsah této smlouvy v době, kdy mělo dojít k přechodu práva na prvního manžela ve smyslu § 706 odst. 1 obč. zák., znám. Z uvedeného vyplývá, že z hlediska § 143a odst. 1 a 4 obč. zák. odvolací soud posoudil věc po právní stránce správně. Dovolacímu soudu proto nezbylo, než dovolání zamítnout (§ 243b odst. 2 věta před středníkem o. s. ř.).

41. K otázce společného jmění manželů, nevzniklo-li společné členství manželů v bytovém družstvu

§ 24 zák. č. 42/1992 Sb.

§ 23 odst. 1 zák. č. 72/1994 Sb.

Nevzniklo-li společné členství manželů v bytovém družstvu, pak bytová jednotka ve smyslu § 2 písm. h) zák. č. 72/1994 Sb., ve znění pozdějších předpisů, kterou nabyt do vlastnictví podle § 23 odst. 1 věty první uvedeného zákona, a podle § 24 zák. č. 42/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, ten z manželů, který se stal členem družstva, není ve společném jmění manželů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1668/2003
R 50/05

Z odůvodnění:

Žalobkyně se domáhala určení, že níže v rozsudku soudu prvního stupně uvedené byt s garáží a souvisejícími spoluvlastnickými podíly na dalších nemovitostech (dále jen „byt“) náleží do společného jmění účastníků řízení jako bývalých manželů, rozvedených k 11. 4. 2004, neboť byt získali za trvání manželství od SBD v P.

Přestože 24. 10. 1995 uzavřeli smlouvu o budoucí smlouvě, v níž jako budoucí nabyvatelé bytu byli uvedeni oba, uzavřel žalovaný s SBD 21. 9. 1998 smlouvu o převodu družstevního bytu do jeho výlučného vlastnictví. Byt podle žalobkyně zůstal nadále ve společném jmění účastníků řízení, které nebylo po rozvodu jejich manželství vypořádáno. Okresní soud Plzeň-město rozsudkem ze dne 7. 5. 2002 určil, „že byt č. 1204/7 o velikosti 3+1 první kategorie ve čtvrtém podlaží domu č. p. 1204 v P., P. 19 v k. ú. P. – D. se spoluvlastnickým podílem o velikosti 7263/178748 ke společným částem této budovy a k pozemkům č. 414/6, 414/34 a 414/2, to vše v k. ú. P. – D., obec P. a garáž č. G 1204-102 o výměře 15,90 m² situovaná v prvním podzemním podlaží budovy č. p. 1204 na adrese P., P. 19, v k. ú. P. – D., se spoluvlastnickým podílem o velikosti 1509/178748 ke společným částem budovy a k pozemku č. 414/6 v k. ú. P. – D., obec P., náleží do společného jmění manželů, a to žalobkyně a žalovaného“. Dále rozhodl o nákladech řízení. Soud prvního stupně vyšel ze skutečnosti, že společné jmění manželů nebylo po jejich rozvodu vypořádáno a nebylo prokázáno, že by za trvání manželství bylo jejich bezpodílové spoluvlastnictví zrušeno či společné jmění zúženo. Oba účastníci řízení nabyli před uzavřením manželství individuální členství v SBD. Smlouvu o převodu bytu do výlučného vlastnictví žalovaného, kterou žalovaný uzavřel, shledal neplatnou. Pokud žalovaný uváděl, že byt byl dostavěn před uzavřením manželství a že se na jeho vybudování podílel jen on a finanční podíl odpracoval, měl uplatnit tento vnos při vypořádání společného jmění manželů.

Krajský soud v Plzni jako soud odvolací rozsudkem ze dne 22. 10. 2002 změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobu zamítl, a rozhodl o nákladech řízení. Konstatoval, že soud prvního stupně na

jedné straně shledal, že převod bytu do výlučného vlastnictví žalovaného je neplatným právním úkonem, tento závěr je ovšem v rozporu s jeho dalším názorem, že byt je součástí zaniklého a nevypořádaného společného jmění účastníků řízení. Uzavřel, že v takovém případě by byt vlastnilo SBD a žalobkyně by nemohla být ve sporu úspěšná. Odvolací soud dále uvedl, že žalobkyně nejpozději v roce 1999 věděla o tom, že byt byl převeden do vlastnictví žalovaného, a přesto před uplynutím tříleté promlčecí lhůty nepodala žalobu o relativní neplatnost smlouvy o jeho převodu ve smyslu § 40a obč. zák. Za podstatnou považoval skutečnost, že předmětný byt byl vybudován svépomocí, žalovaný odpracoval hodnotu členského podílu a právo na přidělení bytu a garáže mu vzniklo ještě před uzavřením manželství. Proto SBD nepochybil, když převedlo byt do vlastnictví žalovaného, neboť žalobkyně vzniklo uzavřením manželství toliko právo jeho společného užívání, které se novelou občanského zákoníku provedenou zákonem č. 509/1991 Sb. změnilo v právo společného nájmu.

Proti rozsudku odvolacího soudu podává žalobkyně dovolání a tvrdí, že spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Především odkazuje na § 143 odst. 1 písm. a) obč. zák. a konstatuje, že majetek, který je nabyt některým z manželů za trvání manželství, je předmětem společného jmění manželů. Rozhodnutí odvolacího soudu považuje za vadné, neboť se ve svém rozsudku soud s uvedeným zákonným ustanovením nevypořádal. Vzhledem k tomu, že nabytí bytu u žalovaného nepředstavovalo nabytí darem, dědictvím ani jiným způsobem, který by bylo možno podřadit pod výjimky uvedené v § 143 odst. 1 písm. a) obč. zák., nelze dospět k závěru, že by byt mohl být ve výlučném vlastnictví žalovaného. Proto tvoří nepochybně společné jmění manželů. Rozhodnutí o přidě-

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.